

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

A. P.o.u.
0
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1931:3
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG
ANGÅENDE

ARBETSLÖSHETENS MOTVERKANDE

GENOM

BEREDSKAPSARBETEN

AVGIVET DEN 15 JANUARI 1931

AV

SÄRSKILDA INOM K. SOCIALDEPARTEMENTET

TILLKALLADE UTREDNINGSMÄN

S T O C K H O L M

1 9 3 1

Statens offentliga utredningar 1931

Kronologisk förteckning

1. Sammandrag av yttranden över 1927 års prästlönereregleringssakkunnigas betänkande rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning och förvaltningen av den därtill anslagna egendomen. Idun. 622 s. E.	2. Utredning och förslag rörande läroböcker vid de allmänna läroverken och med dem jämförliga läroanstalter. Norstedt. 131 s. E.
	3. Betänkande med förslag angående arbetslöshetens motverkande genom beredskapsarbeten. Norstedt. 81 s. E.
-

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = eklestiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1931: 3

SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG

ANGÅENDE

ARBETSLÖSHETENS MOTVERKANDE

GENOM

BEREDSKAPSARBETEN

AVGIVET DEN 15 JANUARI 1931

AV

SÄRSKILDA INOM K. SOCIALDEPARTEMENTET

TILLKALLADE UTREDNINGSMÄN

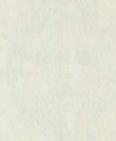
STOCKHOLM 1931

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

310186

STATENS FÖRVALTNINGEN
SÖDERSTRÅKET 17

BETÄNKANDE ÖFRÖR

ÅR 1884

ARBETSDÖSLIGENS HÖJNING

ÖFRÖR

BEREDSKAPEN

ÅR 1884 DEN 12 JANUARI 1884

AV

BEREDNINGEN ÖFRÖR

ÅR 1884 DEN 12 JANUARI 1884

1884

STATENS FÖRVALTNINGEN

1884

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet	5
<i>Sammanfattning av utredningsmännens förslag jämte texter till författningsförslag</i>	9
Sammanfattande översikt av förslaget	9
Förslag till kungörelse om beredskapsarbete	14
Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av socialstyrelsens instruktion	16
<i>Vad menas med »beredskapsarbete»?</i>	18
Uppdragets allmänna innebörd och begränsning	18
Allmän innebörd	18
Fråga om arbetes upptagande å vederbörande verks stat	18
Fråga om arbeten utanför de statliga verkens områden samt om statslån för anordnande av arbetstillfällen	19
Fråga om statsbeställningar	20
Definition av begreppet »beredskapsarbete» och dettas principiella karaktär samt skiljaktighet från reservarbete	20
<i>Fordringar i fråga om de till beredskapsarbeten lämpade arbetsobjekten</i>	23
Gällande fordringar i fråga om reservarbeten	23
Fordringar, som böra ställas å beredskapsarbeten	23
<i>Inventering av förefintliga arbetsobjekt för beredskapsarbeten</i>	27
Redogörelse för myndigheternas förslag	27
Sammanfattning av inventeringens resultat	31
<i>Speciella frågor angående arbetsledande organ vid beredskapsarbeten m. m.</i>	33
Allmän regel beträffande arbetsledande organ	33
Vägbyggnader såsom beredskapsarbeten och fråga om arbetsledande organ	33
Skenfria korsningar av statsjärnvägar och fråga om arbetsledande organ	35
Fråga om arbetsledande organ vid företag, avseende skenfria korsningar av enskild järnväg	40
Fråga om beredskapsarbete vid statliga verk utan ordinarie arbetsledande organ	41
Fråga om beredskapsmedlens ersättande i vissa fall	41
<i>Organisationen av beredskapstjänsten</i>	42
Fråga om arbetslöshetskommissionen såsom centralt organ	42
Fråga om särskild kommission såsom centralt organ	43
Socialstyrelsen såsom centralt organ	43
Socialstyrelsens organisatoriska utrustning för uppgiften	44
Socialstyrelsens arbetsuppgifter med avseende å beredskapstjänsten	45
Socialstyrelsens förhållande till andra statliga verk	45
Socialstyrelsens förhållande till arbetslöshetskommissionen	46
Initiativet till beredskapsarbetets igångsättande	46

	Sid.
<i>Frågorna om löner vid samt om uttagning av arbetskraft till beredskapsarbete . . .</i>	48
Lönefrågan	48
Arbetskraftens utväljande	49
Kravet på fullgod arbetskraft	49
Vissa allmänna synpunkter	50
Anordning för uttagning av arbetskraften	51
Arbetskraftens uttagning genom den offentliga arbetsförmedlingen	54
Sammanfattning av förslag om arbetskraftens uttagning	54
Förhållandet till arbetarorganisationer	55
<i>Användningen av beredskapsarbete</i>	56
När skall beredskapsarbete igångsättas?	56
Vid säsongarbetslöshet eller krisarbetslöshet	56
Vid arbetslöshet inom visst fack	57
Vid lokal arbetslöshet till följd av industriella sammanbrott	58
Allmänna synpunkter ifråga om anordnandet av beredskapsarbeten	59
<i>Betydelsen av beredskapsarbete såsom medel för arbetslöshetens motverkande</i>	60
Omfattningen av framkommande initiativ	60
Betydelsen för olika arbetargrupper	61
För industriarbetare	61
För anläggnings- och grovarbetare	61
Sammanfattande omdöme	62
<i>Kostnader för förslagetets genomförande</i>	64
Reservationsanslaget	64
De årliga kostnaderna	64
Särskilt yttrande av herr Söder	65
 <i>Bilagor.</i>	
1. Antalet sysselsatta arbetare samt gällande löner och vanliga arbetsförtjänster vid vissa statliga verk	66
2. Frågan om arbetslöshetens motverkande genom allmänna arbeten i Sverige	69
A. Den tidigare diskussionen i ämnet	69
B. Vidtagna åtgärder	77

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 26 september 1930 uppdrog statsrådet och chefen för socialdepartementet den 8 påföljande oktober åt undertecknade att i egenskap av utredningsmän inom socialdepartementet biträda med utredning, på sätt i statsrådsprotokollet över socialärenden för förstnämnda dag närmare angivits, angående anordnande av allmänna arbeten till motverkande av arbetslöshet. Tillika uppdrog departementschefen åt undertecknad Malm att såsom ordförande leda utredningsmännens förhandlingar.

Departementschefen utsåg samtidigt till sekreterare hos utredningsmännen t. f. aktuarien i socialstyrelsen Carl Chr. Schmidt.

Riktlinjerna för utredningsmännens arbete framgå av föredragande departementschefens anförande till omförmälda statsrådsprotokoll, vilket anförande var i hithörande delar av följande lydelse:

»I den skrivelse, nr 392 den 11 juni 1930, vari riksdagen anmälde sitt beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 255 angående anslag till bekämpande av arbetslösheten, hemställde riksdagen tillika, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsamt utredning, huruvida och under vilka villkor ett reservationsanslag kunde böra beviljas för att efter Kungl. Maj:ts beprövande tagas i anspråk vid tillfällen av ökad arbetslöshet av mera betydande omfattning.

Rörande denna hemställan anförde riksdagen i skrivelsen bland annat följande. Arbetslöshetskommissionen hade uttalat den uppfattningen att, innan pågående utredningar rörande arbetslöshetsförsäkring samt arbetslöshetens orsaker och medlen för dess bekämpande avslutats eller eljest tvingande skäl anförts för en ändring, nuvarande ordning för statliga åtgärder i anledning av arbetslösheten icke borde kastas över ända. Denna uppfattning syntes, åtminstone i viss utsträckning, icke kunna fränkännas giltighet. I enlighet därmed funne riksdagen motiverat, att ett anslag till arbetslöshetens bekämpande genom arbetslöshetskommissionen jämväl denna gång beviljades enligt oförändrade grunder. Emellertid kunde det tänkas, att ett reservationsanslag till vissa allmänna arbeten ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande för att tagas i anspråk i den mån påtaglig arbetslöshet antingen generellt eller, t. ex. på grund av industriella sammanbrott, mera lokalt uppstode; ett sådant anslag skulle kunna vara av betydande värde vid arbetslöshetsfrågornas handläggning. Därigenom komme, åtminstone till viss del, de offentliga arbetena att kunna mera

smidigt anpassas efter konjunkturen, så att en större anpart av dessa arbeten igångsattes under depressionsperioder, än eljest bleve fallet. Utredningen borde således omfatta frågan huruvida och på vilket sätt en anordning med ett reservationsanslag till utförandet av därför lämpade arbeten borde vidtagas.

Den av riksdagen sålunda begärda utredningen torde nu böra igångsättas. Vid densamma lär man i första hand böra undersöka de möjligheter, som finnas att för det avsedda ändamålet under de närmaste åren anordna statliga arbeten vid sidan av det normala arbetsprogrammet. Då det gäller att genom anordnande av dylika arbeten tillgodose de av riksdagen avsedda önskemålen, kunna tänkas flera olika vägar. Det synes därför önskvärt, att därjämte rörande sålunda föreliggande olika alternativ verkställes en klarläggande utredning av väsentligen teknisk natur. Utredningen bör följaktligen avse att möjliggöra ett bedömande av innebörden och konsekvenserna av olika anordningar. Huruvida utredningen bör utmynna i framläggande av positiva förslag i ena eller andra riktningen torde få bero på den uppfattning, vartill utredningsarbetet kan leda. Utredningen torde böra överlämnas åt inom socialdepartementet tillkallade utredningsmän, vilka böra hava att bedriva sitt arbete i nära samråd med de ämbetsverk, till vilkas arbetsområden höra företag av här avsedd beskaffenhet, ävensom med arbetslöshetskommissionen. Vid utredningen torde även böra beaktas det material, som föreligger dels i ett den 24 juli 1925 avgivet, av särskilda sakkunniga utarbetat betänkande med förslag till motverkande av arbetslöshet genom anordnande av allmänna arbeten, dels ock i det av 1926 års arbetslöshets-sakkunniga avgivna betänkandet angående arbetslöshetsförsäkring, arbetsförmedling och reservarbeten. Utredningen torde böra så bedrivas, att resultatet därav kan föreligga senast den 15 januari 1931.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga chefen för socialdepartementet att tillkalla högst fyra utredningsmän att inom departementet biträda med utredning angående anordnande av allmänna arbeten till motverkande av arbetslöshet. Tillika hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga departementschefen ej mindre att utse en av de utredningsmän, som må komma att tillkallas, att såsom ordförande leda utredningsmännens förhandlingar än även att förordna sekreterare hos utredningsmännen.

Vidare hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreskriva, dels att utredningsarbetet skall bedrivas i samråd med vederbörliga verk och myndigheter, dels ock att utredningsmännen skola äga att från dessa erhålla de uppgifter, som för utredningsarbetet finnas erforderliga och av utredningsmännen begäras.»

Till fullgörande av det sålunda meddelade uppdraget hava utredningsmännen, vilka antagit benämningen *1930 års utredning om arbetslöshetens motverkande genom allmänna arbeten*, från vissa verk och myndigheter införskaffat uppgifter om sådana arbeten inom respektive förvaltningsområden, som lämpligen syntes kunna komma till utförande för det ifrågavarande syftet. Det material, som sålunda sammanbragts, jämte en av utredningsmännen sammanställd tablå¹ över de föreslagna arbetena överlämnas härjämte.

¹ Denna tablå är ej tryckt.

I den utsträckning, den för uppdragets fullgörande till buds stående tiden medgivit, hava utredningsmännen sökt inhämta kännedom om olika i främmande länder vidtagna åtgärder för arbetslöshetens motverkande genom anordnande av allmänna arbeten. I sådant avseende hava till utredningsmännens förfogande stått vissa inom arbetslöshetsutredningen gjorda sammanställningar beträffande dylika åtgärder i England och Tyskland.

Efter verkställd utredning få utredningsmännen, till fullgörande av det givna uppdraget, härmed vördsamt överlämna sitt betänkande, till vilket är fogat särskilt yttrande av undertecknad Söder.

Stockholm den 15 januari 1931.

G. MALM.

HJ. FOGELMARCK.

GUNNAR JONSSON.

C. J. SÖDER.

C. Chr. Schmidt.

I den utredning som för uppgiften tillräckande till de olika
 delar av utredningen. De olika delarna som är tillräckligt
 tydliga för arbetets förhållanden och för de olika
 delarna av arbetet. I utredningen är det tydligt
 att de olika delarna av arbetet är tydliga och
 tydliga för arbetets förhållanden och för de olika
 delarna av arbetet.

Stockholm den 15 januari 1981.

O. JALIN

GURAN JONSSON

BERGSTRÖM

J. J. J. J.

G. C. C. C.

Sammanfattande översikt av utredningsmännens förslag jämte texter till författningsförslag.

Utredningsmännens förslag åsyftar vidtagandet av sådana anordningar, att arbetstillfällena vid de allmänna arbetena kunna vid infallande perioder av generell eller lokal depression disponeras för åvägabringande av ökad arbetstillgång i syfte att motverka uppkommen arbetslöshet. Härför erfordras, att lämpliga och till utförande förberedda arbetsobjekt hållas i beredskap, så att desamma kunna snabbt och på ett efter arbetsmarknadssituationen avpassat sätt igångsättas såsom i förtid anordnade allmänna arbeten (*beredskapsarbeten*).

Till sin principiella innebörd bör beredskapsanordningen betraktas icke såsom en form av hjälpverksamhet för de arbetslösa — en sådan verksamhet bör bedrivas efter andra linjer än de här föreslagna — utan såsom en rationaliseringsåtgärd inom den statliga verksamheten, åsyftande att i görligaste mån förebygga att å ena sidan arbetslösa bispringas under olika för det allmänna kostsamma, kanske improduktiva hjälpformer, medan å andra sidan angelägna statliga arbeten, vid vilka sådana arbetslösa skulle kunna beredas sysselsättning och arbetsförtjänst, uppskjutas i brist på tillgängliga anslag.

Med utgångspunkt från denna principiella uppfattning bör givetvis gälla, att endast arbetsuppgifter av viss angelägenhetsgrad skola komma ifråga för utförande såsom beredskapsarbeten; föreligga icke sådana arbetsuppgifter, böra de arbetslösa sysselsättas eller omhändertagas i annan väg.

Med angivna utgångspunkt skiljer sig beredskapsarbetet icke från eljest förekommande allmänna arbeten i annan mån, än som sammanhänger med detsamma förtidiga igångsättande i syfte att motverka arbetslösheten. Den allmänna arbetsmarknadens löner och övriga arbetsvillkor, således jämväl kravet på arbetskraftens fullgoda beskaffenhet och yrkesvana, böra alltså tillämpas. Med den allmänna arbetsmarknadens löner förstås de i eventuellt förefintliga kollektivavtal fastställda lönenormer eller i orten eljest gängse löner, och bör såsom generell regel gälla, att kostnaderna för det färdiga arbetet icke bliva högre än om arbetet utförts i vanlig ordning.

Såsom arbetsledande organ för beredskapsarbeten böra i första hand anlitas de statliga myndigheter, som förfoga över personal, skickad att fullgöra sådan uppgift. Tillskapandet av ett nytt särskilt arbetsledande organ har icke syntts böra ifrågakomma. Härigenom kommer det område, inom vilket arbetsobjekt för ifrågavarande ändamål stå att finna, att i första rummet hänföra sig till vissa statliga verks förvaltningsområden. Då också utanför dessa om-

råden viktiga och för det allmänna angelägna arbetsuppgifter förefinnas, bör emellertid möjlighet vara öppen att såsom beredskapsarbete utföra också dylika arbetsobjekt, dock endast i den mån garantier kunna vinnas för att de statsmedel, som anlitas för beredskapsarbetet, komma till användning på ett med hänsyn till statens intresse betryggande sätt och att syftet med arbetets för tidiga igångsättande, nämligen arbetslöshetens motverkande, kan tillgodoses. Sålunda bör exempelvis företag, avseende anordnande av skenfri korsning av statsjärnväg, utföras i statens järnvägars regi. Då fråga uppkommer om utförande såsom beredskapsarbete av skenfri korsning vid enskild järnväg, bör den möjligheten ej vara utesluten, att ifall omständigheterna i övrigt så påkalla, överenskommelse träffas med vederbörande enskilda järnväg om arbetets utförande genom dess försorg såsom beredskapsarbete och om de villkor, som därvid lämpligen böra gälla. Sådana fall kunna också förekomma, då ett vägbyggnadsföretag, med vägstyrelsen såsom arbetsledande organ, kan komma till utförande med anlitage av beredskapsmedel.

Beredskapsarbeten böra anordnas för att i utjämnande syfte motverka de större svängningarna i konjunkturutvecklingen. Varken den årligen återkommande säsongarbetslösheten eller den s. k. omsättningsarbetslösheten bör således utgöra tillräckligt motiv för igångsättande av beredskapsarbete, utan bör sådant arbete komma till användning endast vid kristillfällen med åtföljande konstaterad, mera omfattande arbetslöshet. Sådant kris kan vara av generell omfattning eller beröra visst yrke eller fack eller också vara lokalt begränsad, exempelvis vid uppkommande industriellt sammanbrott. Allt efter de förhandenvarande omständigheterna i de särskilda fallen böra beredskapsarbeten kunna disponeras för utökande av arbetstillgången i dess helhet eller för att förmedla och underlätta överflyttningen av arbetskraft från ett yrke till ett annat eller från en ort till annan. Beroende på de förhållanden, som föranlett beredskapsarbetets anordnande, böra de vid detsamma tillgängliga arbetstillfällena kunna disponeras på ett sådant sätt, att visst fack eller viss grupp av arbetare kommer i åtnjutande av desamma. Om sålunda beredskapsarbetets igångsättande föranledes av omfattande arbetslöshet vid ett statligt verks arbetarstyrka, böra dithörande arbetslösa självfallet ifrågakomma för anställning. Är motivet arbetslöshet inom visst fack eller i viss trakt, böra föreskrifter kunna lämnas om sysselsättning i första hand av arbetslösa inom ifrågavarande fack eller trakt.

Uttagningen av arbetskraft till beredskapsarbete bör, när det ej är fråga om beredskapsarbete, igångsatt för en viss grupp vid statligt verk anställda arbetare, som blivit arbetslösa, ske genom den offentliga arbetsförmedlingens organ och i enlighet med de villkor, som finnas lämpligen böra föreskrivas i det enskilda fallet.

Vid utarbetandet av sitt förslag hava utredningsmännen sökt anknyta de nödvändiga organisatoriska anordningarna till befintliga ordinarie verk, så att beredskapsorganisationen utan olägenhet kan göras verksam under längre tidsperiod. Även i övrigt har densamma ansetts böra i sin verksamhet stödja på ordinarie verk och institutioner. Härigenom hava utredningsmännen trott sig

ernå en önskvärd enkelhet i de organisatoriska anordningarna, och hava även kostnaderna för desamma kunnat begränsas till endast obetydliga belopp. Med nämnda utgångspunkt föreslås följande former för beredskapsarbetets anordnande.

Förslag till igångsättande av beredskapsarbete väckes av:

1. socialstyrelsen, som fungerar såsom central myndighet för beredskapsärendens handläggning;
2. ett statens verk, som i kritiska tider finner arbetstillgången för arbetare, som bruka sysselsättas inom dess förvaltningsområde, otillräcklig och arbetslösheten bland dessa arbetare besvärande; eller
3. länsstyrelse, som finner arbetsmarknadssituationen inom länet vara svårartad.

Förslag om anordnande av beredskapsarbete ställes till Kungl. Maj:t, som i ovan sist omnämnda båda fall remitterar detsamma till socialstyrelsen. Av socialstyrelsen utredes ärendet i anseende till det förhandenvarande läget å arbetsmarknaden och det ifrågasatta arbetsobjektets lämplighet samt tillstyrkes eller avstyrkes beredskapsarbetets igångsättande. I händelse av tillstyrkande skall socialstyrelsen jämväl avgiva förslag angående sådana villkor beträffande uttagning av arbetskraft och andra förhållanden, som må befinnas påkallade vid arbetets utförande såsom beredskapsarbete. Särskilda förhandlingar och utredningar bliva erforderliga i sådana fall, då det ifrågasatta arbetet faller utanför de statliga verkens förvaltningsområden eller eljest statligt arbetsledande organ icke står till förfogande för detsammans utförande.

Kungl. Maj:t fattar därefter beslut i ärendet. I händelse av bifall till framställningen anslås medel till arbetets utförande ur ett för ifrågavarande ändamål till Kungl. Maj:ts förfogande ställt reservationsanslag samt uppdrages åt vederbörligt statsorgan att ombesörja utförandet av arbetet med iakttagande av de föreskrifter, som befinnas böra lämnas ifråga om arbetets igångsättande och utförande. I sådana särskilda fall, där arbetet är av beskaffenhet att ej kunna utföras i direkt statlig regi, ankommer därvid på det statliga organet — länsstyrelse eller annan statlig myndighet — som fått sig anförtrott uppdraget att ombesörja arbetets utförande, att träffa bindande överenskomelse med ifrågakommande arbetsledande organ om arbetets utförande med iakttagande av de av Kungl. Maj:t eventuellt föreskrivna villkoren.

Vid behandlingen inom socialstyrelsen av ärenden rörande beredskapsarbetets anordnande förstärkes socialstyrelsen med fyra av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, av vilka en bör vara förtrogen med arbetsgivarnas och en med arbetarnas förhållanden och intressen, en representant för statens arbetslöshetskommission och en representant för ekonomisk sakkunskap och erfarenhet. Förutom dessa skall såsom femte adjungerade ledamot i ärendets handläggning inom socialstyrelsen deltaga en representant för det verk, inom vars ämbetsområde det ifrågakomna beredskapsarbetet faller och som alltså kan komma att erhålla i uppdrag att omhändervärd beredskapsarbetets utförande. Ifrågavarande ärendens handläggning sker i kollegial form.

En tjänsteman inom socialstyrelsen förordnas att vara sekreterare och före-

dragande i ärenden rörande beredskapsarbeten. På denne tjänsteman ankommer att i första hand följa utvecklingen å arbetsmarknaden med särskild hänsyn till behovet av igångsättande av beredskapsarbeten, att samla uppgifter om förefintliga, till utförande såsom beredskapsarbete lämpade arbetsobjekt och verka för sådana arbetsobjekts behöriga planläggning av vederbörliga ämbetsverk samt att förbereda handläggningen av och föredraga beredskapsärenden.

I detta sammanhang må framhållas, att i sådana fall, där Kungl. Maj:t lämnat föreskrifter angående uttagning av arbetskraft till beredskapsarbete, det bör ankomma på socialstyrelsen att inom ramen för den offentliga arbetsförmedlingen träffa dispositioner, som befinnas praktiska och erforderliga för fullgörande av sålunda meddelade föreskrifter.

Vad gäller frågan, i vad mån genom anordnande av beredskapsarbeten på sätt, här föreslagits, arbetslösheten kan motverkas, hava utredningsmännen kommit till den uppfattningen, att endast begränsade resultat stå att ernå i denna väg. Av utredningsmännen föranstaltad inventering av nu förefintliga arbetsobjekt för ifrågavarande ändamål har givit vid handen, att i stort sett endast olika slag av anläggningsarbeten stå till buds att utföra såsom beredskapsarbeten. Då vidare endast yrkesvana arbetare skola ifrågakomma till anställning vid beredskapsarbete, följer härav, att möjligheter icke föreligga att vid beredskapsarbeten bereda sysselsättning i någon avsevärdare utsträckning åt industriens olika slag av specialiserade arbetare, när en arbetslöshetskris inträder.

Det har förutsatts, att till Kungl. Maj:ts förfogande bör ställas ett reservationsanslag för anordnande av beredskapsarbeten. Med hänsyn till vad nu anförts lärer ett anslag för ifrågavarande ändamål ej böra tagas till alltför stort. Märkas må också, att det gäller en ny verksamhet, om vilken någon erfarenhet ännu icke föreligger, och att en reserv av färdigundersökta arbeten först måste skapas. Under innevarande år torde därför svårigen några beredskapsarbeten kunna komma i gång förrän under sensommaren eller hösten. I betraktande av dessa omständigheter föreslå utredningsmännen, att storleken av det reservationsanslag, som må befinnas erforderligt för budgetåret 1931—1932, bestämes till 3 milj. kronor.

De årliga kostnaderna för den föreslagna beredskapsorganisationen bliva av jämförelsevis obetydlig storlek. De begränsa sig till arvodeskostnader för de adjungerade ledamöterna inom socialstyrelsen, ett extra arvode åt den tjänsteman inom socialstyrelsen, vilken förordnas att vara sekreterare och föredragande för beredskapsärenden, samt viss förstärkning åt socialstyrelsen. Härtill komma i en del fall vissa kostnader för utredningar och undersökningar av särskilda arbetsprojekt jämte liknande kostnader.

Det sålunda framlagda resultatet av utredningen inrymmer, såsom redan av det här anförda framgår, förslag till en teknisk lösning av frågan om de allmänna arbetenas användande för arbetslöshetens motverkande, utan att den korta tiden, som stått utredningsmännen till buds, medgivit någon fullständig prövning av förslagets praktiska värde och de därmed förknippade svårigheter-

na. En fullt klar uppfattning härom lärer dock knappast kunna erhållas, förrän förslaget i praktiken prövats. I detta sammanhang må jämväl framhållas, att utredningsmännen ansett det icke hava ankommit på dem eller på grund av den starkt begränsade tiden hava varit möjligt för dem att till bedömande upp- taga frågan, huruvida och i vad mån det aktuella läget å arbetsmarknaden — generellt eller i olika landsdelar — är eller inom den närmare framtiden kan väntas bliva av natur att böra påkalla ett tillskott av arbetstillfällen i form av beredskapsarbeten, eller att föreslå visst eller vissa arbetens igångsättande så- som beredskapsarbeten.

Då utredningsmännens uppgift varit »en klarläggande utredning av väsent- ligen teknisk natur» av möjligheten att anordna beredskapsarbeten, hava de ej heller gått in på det nationalekonomiska spørsmålet i vad mån en dylik an- ordning kan inverka menligt på den anpassningsprocess i fråga om prisnivån, som i regel måste höra tillsammans med en arbetslöshetskris av större mått. I betraktande av det förhållandevis ringa belopp, som utredningsmännen ifråga- satt skola disponeras för ändamålet undet det första året, torde dock ur denna synpunkt betänkligheter ej behöva möta att pröva den föreslagna anordningen.

Om utredningsmännens ovan skildrade förslag befinnes böra bringas till ut- förande, förutsättes, att till begäran hos riksdagen om reservationsanslag för anordnande av beredskapsarbeten fogas hemställan, att anslaget måtte få dis- poneras i enlighet med de riktlinjer, som av utredningsmännen föreslagits och i det efterföljande betänkandet närmare motiverats.

För verksamheten erforderliga föreskrifter synas visserligen kunna medde- las i form av kungligt brev till socialstyrelsen. Då emellertid verksamheten torde bliva av natur att beröra ett flertal myndigheter, synes böra ifrågasättas, att de generella föreskrifterna rörande densamma lämpligen bekantgöras ge- nom allmän författning. I allt fall lärer av förslagets genomförande påkallas vidtagandet av vissa ändringar i socialstyrelsens instruktion. De författnin- gar, vilkas utfärdande sålunda skulle föranledas av förslagets utförande, torde, förslagsvis, böra erhålla följande lydelse:

Förslag
till
Kungl. Maj:ts kungörelse
om anordnande av beredskapsarbeten;

given Stockholms slott den — — —.

Kungl. Maj:t har, sedan riksdagen¹ beviljat ett reservationsanslag å 00 milj. kronor för anordnande av beredskapsarbeten, funnit gott förordna som följer:

§ 1.

Såsom beredskapsarbete må utföras inom statlig myndighets förvaltningsområde liggande, för staten nyttiga, angelägna arbetsföretag, för vilka medel icke finnas anvisade men som, därest så finnes nödigt för att bereda ökade arbetstillfällen vid svårartade förhållanden å arbetsmarknaden, lämpligen kunna komma till utförande vid en tidigare tidpunkt än eljest skulle hava ifrågakommit.

Såsom beredskapsarbete må jämväl utföras annat, utanför statlig myndighets förvaltningsområde fallande, för det allmänna gagneligt, angeläget arbete, vars utförande icke är omedelbart förestående men till beredande av ökade arbetstillfällen vid svårartade förhållanden å arbetsmarknaden utan olägenhet kan påskyndas; dock allenast under förutsättning, att arbetet kan utföras under sådana former, att statens intresse därvid tryggas.

§ 2.

Igångsättande av arbete med anlitande av medel från anslaget för anordnande av beredskapsarbeten beslutas av Kungl. Maj:t, som därvid föreskriver de villkor, som skola gälla ifråga om arbetsföretagets finansiering och, om så befinnes påkallat, i fråga om uttagning av arbetskraft till arbetsföretaget.

§ 3.

Socialstyrelsen, länsstyrelse eller annan statlig myndighet äger att hos Kungl. Maj:t göra ansökan om igångsättande av beredskapsarbete.

§ 4.

Det ankommer på socialstyrelsen:
att följa utvecklingen på arbetsmarknaden med särskild hänsyn tagen till föreliggande behov av igångsättande av beredskapsarbete;

¹ Riksdagens skrivelse 19— — —.

att insamla uppgifter om föreliggande möjligheter att anordna beredskapsarbete, så att vid varje tidpunkt kan erhållas en överblick av de arbeten, som kunna ifrågakomma såsom beredskapsarbeten;

att verka för att arbeten, som kunna lämpa sig till beredskapsarbeten, av vederbörande myndighet så planläggas och förberedas, att de vid behov utan längre dröjsmål kunna bringas till utförande;

samt att till Kungl. Maj:t avgiva framställningar och utlåtanden angående igångsättande av beredskapsarbete och de villkor, som må föreskrivas ifråga om visst arbetes utförande såsom beredskapsarbete.

§ 5.

Det åligger statlig myndighet, till vars arbetsuppgifter hör bedrivande av arbeten, ävensom länsstyrelse:

att till socialstyrelsen lämna uppgift å samt, i förekommande fall, efter samråd med socialstyrelsen planlägga och förbereda sådana arbeten inom myndighetens verksamhetsområde, som kunna anses lämpade att utföras såsom beredskapsarbeten;

samt att i den utsträckning och på de villkor, Kungl. Maj:t föreskriver, föranstalta om utförandet av beredskapsarbete.

Denna kungörelse träder i kraft — — — — —.

Förslag
till
Kungl. Maj:ts kungörelse
om ändrad lydelse av §§ 1, 5, 13 och 25 av instruktionen
för socialstyrelsen den 30 juni 1920 (nr 544);

given Stockholms slott den — — —.

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna, att §§ 1, 5, 13 och 25 i instruktionen för socialstyrelsen den 30 juni 1920 skola i nedan intagna delar erhålla följande ändrade lydelse:

§ 1.

3. Styrelsen — — — — — arbetstvister. På sätt särskilt stadgats är styrelsen centralt organ för handläggning av ärenden om beredskapsarbeten.

§ 5.

2. Vid behandling av — — — — — representant för arbetare.

Vid behandling av vissa ärenden om beredskapsarbete förstärkes styrelsen med fem för ärenden om beredskapsarbeten adjungerade ledamöter, av vilka en bör vara förtrogen med arbetsgivarnas och en med arbetarnas förhållanden och intressen samt en vara representant för statens arbetslöshetskommission, en representant för ekonomisk sakkunskap och en representant för annat centralt ämbetsverk, vars verksamhetsområde ärendet kan anses beröra.

§ 13.

1. Vid avgivande — — — — — byråcheferna.

Generaldirektören — — — — — ordning.

Ärendet föredrages — — — — — generaldirektören.

2. Vid avgivande till Kungl. Maj:t av framställningar eller utlåtanden ifråga om beredskapsarbets igångsättande så ock vid behandling av annan fråga om beredskapsarbete av större räckvidd eller principiell innebörd skola generaldirektören, minst tre av de i § 5 omnämnda fem för ärenden om beredskapsarbeten adjungerade ledamöterna samt den tjänsteman inom styrelsen, vilken förordnats att handlägga ärenden rörande beredskapsarbeten, vara närvarande samt deltaga i styrelsens överläggning och beslut.

Generaldirektören må ock bestämma, att annat ärende om beredskapsarbete skall handläggas i här stadgad ordning.

I avseende å ordningen för besluts fattande skall gälla vad ovan under 1, sista stycket, är föreskrivet.

§ 25.

3. Socialfullmäktige, ledamöter i sociala rådet samt i § 5 mom. 2, andra stycket, först omförmälda fyra för ärenden om beredskapsarbeten adjungerade ledamöter förordnas av Kungl. Maj:t för en tid av tre år.

Denna kungörelse — — — — —.

Vad menas med »beredskapsarbete»?

Uppdragets allmänna innebörd och begränsning.

Allmän
innebörd.

Enligt de för utredningen angivna riktlinjerna skall densamma avse utredning och klarläggande av frågan, huruvida och på vilket sätt en anordning med ett reservationsanslag till utförande av därför lämpade arbeten bör vidtagas i syfte att de allmänna arbetena, åtminstone till viss del, må kunna mera smidigt anpassas efter konjunkturerna, så att en större andel av dessa arbeten kan igångsättas under depressionsperioder, än eljest bleve fallet. Ett sådant till Kungl. Maj:ts förfogande ställt reservationsanslag skall vara avsett att tagas i anspråk i den mån påtaglig arbetslöshet antingen generellt eller, t. ex. på grund av industriella sammanbrott, mera lokalt uppstår. I första hand skola undersökas de möjligheter, som finnas att för det avsedda ändamålet under de närmaste åren anordna statliga arbeten vid sidan av det normala arbetsprogrammet. Olika alternativa vägar, som erbjuda sig för ernående av ifrågavarande syfte, skola undersökas, och innebörden och konsekvenserna av de olika anordningarna klarläggas.

Ifråga om vilka löner, som skola komma de vid sådana, i särskild ordning igångsatta allmänna arbeten sysselsatta arbetarna till del, innehålla direktiven icke några exakta riktlinjer. Såsom vidare utföres i det följande i samband med behandlingen av frågorna om löner och anställning vid dessa arbeten, hava utredningsmännen, som beaktat den ordning, vari förevarande utredningsspörsmål inom riksdagen framkommit, tolkat direktiven så, att den allmänna arbetsmarknadens löner böra tillämpas. Vid sådant förhållande bör också gälla, att den till sysselsättning vid dessa arbeten ifrågakommande arbetskraften bör vara fullt arbetsför och i ifrågavarande yrke fullt hemmastadd.

Utredningsuppdraget avser alltså att bedöma de möjligheter, som stå till buds för anordnande av en beredskap av allmänna arbeten, så att vid inträffande depressionsperioder kvantiteten av arbetstillfällen vid allmänna arbeten snabbt och på ett efter de förhandenvarande omständigheterna avpassat sätt kan utökas genom ett tillskott av eljest ordinära, endast för tidigt igångsatta allmänna arbeten. I uppdraget ingår alltså att bedöma, på vad sätt en sådan beredskapstjänst skall anordnas och huru densamma skall fungera, ävensom att utröna vilka statliga och andra allmänna arbeten, som äro för handen och lämpligen kunna användas för en sådan beredskapstjänst.

Fråga om
arbetes upp-
tagande å
vederbörande
verks stat.

Omfattningen av det utredningsmännen givna uppdraget begränsas emellertid i vissa avseenden. Enligt direktiven skola sålunda för förevarande ändamål ifrågakomma arbeten, som ligga *vid sidan av det normala arbetspro-*

grammet. Därmed torde böra förstås, att arbeten, som rymmas inom ramen av de för vederbörande statliga verk beviljade anslagen, icke skola komma i betraktande. Så lärer ej heller kunna fallet med sådana i utgiftsstaten för året ej upptagna arbeten, vilkas förtidiga utförande skulle verka förryckande — ur tekniska, driftekonomiska eller arbetsledaresynpunkter — på verkets fortsatta arbetsprogram. Då således arbeten, som äro upptagna å staterna för vederbörande statliga verk eller eljest äro att anse såsom organiskt inordnade i ett statligt verks för en längre tidsperiod uppgjorda arbetsprogram, i regel icke skola komma i betraktande för här avsett ändamål, lärer det ej heller få anses ankomma på utredningsmännen att till bedömande upptaga frågan, i vad mån möjlighet kan vara förhanden att genom arbetens upptagande i budgeten avpassa arbetstillgången vid de statliga arbetena efter situationen å arbetsmarknaden. Med några ord må emellertid i detta sammanhang denna fråga beröras.

Såsom närmare omnämnes i bilaga 2 till detta betänkande hava statsmakterna redan vid vissa tillfällen låtit hänsynen till arbetsmarknadsläget vara en av de bestämmande faktorerna vid ståndpunktstagande i fråga om beviljande av anslag till utförande av olika statliga arbeten. Ett sådant beaktande av arbetsmarknadssynpunkter vid avgörandet av frågor om den statliga företagarverksamhetens omfattning är givetvis endast att rekommendera. Med hänsyn till svårigheten att på ett tidigt stadium förutse och till konsekvenserna för den svenska arbetsmarknaden bedöma en annalkande depressionsperiod lärer emellertid svårligen kunna ernås en i tillbörlig grad smidig anpassning av den statliga företagarverksamhetens omfattning efter arbetsmarknadsläget under formen av en ansvällning respektive åtstramning — i mån av konjunkturutvecklingen — av de i budgeten upptagna anslagen till offentliga arbetens utförande.

Därest utredningsmännens förslag om anordnande av en beredskapstjänst på här förevarande område bringas till utförande, låter sig emellertid göra, att riksdagen i särskilda fall, där de föreliggande omständigheterna med avseende å arbetets art så medgiva, fattar principbeslut om visst eller vissa arbetens utförande, anslår därför erforderliga medel och föreskriver, att arbetet skall komma till utförande i den ordning, som gäller i fråga om de till beredskapen hänförliga statliga arbetena. Denna möjlighet till en smidig anpassning efter arbetsmarknadens läge av visst statligt arbetes utförande torde dock stöta på svårigheter att vid den praktiska budgetbehandlingen få genomförd, och hava därför utredningsmännen icke närmare ingått på denna tanke, utan endast velat i detta sammanhang påpeka densamma.

Enligt direktiven skola vidare såsom arbeten för förevarande ändamål ifrågakomma endast *allmänna arbeten*. Med allmänna arbeten torde i förevarande sammanhang vara att förstå genom den statliga företagarverksamheten tillkomna arbeten, d. v. s. arbeten inom de statliga ämbetsverkens förvaltningsområden. Såsom allmänna arbeten lära emellertid kunna betraktas jämväl sådana arbetsföretag, vilkas utförande äro av direkt intresse för ett statligt verk, ehuru väl de icke falla inom dettas förvaltningsområde. Med hänsyn till statens järnvägars intresse av att friläggning kommer till stånd av plankorsning

Fråga om arbeten utanför de statliga verkens områden samt om statslån för anordnande av arbetstillfällen.

mellan landsväg och statsjärnväg lärer sålunda dylikt arbete kunna hänföras till de allmänna arbetena. Även andra arbeten, vilka utföras med bidrag av statsmedel, lära kunna betraktas som allmänna arbeten, ehuru väl, såsom senare närmare utvecklas, deras användning för här ifrågakommande syfte endast lärer kunna ifrågakomma i särskilda fall.

Såsom allmänna arbeten i förevarande sammanhang lära däremot icke vara att anse av kommuner och andra samhällliga institutioner bedrivna arbeten, till vilkas utförande bidrag av statsmedel icke vanligen utgår. En möjlig utväg att nyttja sådana arbeten i utjämnande syfte i fråga om arbetstillgången synes erbjuda sig därutinnan, att statsmedel — ur ett för här ifrågakommande beredskaps-syfte till förfogande ställt reservationsanslag — disponerades såsom lån åt sådana kommuner, som ville i förtid igångsätta arbeten för arbetslöshetens motverkande. Det är emellertid påtagligt, att därvid försiktighet vore av nöden med hänsyn till vederbörande kommuns ekonomi. Då frågan om att i sådan väg ernå ökad arbetstillgång under depressionsperioder, såsom framgår av den ovan anförda motiveringen, emellertid icke faller inom ramen för utredningsmännens uppdrag, hava utredningsmännen ansett sig sakna anledning att till närmare bedömande upptaga detta spörsmål.

Av direktivens ordalydelse lärer få anses framgå, att utredningsuppdraget avser arbetslöshetens motverkande genom anordnande av *direkta* arbetstillfällen. Frågan om åstadkommande i indirekt väg, genom statsbeställningar, av ökat antal arbetstillfällen faller således utanför utredningsmännens uppdrag. Här må därför endast erinras om att statsmakterna, såsom närmare omnämnas i bilaga 2 till detta betänkande, vid några tillfällen anslagit särskilda medel för att genom statsbeställningar hos den enskilda industrien stimulera arbetstillgången inom densamma. Omnämnas må också, att vid den inventering av tillgängliga arbetsobjekt för här ifrågakommande ändamål, vilken på utredningsmännens initiativ av vissa ämbetsverk företagits och för vilken i det efterföljande närmare redogöres, från vissa håll ifrågasatts, att med anlitan av särskilda statsmedel beställningar måtte göras hos den enskilda industrien av för verken nödvändiga förbrukningsartiklar och materialier i syfte att åvägabringa en utjämnning av arbetstillgången.

Definition av begreppet »beredskapsarbete» och dettas principiella karaktär samt skiljaktighet från reservarbete.

Av vad ovan anförts angående utredningsuppdragets allmänna innebörd och dess begränsning i olika avseenden framgår, att detsamma avser åvägabringandet av praktiska anordningar för arbetslöshetens motverkande genom i beredskap hållna allmänna arbeten, som vid tider av omfattande arbetslöshet kunna igångsättas. Arbeten, som kunna ifrågakomma för sådant ändamål, hava av utredningsmännen betecknats såsom »beredskapsarbeten». Beteckningen är visserligen icke adekvat, såtillvida som densamma hänför sig endast till det tidigare skedet, innan arbetet kommit till utförande, men torde likväl, i analogi med

beteckningen reservarbete, som redan vunnit burskap, kunna användas såsom teknisk term för de här åsyftade arbetena.

Med beredskapsarbete förstå utredningsmännen ett arbetsföretag, som faller inom ett statligt ämbetsverks förvaltningsområde utan att vara i staten för detta verk för det löpande året upptaget och vars utförande är för staten eller det allmänna gagneligt och angeläget samt vilket efter prövning i den ordning, som förutsattes i detta betänkande, igångsättes i syfte att motverka uppkomsten arbetslöshet. För att redan här kunna reda upp hela begreppet beredskapsarbete och dess innebörd må meddelas, att, såsom i den sammanfattande översikten redan angivits, utredningsmännen förutsätta, av skäl som i det följande närmare utvecklas, att vid sådana arbeten skola tillämpas den allmänna marknadens löner och övriga arbetsvillkor, dock med iakttagande av de särskilda föreskrifter angående anställning av arbetskraften, som av Kungl. Maj:t fastställas för de särskilda arbetena.

Mellan beredskapsarbetet och annat statligt arbetsföretag föreligga icke några principiella skiljaktigheter; beredskapsarbetet är att betrakta såsom ett vanligt statligt arbetstillfälle, som i visst syfte anordnas i förtid. För att ett arbete skall kunna ifrågakomma till utförande såsom beredskapsarbete bör därför också erfordras, att detsamma är av klart styrkt angelägenhetsgrad. Inom de statliga ämbetsverkens förvaltningsområden föreligga talrika behov, som icke kunna tillfredsställas inom den ram, som budgeten medgiver. Angelägenhetsgraden av dessa behov torde i regel få anses väl vitsordad, ehuru med deras tillgodoseende fått anstå vid den sovring, som inom det statliga området, liksom inom näringslivet i dess helhet, sker de olika behoven emellan ifråga om penningförsörjning. Denna sovring sker nu i sista hand av riksdagen, men skulle enligt utredningsmännens förslag i viss begränsad utsträckning, nämligen ifråga om beredskapsarbeten, överlåtas åt Kungl. Maj:t. Dock torde i vissa fall, exempelvis vid det i det följande nämnda farledsföretaget i den bohuslänska skärgården, böra förutsättas, att riksdagen lämnat sitt medgivande till att arbetet ifråga får utföras såsom beredskapsarbete.

Då en utgångspunkt varit, att anordningen med reservarbeten fortfarande skall bestå, framstår emellertid såsom angeläget att söka få en såvitt möjligt klar artskillnad mellan desamma och beredskapsarbetena. Detta är desto betydelsefullare, som de båda slagen av arbeten komma att drivas med väsentligt olika lönevillkor. Artskillnaden måste därför vara sådan, att denna olikhet i lönehänseende framstår såsom logisk och riktig.

Enligt det betraktelsesätt, varifrån utredningsmännen utgått, anordnas *reservarbeten* främst i syfte att bereda tillfälle till nödortftig försörjning genom arbete för de arbetslösa utan krav på kompetens för det ifrågakomna arbetet. Det *primära* är därvid att *skapa arbete åt alla slag av arbetslösa* vid det arbete, som kan befinnas lämpligt att för ändamålet utvälja, utan att man upprätthåller fordran vare sig på att arbetet skall vara angeläget eller att arbetskraften skall vara utbildad för ifrågavarande arbete. Reservarbetet är med andra ord en form av hjälpverksamhet för de arbetslösa. Utslagsgivande för ett *beredskapsarbete*s utförande är däremot nyttan och angelägenheten för staten eller

det allmänna av att det avsedda arbetet kommer till utförande; först i andra hand kommer syftet att genom detsamma åstadkomma en förbättrad arbetstillgång, vilket syfte endast i fråga om tidpunkten för arbetets igångsättande får vara utslagsgivande. Om tillgång sålunda icke är för handen å angeläget statligt arbete, skall beredskapsarbetet ej heller komma till utförande.

Utredningsmännen vilja här framhålla, att om också det utmärkande för beredskapsarbetena: vitsordad angelägenhetsgrad och krav på fullt kompetent arbetskraft, utgör försvar för tillämpande av den öppna marknadens lönevillkor, så komma i praktiken helt säkert ganska stora svårigheter att möta att få de lokala arbetslöshetsorganen ävensom de vid reservarbeten anställda, kompetenta arbetarna att förstå denna artskillnad vid behandling av de olika arbetsobjekten, och en stark strävan kommer att göra sig gällande att få framförda projekt utförda såsom beredskapsarbeten. En väsentlig lättnad i ovan berörda hänseende kan dock ernås därigenom, att man i första hand håller sig till beredskapsarbeten, som kunna utföras genom statliga verk med egna arbetsledande organ.

Med utgångspunkt från här ovan angivna uppfattning angående beredskapsarbetets natur få utredningsmännen i det följande övergå till att behandla frågan, i vad mån till beredskapsarbeten lämpade arbetsobjekt äro för handen, samt sättet och formerna, under vilka beredskapsarbete skall komma till utförande, ävensom när och med vilken effekt beredskapsarbete kan komma till användning såsom regulator å arbetstillgången.

Fordringar i fråga om de till beredskapsarbete lämpade arbetsobjekten.

De fordringar, som lämpligen böra uppställas ifråga om arbetsobjekt, vilka böra ifrågakomma till utförande såsom beredskapsarbeten, giva sig i stort sett ur vad ovan anförts beträffande beredskapsarbetets karaktär. I det följande har, under jämförelse med de gällande fordringarna ifråga om reservarbetena, sammanfattningsvis preciserats vad som beträffande beredskapsarbetena bör gälla i sådant avseende.

Gällande fordringar beträffande reservarbeten.

I 1924 års arbetslöshetsakkunnigas betänkande (statens offentliga utredningar 1925:29, sid. 50) anføres i fråga om de huvudsakliga förutsättningar, som böra uppställas beträffande nödhjälpsarbetenas lämplighet, följande:

»1) Arbetet skall komma stat, kommun eller allmän institution till godo samt vara ekonomiskt eller kulturellt berättigat, dock ej av den art, att det inom närmaste framtiden kan väntas komma till utförande på den öppna marknaden. Nödhjälpsarbetena få med andra ord icke rycka undan arbetstillfällen av så att säga ordinarie karaktär.

2) Arbetet bör vara av den beskaffenhet, att arbetslönen utgör en jämförelsevis stor kvot av totalkostnaden. Arbeten, som förutsätta relativt stora kostnader för materialier och förbrukningsartiklar, äro sålunda icke lämpliga.

3) Arbetet bör vara av sådan art, att varje arbetare med normal arbetsförmåga lämpligen kan hänvisas till detsamma.

4) Av särskilt värde äro arbeten, som kunna bedrivas även på vintern.

5) Arbetet bör kunna upptagas, nedläggas, utökas eller inskränkas i mån av arbetslöshetens omfattning.»

Fordringar, som böra ställas å beredskapsarbeten.

Det torde, med hänsyn till det ovan redan anförda angående beredskapsarbetets natur, ligga i öppen dag, att för beredskapsarbetena icke utan vidare samma fordringar ifråga om arbetsobjektens lämplighet böra uppställas som de, vilka gälla beträffande reservarbeten. Beträffande beredskapsarbetena torde få anses gälla:

a) Till beredskapsarbeten skola i främsta rummet utväljas arbeten, som falla inom verksamhetsområdet för en statlig myndighet, som är rustad att i egen regi handhava arbetenas utförande. Den möjligheten bör emellertid hållas öp-

pen, att också sådana arbeten kunna utföras såsom beredskapsarbeten, vilka ligga utanför dylika statliga myndigheters förvaltningsområden, i den mån nämligen de äro att betrakta såsom allmänna arbeten samt frågan om lämpligt arbetsledande organ och i samband därmed stående frågor stå att på ett tillfredsställande sätt ordna. Till utförande såsom beredskapsarbete böra däremot icke ifrågakomma arbeten, som ej äro av direkt gagn för staten. Hit höra arbeten, till vilkas utförande bidrag av statsmedel eljest icke utgår, nämligen flertalet arbeten inom kommunernas och den enskilda företagarverksamhetens rayon.

b) Någon ny arbetsledande organisation skall icke behöva tillskapas för beredskapsarbetet, utan skall detsamma kunna utföras genom redan befintliga arbetsledande organ. Genom en sådan anordning kan ett beredskapsarbete snabbast och med minsta kostnad bringas till utförande. Härvid komma i första hand ifråga de statliga verk, som äro utrustade med direkt arbetsledande organ och i regel redan disponera erforderlig redskapsutrustning. För att ej avskära möjligheten att ur andra synpunkter lämpliga arbeten må kunna användas såsom beredskapsarbeten hava utredningsmännen dock tänkt sig, att, där ej på annat sätt låter sig ordna, statlig myndighet må under sin kontroll kunna anlita entreprenör. För att bereda möjlighet för vägbyggnaders användning såsom beredskapsarbeten hava utredningsmännen vidare ansett sig böra föreslå en särskild anordning. För tillvägagångssätten i sådana särskilda fall redogöres närmare i det följande.

c) Beredskapsarbetena skola ligga vid sidan av det normala arbetsprogrammet. Denna förutsättning innebär, att arbetet, ehuru önskvärt och nyttigt, icke blivit i vederbörande myndighets stat upptaget till utförande under det löpande året. Den strävan har under senare år alltmera gjort sig gällande inom de statliga verken att så planera arbetena, att jämnast möjliga arbetstillgång beredes verkets egna arbetare. Om arbeten, som planerats att i vanlig väg komma till utförande, skulle i förtid bringas till utförande såsom beredskapsarbete, uppstode lätt risk för att rubbningar i de uppgjorda arbetsplanerna — till förfång för den vid verken anställda personalen — uppkomme. Emellertid lärer villkoret icke få anses vara utan vidare gällande; i den mån så utan nyss påpekade risk låter sig göra, synas även till utförande i vanlig väg planerade arbeten böra kunna vid behov begagnas såsom beredskapsarbeten.

Vid beredskapsarbetenas planerande bör tillbörlig hänsyn tagas till att icke sådana arbetsobjekt väljas, som hava betydelse för den ordinarie arbetstillgången och hushållningen i orten.

d) Beredskapsarbetena skola vara av styrkt angelägenhetsgrad. De skola således ostridigt vara mera aktuella än de vanliga reservarbetena. I betraktande kommer här arbetsföretagets produktiva värde, ävensom dess betydelse ur kulturell eller säkerhetssynpunkt m. m. Angelägenhetsgraden måste givetvis bedömas från fall till fall, och självfallet kunna icke sådana arbeten komma ifråga, om vilka tvekan kan råda, huruvida de böra komma till utförande under de närmaste åren. För vissa arbeten måste förutsättas, att riksdagen lämnat sitt medgivande till arbetets utförande.

e) Önskvärt är, att arbetslönen utgör en jämförelsevis stor kvot av totalkostnaden för beredskapsarbetet, då ju i sådant fall desto flera arbetslösa kunna i direkt väg beredas sysselsättning. Ifrågavarande fordran är emellertid icke alltid av utslagsgivande betydelse, utan är huvudsynpunkten, jämsides med nyttan för staten av arbetets utförande, att vid arbetsföretaget kan beredas sysselsättning för de grupper av arbetare, vilkas arbetslöshet utgör motivet till igångsättande av beredskapsarbete. Det kan emellertid icke bortses från att de förefintliga till beredskapsarbete lämpliga arbetsobjekten nära nog såsom regel ligga på anläggningsteknikens område. Det kan knappast vara välbetänkt — i allt fall lär nödig försiktighet härutinnan få iakttagas — att utbilda ett större antal arbetare, än som är erforderligt, i anläggningsarbete och vänja dem att sedan söka sin utkomst inom detta område. Även ur sådan synpunkt är det tydligen välmotiverat, att förevarande villkor ej tillmätas avgörande betydelse utan vidare, utan att även sådana arbeten böra ifrågakomma såsom beredskapsarbeten, där ej endast det direkta arbetstillfället utan även produktionen av materialier eller tillverkning av till arbetet hörande delar är av betydelse för avhjälpande av arbetslöshet. I betraktande bör härvid givetvis komma, huruvida de erforderliga förnödenheterna äro av natur att kunna produceras av den svenska industrien.

f) Det för reservarbeten gällande villkoret, att arbetet skall vara av sådan art, att varje arbetare med normal arbetsförmåga lämpligen kan hänvisas till detsamma, kan självfallet icke gälla beträffande beredskapsarbetena. Då den öppna arbetsmarknadens löner, enligt vad i detta betänkande antages, skola tillämpas vid sistnämnda arbeten, följer härav, att arbetsprestation, motsvarande en yrkesvan arbetares, kan och bör krävas.

g) För beredskapsarbetena liksom för reservarbetena gäller, att arbeten, som kunna bedrivas även på vintern, äro av särskilt värde. Visserligen lär det kunna med fog göras gällande, att den av klimatiska orsaker städse knappa arbetstillgången i vårt land under vintern är en konstant företeelse; i den mån genom dispositionen av allmänna arbeten detta konstitutiva drag å vår arbetsmarknad skulle kunna influeras i utjämnande riktning, skulle därför redan vid de i ordinarie väg igångsatta allmänna arbetena hänsyn härtill kunna tagas. Ehuru beredskapsarbetena, såvitt framgår av de för uppdraget givna direktiven, icke avsetts för motverkande av den regelmässiga säsongarbetslösheten utan för utnyttjande vid generella eller lokala kristillfällen å arbetsmarknaden, lär emellertid förevarande villkor ändock vara av speciell betydelse särskilt med hänsyn till det kända förhållandet, att arbetslöshetens verkningar för de därav drabbade äro mest betungande under den kalla årstiden.

h) Liksom beträffande reservarbetena gäller eller kan åtminstone vara önskvärt även för beredskapsarbetena, att arbetet utan nämnvärd olägenhet kan upptagas, nedläggas, utökas eller inskränkas i mån av arbetslöshetens omfattning. Denna fordran bör dock icke få tillmätas utslagsgivande betydelse, då ju beredskapsarbetet, såsom varande till sin natur ett vanligt statligt arbete av vitsordad angelägenhetsgrad, bör bedrivas i enlighet med de linjer, som äro arbetstekniskt och ekonomiskt ändamålsenliga. Ur förevarande synpunkt synas

de relativt kortvariga arbetsföretagen böra tillmätas ett särskilt värde; arbetet med färdigställandet av ett under en kris igångsatt beredskapsarbete skulle, om företaget vore av större omfattning, kunna komma att draga avsevärd tid och kostnad även sedan arbetsmarknadsläget efter inträdd förbättring ånyo blivit normalt.

I detta sammanhang bör jämväl framhållas, att de arbeten, som kunna komma ifråga att utföras såsom beredskapsarbeten, måste vara tekniskt, juridiskt och administrativt så förberedda, att de snabbt kunna sättas i verket.

Inventering av förefintliga arbetsobjekt för beredskapsarbeten.

Redogörelse för myndigheternas förslag.

Sedan sålunda de allmänna fordringar, vilka synas böra uppställas ifråga om beredskapsarbetena, närmare utformats, få utredningsmännen anföra följande angående omfattningen samt arten av de till buds stående arbetsobjekt, som kunna anses lämpligen låta sig begagna såsom beredskapsarbeten.

Från följande myndigheter och institutioner — nämligen arméförvaltningen, byggnadsstyrelsen, domänstyrelsen, järnvägsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lotsstyrelsen, luftfartsmyndigheten, marinförvaltningen, medicinalstyrelsen, skogs-sällskapet i Göteborg, telegrafstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — hava infordrats uppgifter om inom respektive verksamhetsområden förefintliga, för det allmänna nyttiga arbeten, som ansåges för det förevarande ändamålet lämpliga och vilka kunde tänkas komma till utförande under en period av fem år framåt i tiden, räknat från den 1 juli 1931, eller under den kortare tidsperiod, som kunde överblickas. Beträffande de särskilda arbetsföretagen begärdes uppgifter om arbetets art, de beräknade kostnaderna för företaget, de huvudsakliga kategorier arbetare, som vid det samma skulle kunna beredas sysselsättning, samt huruvida arbetsföretaget vore av natur att kunna utan längre förberedelser igångsättas.

Samtliga de sålunda tillfrågade myndigheterna och institutionerna hava inkommit med utredningar i efterfrågade avseende. Dessa utredningar hava på grund av den för deras utförande till buds stående tidens knapphet naturligen fått formen av allenast helt snabba inventeringar. Rörande de sålunda föreslagna arbetena må anföras följande.

Av vissa myndigheter har ifrågasatts, att det allmänna genom beställningar hos den enskilda industrien av för verken nödvändiga förbrukningsartiklar och materialier måtte utöka och komplettera förråden i en såsom önskvärd betraktad utsträckning; på dylik indirekt väg skulle arbetstillfällena inom den enskilda industrien kunna ökas. De sålunda framkomna förslagen om statsbeställningar hava utredningsmännen, såsom närmare motiverats i det föregående, ansett falla utanför det dem givna utredningsuppdraget och hava därför begränsat sig till att pröva endast de förslag, som avse anordnande av direkta allmänna arbeten.

Arméförvaltningen har föreslagit åtskilliga arbeten av mycket skiljaktig natur. Sålunda föreslås åtskilliga betong- och andra arbeten, avseende utbyggande av förefintliga befästningsanordningar eller skjutbaneanläggningar.

Även vissa reparations- och nybyggnadsarbeten å husbyggnader — kaserner, materialskjul, riktskjul m. m. — hava av de lokala militära myndigheterna ifrågasatts böra komma till utförande, men har arméförvaltningen beträffande dylika arbeten ansett dem ej vara av sådan art, som förevarande utredning förmodades avse. I övrigt innefatta förslagen till övervägande del vägarbeten, planeringsarbeten — särskilt avseende anordnandet av skjutfält och, i två fall, iordningställandet av flyglandningsplatser — dräneringsarbeten, skogsarbeten m. m.

De sålunda föreslagna arbetsobjekten äro vart och ett för sig företrädesvis av ganska ringa omfattning. De äro spridda ut över flertalet län och kunna därför vara av betydelse ur ortslokal synpunkt. Vissa av de ifrågasatta arbetsföretagens nödvändighet synes böra bedömas ur militära synpunkter, och deras angelägenhetsgrad undandraget sig därför utredningsmännens bedömande. Andra arbetsföretag äro däremot uppenbarligen av natur att förhöja värdet av under de militära myndigheterna lagda statliga domäner. Till övervägande grad rör det sig om arbeten, som knappast kunna utföras under vintern. Emellertid synas hithörande arbeten vara av natur att kunna ifrågakomma såsom beredskapsarbeten. Påpekas må särskilt, att statligt arbetsledande organ lärer stå till förfogande i den under fortifikationsdepartementet hörande personalen. Ifrågavarande arbeten synas därför böra, om en anordning med beredskapsarbeten kommer till stånd, rekommenderas till närmare undersökning, i vad mån de kunna nyttjas för här avsett ändamål.

Byggnadsstyrelsen omhänderhar vissa byggnadsarbeten, avseende att tillgodose olika statliga myndigheters och institutioners behov av nya eller ökade lokalutrymmen. Ifrågavarande arbeten synas icke vara av natur att kunna nyttjas såsom beredskapsarbeten.

Inom *domänstyrelsens* förvaltningsområde förefintliga arbetsobjekt av förevarande slag utgöras väsentligen av vägarbeten, dikningar samt anläggningar av spårvägar och lastkajer. Härtill komma vissa beståndsvårdande arbeten å skogarna ävensom, i ett fall, flottledsbyggnad. Den sammanlagda kostnaden för de föreslagna arbetena, vilka avse en femårsperiod, uppskattas till i runt tal 7.6 milj. kronor. Arbetena falla till ej ringa del på de norrländska länen, vilket till dels torde sammanhänga därmed, att i de sydligare och mellersta delarna av landet under samarbete med arbetslöshetskommissionen under en följd av år talrika arbeten av hithörande slag redan utförts såsom reservarbeten.

Bland de sålunda ifrågasatta arbetsföretagen torde sannolikt finnas i åtskilliga avseenden lämpliga arbetstillfällen, däribland vissa vägbyggnader. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida dessa vägbyggnadsföretag som regel äro av den angelägenhetsgrad, att de böra komma till utförande i form av beredskapsarbeten. Härtill kommer, att för vägbyggnadsarbetenas handhavande ej särskild arbetsledande personal lärer stå till domänverkets förfogande, enär domänstyrelsens organisation helt lärer tagas i anspråk för de i egentlig mening skogsvårdande uppgifterna. Lämpligt torde därför vara, att dessa vägbyggnader komma till utförande väsentligen såsom reservarbeten. Det samma torde, bortsett möjligen från större mossdikningsföretag med förekom-

mande bergsprängningar, gälla även skogsdikningsföretagen, vilka därtill i allmänhet ej torde lämpa sig såsom vinterarbeten. Vad beträffar de skogsvårdande arbetena samt vanligt skogsarbete torde de därmed förenade arbetstillfällena böra komma i främsta rummet ortsbefolkningen till godo. Vad nu sagts innebär dock icke, att ej inom de statliga skogsdomänerna förefintliga arbetsobjekt, då särskilda omständigheter äro för handen, böra kunna lämpligen komma till utförande såsom beredskapsarbeten. Påpekas må särskilt de stora arbetsuppgifter, som föreligga i utdikning av det stora området utmed Halmstad—Nässjö järnväg mellan Reftele och Smålandsstenar, vars utförande ansetts behöfligt och ägnat att medföra beaktansvärda landvinningar såväl för kronodomänerna som för ett betydande antal enskilda markägare.

Järnvägsstyrelsen föreslår i första rummet anordnande av 215 skenfria korsningar mellan statens järnvägar och vägar, vilkas utförande ansetts vara angeläget eller önskligt. Dessa arbeten beräknas draga en kostnad av i runt tal 21.6 milj. kronor. De äro spridda ut över samtliga länen, och en stor del av dem torde få anses vara angelägna. Inom järnvägsstyrelsen finnes arbetsledande personal att tillgå för arbetenas utförande, varjämte statens järnvägar disponerar ett stort redskapsförråd. Ifrågavarande arbeten synas väl lämpade att utnyttjas såsom beredskapsarbeten.

Järnvägsstyrelsen har vidare såsom lämpligt beredskapsarbete pekat på den ifrågasatta nya järnvägssträckningen mellan Malung och Vansbro, som enligt kostnadsberäkning år 1927 skulle draga en kostnad av 3.4 milj. kronor. Otivelaktigt kan detta arbetsföretag anses vara av sådan natur, att arbetstillfällena vid detsamma böra kunna disponeras i utjämnande syfte med hänsyn till arbetsmarknadsläget. Emellertid är arbetets utförande beroende av riksdagens särskilda beslut.

Lantbruksstyrelsen har särskilt påpekat ett torrlägningsföretag i Norrbottens län. Beträffande dylika torrlägningsföretag torde gälla, att desamma ej böra föras vidare annat än i den mån, kolonisationen å området själv vidgar sig och visar sig hava behov av nya utrymmen. Beträffande avdikningsföretag i allmänhet torde erfarenheten hava givit vid handen, att av dylika företag berörda markägare visserligen äro intresserade av företagets utförande och ej sällan villiga att ikläda sig de därmed på dem ankommande kostnaderna, men i regel själva vilja få tillgång till arbetsförtjänsterna vid företaget.

Av *lotsstyrelsen* hava föreslagits diverse smärre arbeten, huvudsakligen väg-arbeten och hamnupprensningar m. m. Arbetena äro, ehuru allenast av obetydlig omfattning, i varje fall delvis användbara såsom beredskapsarbeten.

Luftfartsmyndigheten har förebragt av luftfartsförbundet utarbetade förslag till anordnande av 20 flyglandningsplatser. Skulle Kungl. Maj:t efter prövning finna, att dessa arbeten äro av angelägen beskaffenhet, må påpekas — vad rör frågan om deras lämplighet att komma till utförande såsom beredskapsarbeten — att något arbetsledande organ för dessa arbetens handhavande icke är för handen. Såvida icke under fortifikationsdepartementet lydande personal kunde för detta ändamål disponeras, måste i så fall särskilt arbetsledande organ tillskapas.

Beträffande de av *marinförvaltningen* föreslagna arbetena torde i stort sett gälla, vad ovan anförts ifråga om de av *arméförvaltningen* föreslagna arbetsföretagen.

De av *medicinalstyrelsen* ifrågasatta arbetena avse visst vägarbete samt anordnande av avloppsledning från viss sjukvårdsinrättning. Särskilt statligt arbetsledande organ för dessa arbetens utförande lärer icke förefinnas.

Skogssällskapet har för sin del begränsat sig till att framhålla, att arbetstillfällena inom de till sällskapet anslutna skogarna synas böra förbehållas ortsbefolkningen.

Av de av *telegrafstyrelsen* föreslagna arbetsobjekten synas ombyggnader av ödemarkstelefonlinjer i Norrland, ävensom flyttning av stolplinjer utmed allmänna landsvägar lämpligen kunna disponeras såsom beredskapsarbeten. Däremot torde kabelanläggningar för lands- och riksledningar samt byggande av kopparledningar, vilka arbetsföretags utförande kräva förhållandevis mycket stora materialkostnader, få anses mindre lämpade. Såvida man beträffande sistnämnda båda slag av arbeten icke för materialerna kunde använda sig av svensk koppar, skulle allenast dragningskostnaderna komma svensk industri till godo.

Vad de inom *vattenfallsstyrelsens* förvaltningsområde hörande arbetsobjekten beträffar, gäller som regel, att desamma i allmänhet kräva en på grund av nödiga juridiska och administrativa utredningar lång förberedelsetid. Bland annat på den grund torde de i allmänhet — såsom är fallet beträffande de nu inom området mera aktuella arbetsföretagen — icke lämpa sig för här avsett ändamål.

Beträffande de under *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* hörande, anmälda arbetena bör framhållas följande. En särskild kategori utgöra ödebygdsvägar samt tillfartsvägar till inlandsbanan, vilka vägbyggnader utföras i styrelsens egen regi. Beträffande dessa är alltså ett statligt arbetsledande organ för handen. Dessa vägbyggnadsföretag äro emellertid ej av beskaffenhet att kunna utföras vintertid. Med hänsyn till karaktären av den bygd, där dessa arbeten utföras, är det jämväl befogat, att dessa företag och de vid dem uppkommande tillfällena till arbetsförtjänst icke undandragas bygdens befolkning.

Beträffande övriga vägbyggnadsföretag gäller, att Kungl. Maj:t på väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag fördelar på länen till förfogande ställda medel — anslagen till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar, enkla bygdevägar samt automobilskattemedlen. Av länsstyrelsen fördelas sedermera de till densammas förfogande ställda medlen på de särskilda vägföretagen, vilka utföras av vägstyrelserna under kontroll av länsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Såsom framgår härav, äro vägstyrelserna de arbetsledande organen ifråga om vägbyggnaderna; statligt arbetsledande organ saknas utom i fråga om ödebygdsvägar. Till följd härav lära dessa vägbyggnader ej utan vidare kunna inordnas i systemet med beredskapsarbeten. Härtill kommer, att vägarbetenas beskaffenhet att till större delen kunna utföras endast i sommaren göra dem ur förevarande synpunkt mindre lämpliga. Emellertid måste man konstatera, att en nära nog outtömlig arbetstillgång är för handen på detta

område, vilken otvivelaktigt bör kunna i utjämnande syfte utnyttjas vid tider av arbetslöshet. Till frågan angående möjliga tillvägagångssätt härutinnan återkomma utredningsmännen i det följande.

Sammanfattning av inventeringens resultat.

Den sålunda verkställda inventeringen kan enligt sakens natur med hänsyn till den korta tid, som stått till buds för dess verkställande, tillmätas endast exemplifierande betydelse. Säkerligen finnas åtskilliga för utförande såsom beredskapsarbeten lämpade arbetsobjekt, som vid den verkställda hastiga inventeringen icke blivit framförda, och undan för undan växa naturligen nya arbetsuppgifter av sådan beskaffenhet fram. Utredningsmännen vilja här allenast påpeka ett par dylika, ej vid inventeringen framkomna arbetsuppgifter av större omfattning, vilka synas förtjäna uppmärksamhet i förevarande sammanhang.

Till utredningsmännens kännedom har kommit, att anläggandet av en inomskärsfarled mellan Ramsvikskilen och Ålstenshamn i den bohuslänska skärgården är aktuellt. Detta arbetsföretag torde vara av beskaffenhet att kunna räknas bland de i första hand till utförande såsom beredskapsarbeten lämpade arbetena. Om detsamma torde emellertid gälla, att ett direkt arbetsledande statligt organ saknas. Påpekas må jämväl, att riksdagens beslut angående arbetets utförande erfordras. Omnämnas må vidare, att inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för närvarande pågår utredning om uppläggning av ett riksvägnät. Det torde icke vara uteslutet att vid utförandet av den plan till riksvägar, som torde kunna förväntas bliva resultatet av ifrågavarande utredning, möjligheter skulle kunna yppas att vid behov disponera i samband därmed uppkommande arbetsstillfällen i form av beredskapsarbeten.

Av den verkställda inventeringen lär framgå, att arbetsuppgifter av rätt betydande omfattning stå till buds, ägnade att bringas till utförande. De ifrågasatta arbetsföretagen äro emellertid av växlande betydelse ifråga om sin användbarhet för arbetslöshetens motverkande på här ifrågavarande sätt. I betraktande av de fordringar, som utredningsmännen — enligt vad i det föregående närmare utvecklats — velat uppställa ifråga om de till beredskapsarbeten lämpade arbetsobjekten, måste åtskilliga av de föreslagna arbetena anses vara av beskaffenhet att icke kunna komma ifråga till utförande såsom beredskapsarbeten. I begränsande riktning härutinnan verkar i första hand fordran på att statligt arbetsledande organ skall stå till förfogande för arbetets handhavande eller lämplig befintlig organisation kunna lätt inkopplas, samt villkoret ifråga om arbetets angelägna beskaffenhet. Med dessa och andra begränsningar synas dock arbetsföretag med en uppskattningsvis beräknad kostnad av cirka 50 milj. kronor böra kunna komma i betraktande att utföras såsom beredskapsarbeten.

Härutöver böra dock kunna ifrågakomma också andra av de föreslagna arbetena — särskilt allmänna vägbyggnadsarbeten, för vilka några kostnader icke inräknats i ovan angivna summa i annan mån än som hänför sig till före-

tag, avseende anordnandet av skenfria korsningar — men erfordras därvid, att särskilda dispositioner få träffas. Till frågan om lämpliga anordningar i sådant avseende återkomma utredningsmännen i det följande. Inom denna sålunda förefintliga betydande reserv av arbeten inställa sig åtskilliga graderingar, och den ordning, vari de böra komma ifråga, torde givetvis få avgöras i det enskilda fallet efter de förhandenvarande omständigheterna. Påpekas må särskilt, att inventeringen givit till resultat, att de lämpliga arbetsobjekten till övervägande grad utgöras av arbeten, som ej lämpligen kunna drivas under den kalla årstiden, och av arbeten, vid vilka kunna sysselsättas företrädesvis anläggnings- och grovarbetare men endast i begränsad utsträckning yrkesarbetare av olika slag.

Speciella frågor angående arbetsledande organ för beredskapsarbeten m. m.

Allmän regel beträffande arbetsledande organ.

Enligt utredningsmännens förslag skola till utförande såsom beredskapsarbete i första hand ifrågakomma arbeten, som falla inom verksamhetsområdet för sådan statlig myndighet, som själv kan omhänderhava arbetets utförande, I sådant fall kan utförandet ordnas efter eljest brukliga linjer inom myndighetens verksamhetsområde. Sedan beslut fattats om arbetets utförande såsom beredskapsarbete och härför erforderliga medel ställts till förfogande, ankommer det på myndigheten att svara för arbetets igångsättande och utförande under i övrigt brukliga former men med iakttagande av de villkor, som Kungl. Maj:t funnit skäligt föreskriva i det särskilda fallet. Kontrollen över arbetets ändamålsenliga utförande samt redovisningen av de särskilt anslagna medlen sker i eljest inom ämbetsverket bruklig form.

Särskilt fördelaktigt ställer det sig vid sådana statliga verk, som disponera tillräckligt stora redskapsförråd, så att ej inköp av erforderliga redskap behöver helt betunga arbetet och fördröja dess igångsättande.

Annorlunda ställer sig frågan, när vederbörande myndighet icke förfogar över eget arbetsledande organ eller när såsom beredskapsarbete ifrågasättes arbete, som faller utanför de statliga myndigheternas förvaltningsområden. Utredningsmännen hava föreslagit, att visst utrymme lämnas åt Kungl. Maj:t att i sådana fall laga efter lägligheten efter de sig yppande omständigheterna, under förutsättning dock, att arbetet kan utföras under sådana former, att statens intresse därvid tryggas. Utslagsgivande för utredningsmännens förslag i detta avseende har varit dels att ramen för den reserv, inom vilken beredskapsarbeten stå att välja, därigenom vidgas i en önskvärd omfattning, dels att en sådan handlingsfrihet syntts berättigad och påkallad i betraktande av att beredskapsarbeten skola komma till utförande endast vid kristillfällen.

Några generella regler för alla de fall, som här kunna tänkas ifrågakomma, lära ej heller kunna uppställas. I det följande belyses närmare, huru utredningsmännen tänkt sig förfaringssättet i vissa sådana fall.

Vägbyggnader såsom beredskapsarbeten och fråga om arbetsledningen.

Enligt den sedan den 1 juli 1930 gällande ordningen ifråga om vägföretags utförande med bidrag av statsmedel åligger det länsstyrelserna att upprätta flerårsplaner för byggande och förbättring av allmänna vägar i respektive län.

Sådana flerårsplaner, avseende treårsperioden 1931—1933, hava upprättats, vari de till utförande föreliggande arbetsföretagen inordnats efter sin angelägenhetsgrad och i mån av den beräknade medelstillgången. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skall granska flerårsplanerna och har att med ledning av desamma och i övrigt inhämtade upplysningar om behovet av statsbidrag avgiva förslag till fördelning mellan länen av härför avsedda medel. Sådan fördelning verkställas av Kungl. Maj:t. På länsstyrelsen ankommer sedermera att av de länet tilldelade medlen bevilja statsbidrag till de särskilda vägföretagen i huvudsaklig överensstämmelse med flerårsplanen samt enligt de i författningsväg fastställda grunderna angående bidragens storlek. I enlighet med dessa grunder utgå statsbidrag med tre fjärdedelar eller två tredjedelar av de beräknade kostnaderna för vägbyggnaden. Där fråga förekommer om statsbidrag med större belopp, än nämnda grunder angiva, eller där fråga är om vägföretag av större betydelse för genomgångstrafiken, skall ärendet underställas Kungl. Maj:ts prövning. I regel brukar därvid statsbidragets belopp icke överstiga 90 procent av de beräknade kostnaderna för företaget.

Redan dessa flerårsplaner representera en reserv, vars angelägenhetsgrad torde få anses vitsordad. Vid sidan härav föreligga planlagda eller eljest till utförande ifrågasatta vägföretag, som ännu icke fått utrymme inom eller hunnit upptagas i treårsplanerna. Såsom en måttstock å storleken av den reserv å arbeten, som föreligger i form av vägbyggnader, må anföras, att år 1929 hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen innelågo ansökningar om statsanslag å tillhoppa 77.8 milj. kronor för byggande av landsvägar, vanliga bygdevägar, enkla bygdevägar och ödebygdsvägar — en reserv, som i betraktande av antalet årligen nyinkommande sådana ansökningar kan antagas bliva under överskådlig tid nära nog konstant.

Erinras må, att vissa möjligheter — såsom närmare belyses i bilaga 2 till detta betänkande — äro förhanden för denna vägbyggnadsreservs användande på ett efter arbetsmarknadssituationen anpassat sätt. I författningsväg (§ 3 av kungörelsen nr 163/1930) är sålunda möjlighet beredd för Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t därtill förordnar, att meddela särskilt tillstånd till brådskande arbetes utförande, innan statsbidrag därtill beviljats. Ur till arbetslöshetskommissionens förfogande ställda medel få tillsvidare användas 1 milj. kronor att utlämnas såsom lån för i förtid igångsatta vägbyggnadsföretag.

Ifråga om vägbyggnaders utförande såsom beredskapsarbeten inställa sig svårigheter i främsta rummet med avseende å arbetsledande organ och det ofta omständliga förberedelsearbetet, innan sådana företag kunna bringas i gång, men också i andra avseenden. Härutinnan må anföras följande.

Visserligen har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen jämlikt sin instruktion att för utförande av arbete genom styrelsens omedelbara försorg förordna arbetschef och nödiga biträden eller upprätta entreprenadavtal, och i vägingenjörerna finnes tillgång till personal, som må användas också till arbetsledande uppgifter. Bortsett från ödebygdsvägar samt tillfartsvägar till inlandsbanan, varom i det föregående talats, samt naturligen arbetslöshetskommissionens vägarbeten

torde emellertid icke några egentliga vägföretag, hörande till det allmänna vägnätet, utföras i direkt statlig regi. De arbetsledande organen äro vägstyrelserna. Redan med hänsyn härtill lärer det få anses mindre lämpligt att, där ej särskilda omständigheter äro för handen, utföra vägarbeten såsom beredskapsarbeten. Det genom flerårsplanerna upplagda programmet, som väsentligen är ordnat efter vägföretagens angelägenhetsgrad, skulle — genom beredskapsarbetenas inriktning på ifrågavarande objekt — löpa fara att förryckas på ett sätt, som kunde vara olägligt ej minst med hänsyn till vägdistriktens ekonomi. Härtill kommer, att de intressen av olika art, som beröras av ett vägföretags igångsättande — nämnas må här endast de ej sällan rådande motsättningarna mellan ortsbefolkningen och arbetarintressena i fråga om tillgången till arbetstillfällena och lönevillkorens ordnande — ofta skulle göra det mindre välbetänt att i sådan ordning låta företaget komma i gång.

Med det nu anförda vilja utredningsmännen emellertid icke avvisa tanken på att kunna utnyttja den stora reserven av vägbyggnadsarbeten — åtminstone i viss mån — såsom beredskapsarbeten. Därvid lärer man få uppgiva eljest gällande fordran, att beredskapsarbete skall direkt omhänderhavas av statlig myndighet, och acceptera vederbörande vägstyrelse såsom arbetsledande organ. Med utgångspunkt härifrån blir tillvägagångssättet vid anordnande av vanliga vägbyggnadsföretag såsom beredskapsarbete följande.

Efter av socialstyrelsen på sätt nedan närmare utvecklas företagen utredning i ärendet beslutar Kungl. Maj:t att till vederbörande länsstyrelses förordande ställa ett bestämt belopp ur reservationsanslaget för anordnande av beredskapsarbeten att av länsstyrelsen disponeras såsom statsbidrag för utförande av det avsedda vägbyggnadsföretaget såsom beredskapsarbete. I tillämpliga delar har länsstyrelsen därvid att förfara enligt de grunder, som gälla ifråga om statsbidrag till i vanlig ordning tillkomna vägbyggnadsföretag, men har jämväl att tillse, att sådana föreskrifter ifråga om uttagningen av arbetskraft till företaget eller tidpunkten för företagets igångsättande bliva iakttagna, som Kungl. Maj:t eventuellt funnit lämpligt meddela. Den erforderliga kontrollen över arbetets ändamålsenliga utförande såsom beredskapsarbete samt över dispositionen av de för detsamma anslagna medlen utövas sålunda av länsstyrelsen genom vägingenjören på likartat sätt som ifråga om vägbyggnadsföretag, till vilka eljest statsbidrag utgå. Framhållas må, att vid bestämmandet av storleken av det bidragsbelopp, som till ett vägbyggnadsföretag befinnes böra utgå ur förenämnda reservationsanslag och som alltså träder i stället för ett i vanlig ordning ur vägmedlen förväntat statsbidrag, Kungl. Maj:t torde äga möjlighet beakta de ekonomiska förhållandena i vederbörande vägdistrikt, ävensom övriga på bedömandet inverkan omständigheter.

Skenfria korsningar av statsjärnvägar och fråga om arbetsledande organ.

En speciell ställning bland övriga vägbyggnadsföretag intaga sådana vägföretag, som avse anordnande av skenfri korsning mellan väg och järnväg

och vilka torde ur här förevarande synpunkt få anses vara bättre lämpade att utföras såsom beredskapsarbeten än vägbyggnader i egentlig mening.

I viss utsträckning kan vid sådana arbeten sysselsättning beredas åt yrkesutbildad arbetskraft, exempelvis stenarbetare och betongarbetare. Delvis kunna arbetena förläggas till den kallare årstiden, exempelvis stenarbetena. Angelägenhetsgraden torde i regel få anses väl vitsordad; här är fråga om vägföretag, som ej endast ur vanlig trafiksynpunkt utan även ur »safety-first»-synpunkt måste anses vara av behovet påkallade. En förhållandevis stor del av totalkostnaden för ett arbetsföretag av ifrågakvarande slag belöper sig på arbetslöner. Utgår man från att kostnaderna för en anläggning av ifrågakvarande slag uppgå till 100 000 kronor, kan anses, att därav belöpa sig 40 000 kronor på själva korsningen (vägporten eller vägbron) och 60 000 kronor på tillfartsvägarna. Dessa kostnader torde kunna beräknas fördela sig för den skenfria korsningen respektive tillfartsvägarna på följande sätt å olika poster:

	Skenfria korsningar	Tillfartsvägar
Arbetslöner	38 %	80 %
Material och maskinell utrustning	54 %	12 %
Transporter	2 %	2 %
Arbetsledning	6 %	6 %
	Summa 100 %	100 %

Tillgången å ifrågakvarande arbetsobjekt fördelar sig ut över hela landet. Denna tillgång är betydande; förutom de i det föregående omnämnda, av järnvägsstyrelsen till utförande föreslagna 215 skenfria korsningarna, föreligger ett avsevärt antal dylika arbeten, som av vederbörande länsstyrelser ansetts vara av angelägen eller önskvärd beskaffenhet. Rörande de friläggningar av plankorsningar, som länsstyrelserna anse böra komma till utförande, hava uppgifter från länsstyrelserna inforrats genom chefens för kommunikationsdepartementet cirkulärskrivelse den 30 augusti 1930 till samtliga länsstyrelser. De sålunda inkomna uppgifterna härutinnan hava i tabellen å omstående sida sammanställts med de av järnvägsstyrelsen till utredningen avgivna uppgifterna.

Av tabellen framgår, att 422 friläggningar av plankorsningar ansetts vara angelägna eller önskvärda. Dessa arbetens utförande beräknas draga en sammanlagd kostnad av 36.9 milj. kronor och torde kunna anses representera *den reserv av hithörande arbeten, som man i första hand har att räkna med*. Åtminstone de av länsstyrelserna i treårsplanerna upptagna eller av järnvägsstyrelsen föreslagna dylika arbeten torde få anses vara av vitsordad angelägenhetsgrad. Av den sålunda föreliggande reserven belöper sig huvudparten på korsningar av statsjärnvägar — 278 arbetsföretag och en beräknad kostnad av 26.3 milj. kronor — medan återstoden — 144 företag och 10.6 milj. kronor — avser friläggningar av plankorsningar mellan väg och enskild järnväg.

Av det för utredningsmännen tillgängliga materialet framgår, att flera länsstyrelser anse automobilskattemedlen, sedan desamma numera i ökad utsträckning skola disponeras för vägunderhållet, knappast förslå till anordnade av skenfria korsningar, försåvitt icke dessa ingå som detaljer i vägförbättrings-

L ä n	A. Plankorsningar, vilkas friläggande upptagits i flerårsplanen och vilkas friläggande kostnadsberäkning uppgivits			B. Plankorsningar, vilka böra friläggas, men ej upptagits i flerårsplanen och för vilkas friläggande kostnadsberäkning uppgivits			C. Plankorsningar, ej upptagna under A och B, vilkas friläggande föreslagits av S. J.							
	Vid S. J.		Samtliga	Vid enskilda järnvägar		Samtliga	ävensom av K. B., men utan av K. B. angiven kostnadsberäkning		men icke av K. B.					
	An-tal	Kostnad		An-tal	Kostnad		An-tal	Kostnad	An-tal	Kostnad				
Stockholms	2	510 700	6	1 187 500	1	40 000	4	261 100	5	301 100	2	295 000	295 000	
Uppsala	1	60 000	4	310 000	1	400 000	5	350 000	6	750 000	—	—	—	
Södermanlands	1	100 000	3	350 000	6	485 000	—	—	6	485 000	—	—	416 000	
Östergötlands	4	574 700	8	1 087 200	10	985 000	3	119 000	10	985 000	2	213 000	213 000	
Jönköpings	4	113 500	8	259 000	5	631 000	5	290 000	8	750 000	—	—	550 000	
Kronobergs	2	67 000	4	100 500	4	1 379 000	4	1 379 000	9	1 669 000	—	—	230 000	
Kalmar	—	—	7	650 800	—	—	—	—	10	575 000	—	—	—	
Gotlands	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Blekinge	—	—	1	35 200	—	—	—	—	2	60 000	—	—	—	
Kristianstads	2	265 600	10	775 700	6	735 000	15	1 425 800	21	2 160 800	—	—	145 000	
Malmöhus	—	—	12	1 041 300	4	635 000	4	635 000	4	635 000	1	145 000	145 000	
Hallands	13	1 100 000	—	—	3	286 000	—	—	3	286 000	5	320 000	320 000	
Göteborg o. Bohus	8	690 800	—	—	8	671 000	—	—	8	671 000	6	646 000	646 000	
Älvsborgs ¹	—	—	10	552 000	—	—	7	431 100	7	431 100	2	170 000	170 000	
Skaraborgs ²	2	76 000	—	—	2	76 000	—	—	12	634 000	—	—	—	
Värmlands	1	55 000	—	—	8	458 700	—	—	20	1 534 000	—	—	—	
Örebro	5	421 700	7	606 700	12	1 158 600	6	628 000	18	1 786 600	—	—	1 005 000	
Västmanlands	2	152 800	4	247 000	2	190 000	8	715 300	10	895 300	—	—	300 000	
Kopparbergs	2	77 800	1	110 000	3	187 800	7	514 000	7	514 000	—	—	—	
Gävleborgs	9 ³	560 000	4	140 000	5	475 000	3	160 000	8	635 000	7	595 000	895 000	
Västernorrlands	9	568 800	11	601 300	2	120 000	6	370 000	8	490 000	—	—	1 490 000	
Jämtlands	3	158 400	—	—	5	442 000	—	—	5	442 000	—	—	200 000	
Västerbottens	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Norrbottnens	2	52 000	—	—	5	605 000	—	—	5	605 000	4	290 000	325 000	
Summa	72	5 603 800	70	5 167 700	142	10 771 500	74	5 385 300	192	17 294 900	20	1 858 000	68 7 216 000	8 801 000

¹ Länsstyrelsen anser, att öfr 100-talet korsningar böra friläggas inom länet. — ² Länsstyrelsen uppgiver, att i trefårsplanen upptagits åtskilliga vägarbeten, vilkas utförande kommer att medföra plankorsningars friläggande vid enskilda järnvägar. — ³ Därav ha 280 000 kr. redan beviljats för utförande av 6 korsningar.

* Dessa hava ej kunnat fördelas på S. J. och enskilda järnvägar.

företag. I många fall anses de ifrågasatta företagen vara så omfattande och kostbara, att vägdistriktet kunna förmodas överhuvud taget icke förmå delta i kostnaderna för desamma med skälig andel. Från vissa vägdistrikts sida har den meningen gjorts gällande, att distriktet icke borde gå in för anordnande av skenfria korsningar, så länge järnvägarna ej äro villiga medgiva större bidrag till sådana företags utförande, än som motsvarar det kapitaliserade värdet av inbesparade bevakningskostnader; någon verklig uppoffring från järnvägens sida anses i sådana fall icke bliva gjord för undanröjande av de för järnvägen dock otvivelaktiga olägenheterna av plankorsningen. Det har likaledes gjorts gällande, att den skenfria korsningen vid sidan av fördelarna ur trafik- och säkerhetssynpunkt har vissa för den jordbrukande befolkningen märkbara nackdelar i de till densamma förande backarna samt den bristfälliga tillgången till slädföre under vintern.

Med hänsyn till det ovan anförda torde det få anses förklarligt, om utförandet — i eljest vanlig väg och med tillgodonjutande av allenast ordinärt utgående bidrag av statsmedel — av sådana arbeten, som föreligga på detta område och som ur flera synpunkter torde få anses vara av angelägen beskaffenhet, möter stora svårigheter. Det har också visat sig, att överenskommelser mellan vägdistrikt och järnvägar om anordnande av skenfria korsningar kommit till stånd endast i ett helt ringa antal fall. Förslag till sådana företags utförande föreligga likaledes endast i ett fåtal fall i sådant skick, att de kunna läggas till grund för överenskommelser mellan parterna.

Med utgångspunkt från ovanstående uppgifter angående företag, avseende anordnande av skenfria korsningar, få utredningsmännen övergå till frågan, på vad sätt sådana korsningar mellan väg och *statens järnvägar* må kunna utföras såsom beredskapsarbeten. Utredningsmännen föreslå, att utförandet av sådant företag såsom beredskapsarbete skall uppdragas åt statens järnvägar. Man äger i statens järnvägar tillgång till ett kompetent arbetsledande statligt organ, som är rustat att utan längre förberedelser gripa sig an med en arbetsuppgift av förevarande slag. Av vad i det föregående anförts, lär dock framgå nödvändigheten av att man, därest ifrågavarande arbeten skola kunna nyttjas såsom beredskapsarbeten, träffar särskilda dispositioner, så att arbetets igångsättande i snabbare väg tryggas, än som eljest torde låta sig göra med den omständliga gången av vägärendens behandling.

I första hand gäller därvid, att de såsom angelägna betraktade arbetsföretagen av sådan art i god tid planläggas och förberedas, så att de vid infallande behov kunna utan vidare dröjsmål disponeras såsom beredskapsarbete. Enligt nu gällande ordning ankommer det i första hand på vägingenjörerna att uppgöra eller i vart fall granska av annan kompetent person uppgjorda förslag beträffande vägarbeten. Med hänsyn till den arbetsbörda, som åvilar vägingenjörerna, kan det dock förutses, att dessa knappast kunna få tillfälle ägna sig åt sådana förberedelsearbeten, som bliva erforderliga på förevarande område. Det lär därför få anses ändamålsenligt — i syfte att en reserv av användbara beredskapsarbeten snarligen må tillskapas — att genom statens järnvägar ar-

betsplaner och kostnadsberäkningar upprättas för de friläggningar, som beröra statsbanorna. Kostnaderna för dessa undersökningar torde böra förskjutas av statsjärnvägarna. I överensstämmelse med vad gäller beträffande vägbyggnadsföretag, som utföras med statsbidrag, må därefter dessa kostnader få inräknas i kostnaden för arbetets utförande och sålunda, i den mån arbetet kommer till utförande, bliva täckta med de belopp, som ur reservationsanslaget för anordnande av beredskapsarbeten bliva ställda till förfogande. De kostnader, som på detta sätt icke inom skälig tid bliva täckta, må efter framställning till Kungl. Maj:t kunna ersättas ur nämnda reservationsanslag.

Sedan arbetsplan och kostnadsförslag sålunda på statens järnvägars initiativ och i samråd med vägingenjören blivit upprättade, överlämnas desamma till vederbörande länsstyrelse, som låter granska desamma. I den mån arbetet upptagits i 3-årsplanen och infallande arbetslöshet av större omfattning ej motiverat dess förtidiga utförande såsom beredskapsarbete, kommer givetvis sådant arbete att i planerad tid utföras i vanlig ordning.

I den mån åter infallande arbetslöshet påkallar arbetets igångsättande i förtid såsom beredskapsarbete, måste särskilda anordningar vidtagas för tryggande av företagens snara igångsättande. I sådant syfte synes nödvändigt, att ärendets behandling förkortas och vägdistriktets direkta kostnader för företaget så långt möjligt begränsas. I allt fall måste vägdistriktet fatta beslut om åtagande av underhållet av den ifrågasatta väganordningen — där fråga är om vägport torde underhållet av densamma övertagas av statens järnvägar — samt om erforderlig markupplåtelse. I sistnämnda avseende må anmärkas, att enligt för utredningsmännen tillgängliga uppgifter proposition torde vara att förvänta till innevarande års riksdag om att statsbidrag må beräknas för vägdistriktets kostnader jämväl för markinlösen i sådana fall, som här avses. Vid bifall till sådan proposition skulle alltså vägdistriktets direkta kostnader begränsa sig till i regel en fjärdedel av kostnaden för markinlösen. Det kan ifrågasättas, huruvida ytterligare några bidrag borde krävas av vägdistrikten, exempelvis, såsom ifråga om vanliga vägbyggnadsföretag, med viss bråkdel av de beräknade övriga kostnaderna. Ärendets behandling skulle emellertid därigenom riskera att fördröjas och arbetets snabba igångsättande sålunda äventyras. Enligt utredningsmännens mening bör därför vägdistriktets direkta bidrag till sådant företag begränsas till den på vägdistriktet eljest ankommande andelen av markinlösen.

Ej heller från de till länsstyrelsens förfogande stående automobilskattemedlen synes lämpligen bidrag böra påfordras, då ju dessa medel äro avsedda att komma till användning för andra vägbyggnadsarbeten av natur att påverka arbetstillgången inom länet. Från statens järnvägar bör däremot till bestridande av kostnaderna för arbetet lämnas ett belopp, motsvarande värdet av de fördelar, som uppstå för statsbanorna genom korsningens friläggning. I övrigt bör hela kostnaden för företaget bestridas genom medel ur reservationsanslaget för anordnande av beredskapsarbeten, vilka medel ställas till statens järnvägars förfogande för arbetets utförande såsom beredskapsarbete.

Gången av ett beredskapsärende av förevarande art blir således följande.

Genom statens järnvägar planlägges och förberedes arbetet under erforderligt samråd med vederbörande vägingenjör. Länsstyrelsen låter granska arbetsplanerna, inforrar vägdistriktets beslut ifråga om vägunderhåll och markinlösen och meddelar dom om arbetets utförande. Efter genom socialstyrelsen verkställd utredning i ärendet beslutar därefter Kungl. Maj:t uppdraga åt statens järnvägar att utföra arbetet, meddelar de villkor, som därvid eventuellt befinnas böra föreskrivas samt anvisar erforderliga medel.

Fråga om arbetsledande organ för skenfri korsning av enskild järnväg.

Vad åter beträffar korsningar av enskild järnväg, äro svårigheterna större att finna ett lämpligt arbetsledande organ. Att tillskapa ett särskilt sådant organ har, med de utgångspunkter, som varit för utredningsmännen vägledande, ansetts ej böra ifrågasättas. De enskilda järnvägarna torde ej sällan besväräs av oförmånliga driftsresultat, och överenskommelser angående bidrag från sådan järnvägs sida för friläggningars utförande torde ofta vara svåra att ernå. Anordnandet av dylika skenfria korsningar torde därför böra få utföras i samma ordning, som gäller beträffande andra vägföretag, vilka utföras såsom beredskapsarbeten.

Vissa större och ekonomiskt mera bärkraftiga enskilda järnvägar torde emellertid förfoga över egen arbetsledande organisation. Den möjligheten bör därför hållas öppen, att överenskommelse må kunna träffas med enskild järnväg om utförande i dess regi av sådan friläggning i enlighet med de villkor, som befinnas böra föreskrivas i fråga om densammas utförande såsom beredskapsarbete. I sådana undantagsfall torde det centrala organet för beredskapsärenden, socialstyrelsen, under den förberedande behandlingen av ärendet böra träda i förhandling med vederbörande järnvägsförvaltning angående de närmare villkoren för en sådan anordning.

Då staten i sistberörda fall ej genom eget organ leder arbetet och ej gärna kan åstadkomma en sådan kontroll, att den kan taga ansvaret för samtliga utgifterna, torde det vara nödvändigt att i dylika fall träffa en uppgörelse, enligt vilken järnvägsföretaget åtager sig arbetets utförande för en fixerad summa.

En eventuell uppgörelse bör därför åsyfta, att vederbörande järnvägsföretag åtager sig att mot fast pris, motsvarande den beräknade kostnaden för arbetet med avdrag av ett belopp, beräknat efter värdet av de fördelar, som för järnvägens del skulle vinnas genom friläggningen, utföra det ifrågavarande arbetet under kontroll av den statliga myndighet, Kungl. Maj:t bestämmer, under iakttagande av sådana villkor beträffande uttagningen av arbetskraft vid företaget och tidpunkten för företagets igångsättande, som Kungl. Maj:t må finna erforderligt föreskriva. Det förutsättes, att vederbörande vägdistrikt i sådant fall svarar för samma kostnader, som vid utförande av skenfri korsning vid statsjärnväg såsom beredskapsarbete.

Fråga om beredskapsarbete vid statliga verk utan ordinarie arbetsledande organ.

Såsom i det föregående framhållits, finnas och torde successivt framväxa för staten eller det allmänna betydelsefulla arbetsuppgifter, vilka representera lämpliga objekt för beredskapsarbeten, men vilka icke tillhöra området för ett statligt verk, som förfogar över eget arbetsledande organ. Det bör icke vara hinder för att man vid dylika arbeten, under vederbörande verks kontroll, använder sig av entreprenör, därest denne förbinder sig att följa de föreskrifter angående arbetskraftens uttagning, som Kungl. Maj:t kan finna erforderligt föreskriva i fråga om dylikt arbetes utförande såsom beredskapsarbete.

Fråga om beredskapsmedlens ersättande i vissa fall.

I förevarande sammanhang må jämväl beröras frågan, i vad mån de affärsdrivande verkens kapitalkonton rimligen böra belastas med kostnader, uppkomna av beredskapsarbetes utförande inom deras förvaltningsområden. Vid affärsmässigt handhavande av nybyggnadsverksamheten vid ifrågavarande verk måste iakttagas, att för tidigt investering av kapital i nybyggnadsföretag medför förluster och därför bör undvikas, och efter denna regel böra sålunda affärsverken sin plikt likmätigt normalt handla. Skulle de av sociala skäl för tidigt igångsätta en nybyggnad, kan därav föranledda förluster normalt endast kompenseras därigenom, att anläggningskostnaderna hållas nere genom lägre löner.

Emellertid kan det bland affärsverkens nybyggnadsuppgifter finnas arbeten, som skulle väl lämpa sig som beredskapsarbeten och som alltså äro av styrkt angelägenhetsgrad, ehuru väl med deras utförande dittills fått anstå. Skola sådana arbeten utföras enligt de regler, som i detta betänkande angivas, synes det logiska förfarandet vara, att medel till utförandet förskjutas ur reservationsanslaget för anordnande av beredskapsarbeten samt att kostnaden överföres till vederbörande verks kapitalkonto i den utsträckning, som kan befinnas skälig, när den genom arbetet åvägabragta nyttigheten kan komma till avsedd användning. När tidpunkten härför är inne, torde upplåning i vanlig ordning ske och ersättning därigenom beredas ifrågavarande reservationsanslag.

Organisationen av beredskapstjänsten.

Enligt utredningsmännens förslag skola ärenden angående beredskapsarbetens anordnande i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t. Särskilda organisatoriska anordningar för dessa ärendens utredande och förberedande handläggning hava emellertid befunnits nödvändiga. För en ändamålsenlig beredskapstjänst gäller särskilt, att uppgifter böra samlas om de till buds stående arbetsobjekt, som kunna nyttjas såsom beredskapsarbeten, att behovet av visst föreslaget arbetes igångsättande såsom beredskapsarbete bör bedömas med hänsyn till läget på arbetsmarknaden samt att utredning bör genom förhandling mellan vederbörande intresserade parter — ifrågakommande länsstyrelse, annan statlig myndighet m. fl. — vinnas angående de villkor, som böra stipuleras i fråga om visst arbetes utförande såsom beredskapsarbete. För sådana utredningars och undersökningars åstadkommande lärer, därest särskilda anordningar icke vidtoges, få förutsättas ett omfattande remissförfarande, något som knappast kunde bliva till fromma för ärendenas skyndsamma handläggning eller för anläggandet av enhetliga synpunkter på detsamma redan å det förberedande stadiet. I betraktande härav hava utredningsmännen ansett nödvändigt föreslå, att åt en särskild statlig myndighet uppdrages att handhava den förberedande handläggningen av ärenden rörande beredskapsarbeten.

Såsom sådan central myndighet för beredskapsärenden hava utredningsmännen föreslagit socialstyrelsen. Andra vägar kunna emellertid diskuteras. Härutinnan må anföras följande.

Fråga om arbetslöshetskommissionen såsom centralt organ.

Vid sökande efter lämplig central myndighet ligger nära till hands att överväga, huruvida arbetslöshetskommissionen lämpligen skulle kunna tjänstgöra såsom sådan. Arbetslöshetskommissionen är genom sin ordinarie verksamhet väl förtrogen med den aktuella arbetslöshetssituationen och förfogar över tillgång till speciell sakkunskap på det arbetstekniska området samt har en lång praktisk erfarenhet att bygga på beträffande arbetslöshetens motverkande genom anordnande av arbetstillfällen. Arbetslöshetskommissionen underhåller redan sedan länge intim kontakt med vissa av de statliga verk, som hava behov att få arbeten utförda, och står i fortlöpande samarbete med dessa i fråga om anordnande av reservarbeten inom vederbörande verks förvaltningsområden.

Ur andra betydelsefulla synpunkter synes emellertid icke vara lämpligt att uppdraga åt kommissionen att handhava förevarande uppgift.

Arbetslöshetskommissionens verksamhet är inriktad på arbetslöshetens avhjälpande genom anordnande av reservarbeten, utförda, i enlighet med gäl-

lande bestämmelser, till lägre löner än dem å den öppna arbetsmarknaden. Skulle åt arbetslöshetskommissionen anförtros att direkt även utföra beredskapsarbetena, där en annan lönestandard skulle tillämpas, skulle arbetslöshetskommissionen snart försättas i en ohållbar situation. Såsom utredningsmännen fattat direktiven, blir målet i första hand att söka finna en central myndighet, som på ett ändamålsenligt sätt kan lösa frågan att hålla sådana arbeten i beredskap, på vilka de ordinarie statliga verken med egna arbetsledande organ vid behov kunna genom myndighetens förmedling — dock efter beslut av Kungl. Maj:t — inkopplas. Ej heller såsom sådan förmedlare kan arbetslöshetskommissionen anses lämplig, utan bör en sådan förlänas en mera permanent karaktär, enär hela anordningen torde böra tänkas verksam under en längre tidsperiod. Slutligen ligger det enligt utredningsmännens mening vikt uppå, att en bestämd principiell åtskillnad göres mellan reservarbetena och beredskapsarbetena, vilken åtskillnad synes böra komma till uttryck jämväl i organisationen av de båda olika slagen av allmänna arbeten till arbetslöshetens motverkande.

På grund av det anförda hava utredningsmännen funnit sig ej böra ifrågasätta att förlägga den förevarande verksamheten under arbetslöshetskommissionen.

Fråga om särskild kommission såsom centralt organ.

Då arbetslöshetskommissionen sålunda icke synes böra ifrågakomma såsom centralt organ för handhavande av ärenden om beredskapsarbeten, har inställt sig till övervägande, huruvida för ändamålet bör tillsättas en särskild kommission. Utredningsmännen hava ej ansett sig böra förorda en sådan utväg, då därigenom skulle uppkomma i viss mån en dualism å ena sidan med arbetslöshetskommissionen och å andra sidan med socialstyrelsen. Då det vidare framstått såsom en önskvärd angelägenhet, att den ifrågavarande verksamheten måtte kunna med anlitande allenast av redan befintliga statsorgan bringas till utförande — en princip, som varit för utredningsmännen vägledande även i övrigt vid uppdragets utförande — har man stannat vid att föreslå, att inom socialstyrelsens ram träffas lämpliga anordningar för verksamhetens handhavande på ett sådant sätt, att därigenom kunna enas till samarbete de redan tillgängliga krafter inom och utom detta verk, vilkas sakkunskap och erfarenhet på området böra komma till utnyttjande.

Socialstyrelsen såsom centralt organ.

På socialstyrelsen ankommer enligt dess instruktion, bland annat, att följa utvecklingen på arbetsmarknaden samt att utöva inseende över arbetsförmedlingsanstalterna. Arbetsmarknadsfrågorna, däribland arbetslöshetsspörsmålet, samt arbetsförmedlingsanordningarna höra sålunda till socialstyrelsens ordinarie arbetsuppgifter. Till dessa arbetsuppgifter torde här förevarande grupp av ärenden, nämligen sådana rörande anordnande av beredskapsarbeten, lämp-

ligen kunna anknytas, men synes det erforderligt, att socialstyrelsen därvid förstärkes med speciell sakkunskap på förevarande område.

Socialstyrel-
sens organi-
satoriska ut-
rustning för
uppgiften.

Socialstyrelsen tillhör de ämbetsverk, där generaldirektören, efter föredragning av vederbörande byråchef, i regel är ensam beslutande. Vid avgivande till Kungl. Maj:t av framställningar eller utlåtanden i fråga om beredskapsarbete av större räckvidd eller principiell innebörd böra emellertid, förutom generaldirektören och vederbörande föredragande, i beslutet deltaga jämväl fem för beredskapsärenden adjungerade ledamöter, detta i syfte att bereda möjlighet att vid bedömandet inom socialstyrelsen erhålla största möjliga överblick över förhållandena på arbetsmarknaden. Av sistnämnda ledamöter böra två vara väl förtrogna, den ene med arbetsgivarnas, den andre med arbetarnas förhållanden och intressen. Den tredje bör utgöras av representant för statens arbetslöshetskommission och den fjärde av representant för ekonomisk sakkunskap och erfarenhet. Dessa fyra adjungerade ledamöter böra av Kungl. Maj:t förordnas för en tid, som med hänsyn till önskvärdheten av att erforderlig kontinuitet i verksamheten bevaras förslagsvis angivits till tre år. Såsom femte adjungerad ledamot bör i socialstyrelsens beslut deltaga en representant för annat centralt ämbetsverk, inom vars verksamhetsområde det ifrågasatta beredskapsarbetet faller. Av vem sådant ämbetsverk skall i dylikt ärende representeras, bör avgöras av verkets chef i varje enskilt fall. Frågan, huruvida ett ärende kan anses påkalla representation av annat ämbetsverk, torde få bedömas av socialstyrelsens chef efter samråd med chefen för det andra ämbetsverk, som kan komma i fråga. Skulle i framtiden arbetslöshetskommissionen ersättas med någon annan anordning, får lämplig modifikation av socialstyrelsens sammansättning vid behandlingen av ärenden om beredskapsarbeten vidtagas.

Socialstyrelsens beslut i ovanberörda frågor skola således fattas i kollegial form, socialstyrelsens chef dock obetaget att bestämma, att även annat ärende i fråga om beredskapsarbete skall handläggas i sådan ordning. Det torde böra föreskrivas, att vid ärendens behandling i nämnda ordning styrelsen skall vara beslutmässig, när förutom generaldirektören och föredraganden i beslutet deltaga minst tre av de adjungerade ledamöterna.

De löpande ärendenas handläggning bör ombesörjas i den eljest inom socialstyrelsen gällande ordningen, och torde därvid den förberedande handläggningen ske å styrelsens första byrå, å vilken ärendena om arbetsförmedling och arbetsmarknaden i övrigt beredas. I betraktande av omfattningen av de arbetsuppgifter, som redan åvila chefen för nämnda byrå, har det synts ändamålsenligt att icke belasta honom med ansvaret för här förevarande, under normala tider visserligen ej så omfattande men vid kristillfällen särdeles angelägna nya arbetsuppgifter. Utredningsmännen hava därför föreslagit, att en tjänsteman inom socialstyrelsen skall förordnas att vara sekreterare och föredragande i ärenden rörande beredskapsarbeten. På denne bör ankomma att med anlitan av biträde av den inom byrån förefintliga tjänste- och kanslipersonalen ombesörja de löpande ärendena samt att förbereda handläggningen av och föredraga beredskapsärendena.

Enligt utredningsmännens förslag skall på socialstyrelsen ankomma följande arbetsuppgifter. I görligaste mån bör inventeras vilka arbetsobjekt, som äro för handen och som lämpa sig att komma till utförande såsom beredskapsarbeten. Uppgifter i sådant hänseende kunna erhållas från de olika statliga verk och myndigheter, som lämpligen kunna föranstalta om beredskapsarbeten. Initiativ bör tagas till att såsom beredskapsarbeten lämpade arbetsföretag förberedas och planläggas, så att de utan längre förberedelse kunna bringas till utförande. På så sätt bör en reserv av lämpliga arbetsobjekt bliva för handen att anlitas, när behov därav uppkommer.

Socialstyrelsens arbetsuppgifter med avseende å beredskapsarbeten.

Socialstyrelsen bör vidare följa utvecklingen å arbetsmarknaden med särskild hänsyn till behovet av igångsättande av beredskapsarbeten. I detta sammanhang må framhållas önskvärdheten av att ej endast den generella eller lokala arbetslöshetssituationen observeras utan att jämväl konjunkturutvecklingen i görligaste mån följes på sådant sätt, att fullständigast möjliga material må erhållas för bedömande av en uppkommen situation.

När situationen å arbetsmarknaden därtill föranleder, bör socialstyrelsen till Kungl. Maj:t avgiva framställning om visst beredskapsarbets igångsättande.

När från annat håll framställning göres om anordnande av beredskapsarbete och sådan framställning remitteras till socialstyrelsen, bör styrelsen utreda, huruvida med hänsyn till arbetslöshetssituationen kan anses motiverat, att beredskapsarbete igångsättes. Därest så befinnes vara fallet, bör styrelsen pröva det ifrågasatta arbetsobjektets lämplighet eller eventuellt föreslå annat sådant objekt. Vidare bör genom verkställda undersökningar och efter överläggningar med olika intresserade parter utrönas de villkor, som skäligen böra uppställas beträffande företagens utförande såsom beredskapsarbete. Dessa villkor kunna avse så väl de bidrag, som befinnas skäligen kunna krävas från andra håll till företagens utförande, som den arbetskraft, vilken bör ifrågakomma till anställning vid företaget. Särskilda undersökningar och förhandlingar torde bliva nödvändiga i de fall, där beredskapsarbete ifrågasättes skola utföras i annan regi än statlig myndighets. För sådana undersökningar och förhandlingar må kunna anlitas de av Kungl. Maj:t utsedda adjungerade ledamöterna.

Sedan socialstyrelsen sålunda förberett ärendet, har styrelsen att hos Kungl. Maj:t förorda eller avstyrka framställning om beredskapsarbets anordnande. I förstnämnda fallet skall därvid förslag lämnas angående de villkor, som synas böra föreskrivas vid det ifrågavarande företagens utförande såsom beredskapsarbete.

Slutligen må framhållas, att det får anses ligga i sakens natur, att socialstyrelsen, som ju är uppsiktsmyndighet över den offentliga arbetsförmedlingen, också verkar för att sådana för speciella fall lämpliga anordningar vidtagas inom arbetsförmedlingens ram, som kunna befinnas ändamålsenliga för att av Kungl. Maj:t lämnade föreskrifter i fråga om arbetskraftens uttagning må kunna på ett praktiskt sätt efterkommas.

Vid fullgörande av sina uppgifter i fråga om ärenden beträffande beredskapsarbeten bör socialstyrelsen upprätthålla intim kontakt med verk och myndigheter, inom vilkas förvaltningsområden arbetsobjekt äro för handen,

Socialstyrelsens förhållande till andra statliga verk.

som äro av beskaffenhet att kunna utföras såsom beredskapsarbeten. Särskilt gäller detta i fråga om ävägbringandet av erforderlig översikt av den till buds stående reserven av till beredskapsarbeten lämpade arbetsföretag och i fråga om åtgärder för att stimulera de olika verken att förbereda och planlägga dithörande arbeten.

Vid prövning av fråga om visst arbetes utförande såsom beredskapsarbete skall, såsom ovan angivits, representant för det ämbetsverk, inom vars verksamhetsområde företaget faller, deltaga i beslutet inom socialstyrelsen.

Socialstyrel-
sens förhål-
lande till
arbetslöshets-
kommissionen.

Det kan icke fördöljas, att starka skäl tala för att de olika samhällseliga åtgärderna till arbetslöshetens bekämpande böra samordnas med varandra i en enhetlig organisation. Utredningsmännen hava emellertid, på skäl som ovan angivits, ansett, att beredskapsarbetena skola organisatoriskt särskiljas från reservarbetena och att ärenden rörande förstnämnda slag av arbeten skola handläggas inom socialstyrelsen. Ett intimt samarbete mellan socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen torde bliva nödvändigt i denna verksamhet. Påpekas må, att också redan nu ett nära samarbete upprätthålles mellan socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen; sålunda äro två tjänstemän inom socialstyrelsen av Kungl. Maj:t förordnade att vara ledamöter av arbetslöshetskommissionen. Det sålunda existerande samarbetet mellan de båda myndigheterna bör i detta sammanhang ytterligare utvecklas och bör i främsta rummet förmedlas genom den representant för arbetslöshetskommissionen, vilken enligt vad ovan föreslagits skall deltaga vid handläggningen inom socialstyrelsen av ärenden rörande beredskapsarbeten.

Genom ett på sådant sätt tryggt samarbete torde kunna undvikas, att visst arbetsföretag samtidigt förberedes att komma till utförande såsom reservarbete och såsom beredskapsarbete. Emellertid föreligger en uppenbar svårighet att uppdraga en bestämd skillnad mellan de arbeten, som med hänsyn till angelägenhetsgraden skola förberedas såsom beredskapsarbeten eller såsom reservarbeten. Gränslinjerna dem emellan komma självfallet att undergå en ständig förskjutning, i samma mån som angelägenheten av ett arbetes utförande med tiden förändras, och endast genom intimt samarbete i den goda viljans och samförståndets tecken kan dubbelarbete undvikas samt på ena eller andra hållet utfört undersökningsarbete utnyttjas för den organisation, som under de föreliggande omständigheterna lämpligen bör handlägga ärendet om visst arbetes utförande. En väsentlig minskning av risken för dubbelarbete kan emellertid ernås, om man från början för beredskapsarbeten håller sig till vissa grupper av arbeten och för reservarbeten till andra grupper, vilket såvitt man nu kan bedöma åtminstone till en början utan svårighet lärer kunna ske.

Initiativet till beredskapsarbetes igångsättande.

Enligt utredningsmännens förslag skola till utförande såsom beredskapsarbeten ifrågakomma allenast statliga eller eljest för staten eller det allmänna nyttiga arbeten, vilka äro av styrkt angelägenhetsgrad. Med utgångspunkt

härifrån synes det befogat att uppställa den regeln, att initiativ till igångsättande av beredskapsarbete skola tagas från håll, där man äger kännedom om de angelägna arbeten, som kunna lämpa sig att utföra såsom beredskapsarbeten. Med hänsyn härtill hava utredningsmännen såsom allmän regel velat fastslå, att förslag till igångsättande av beredskapsarbeten skola väckas av:

1. Socialstyrelsen, som har till uppgift att sörja för tillgången till en samlad överblick av förefintliga, till beredskapsarbeten lämpade arbetsobjekt, samt vidare besitter möjlighet att bedöma arbetsmarknadsläget;

2. Ett statens verk, som ju kan bedöma såväl möjligheterna att inom sitt verksamhetsområde anordna beredskapsarbeten som den eventuellt rådande arbetslösheten bland arbetare, som bruka sysselsättas inom detta område; eller

3. Länsstyrelse, som torde vara underkunnig om ifrågasatta allmänna arbeten ävensom om arbetsmarknadssituationen inom respektive län.

Framställning om beredskapsarbets igångsättande ställes till Kungl. Maj:t.

Det är visserligen envar obetaget att hänvända sig direkt till Kungl. Maj:t med förslag om anordnande av beredskapsarbete, men det må framhållas, att ärendets utredning i sådant fall lärer erfordra längre tid, än om vederbörliga myndigheter redan sagt sin mening i ärendet. Med hänsyn härtill böra initiativ från enskilda förslagsställare om beredskapsarbetens igångsättande i regel framkomma genom vederbörande länsstyrelse eller statliga verk.

Frågorna om löner vid samt uttagning av arbetskraft till beredskapsarbete.

Lönefrågan.

I de för utredningsmännens uppdrag angivna riktlinjerna har icke närmare angivits, efter vilka löner de ifrågavarande allmänna arbetena böra komma till utförande. De genom arbetslöshetskommissionen bedrivna reserverbetena synas hava förutsatts skola bedrivas i hittillsvarande ordning. Att pröva eventuellt tänkbara ändringar i denna ordning har således icke ingått i utredningsmännens uppdrag. Det kunde möjligen tänkas, att lönerna vid beredskapsarbetena sattes i ett läge mellan de vid reserverbetena och å öppna marknaden gällande lönerna, men utredningsmännen hava ej kunnat finna en logisk formel för en sådan lönesättning. Därav skulle säkerligen också föränledas en sådan oreda, att det bleve fara för att gränserna utplånades mellan de olika slag av arbeten, varom här är fråga. Med hänsyn härtill och i betraktande av vad som i riksdagen förevarit vid besluts fattande om skrivelse med begäran om förevarande utrednings verkställande hava utredningsmännen förstått direktiven på det sättet, att den allmänna arbetsmarknadens löner skola tillämpas vid beredskapsarbetena. Tillämpningen av allmänna marknadens löner synes också försvarbar med hänsyn till beredskapsarbetenas natur att vara av oomtvistlig angelägenhetsgrad.

Enligt utredningsmännens mening böra med den allmänna arbetsmarknadens löner förstås de löner, som antingen innefattas i gällande kollektivavtal för ifrågakommande slag av arbeten eller ock, där kollektivavtal icke finnas upprättade, eljest äro gängse i orten för ifrågavarande slag av arbeten. Sålunda bör exempelvis vid beredskapsarbete, avseende anordnande av skenfri korsning och utfört i statens järnvägars regi, tillämpas det mellan järnvägsstyrelsen, å ena sidan, samt svenska järnvägsmannaförbundet och svenska vägg och vattenbyggnadsarbetareförbundet, å den andra sidan, träffade avtalet för ban- och byggnadsarbetare. Utföres sådant beredskapsarbete i enskild järnvägs regi, lära för denna järnvägs byggnadsarbeten eventuellt förefintligt kollektivavtals normer få komma att tillämpas. Utföres åter arbetet i vägstyrelses regi, få tillämpas de grunder i fråga om löner och andra arbetsvillkor, som eljest äro brukliga vid vägarbetena i trakten.

I bilaga 1 till detta betänkande hava sammanställts vissa uppgifter om de löner och ackordsförtjänster, som förekommit inom vissa sådana statliga myndigheters verksamhetsområden, där utförandet av beredskapsarbeten lära kunna ifrågakomma.

Såsom grundläggande regel för lönesättningen vid beredskapsarbeten bör gälla, att kostnaden för det färdiga arbetet icke bör bli större än om det samma kommit till utförande i vanlig ordning. Med hänsyn härtill läser det få tillses, att arbetet kommer till utförande å en härför ur arbetsteknisk synpunkt i stort sett lämplig tidpunkt och under i övrigt lämpliga former samt att ackordsprisen bli desamma som de vid vederbörande verks övriga arbeten av motsvarande slag gällande. Vad nu anförts framgår såsom en logisk följd av den uppfattning av beredskapsarbetet såsom ett vanligt statligt arbete, varåt utredningsmännen inledningsvis givit uttryck.

Arbetskraftens utväljande.

Kravet på
fullgod
arbetskraft.

Då beredskapsarbetena skola utföras med tillämpning av den allmänna arbetsmarknadens löner och arbetskostnaderna ej böra överstiga dem, som skulle hava varit förenade med arbetets utförande i vanlig ordning, följer härav, att någon inskränkning ej bör ifrågakomma med avseende å arbetsledningens rätt att upprätthålla tillbörliga krav på arbetskraftens fullgoda beskaffenhet och yrkesvana. Utredningsmännen hava därför utgått från att till anställning vid beredskapsarbete böra ifrågakomma fullt arbetsföra och i facket hemma-stadda arbetare.

När ett arbetsföretag inom ett specialfack anordnas såsom beredskapsarbete — något som enligt vad i det föregående framhållits mera sällan torde låta sig göra — läser man med nämnda utgångspunkt vid anställandet av arbetskraft vara hänvisad i första hand till sådana lediga arbetare, som tidigare haft anställning och alltfört äro i besittning av yrkesvana inom det ifrågavarande specialfacket. Emellertid framgår av vad i det föregående anförts, att arbetsobjekten för beredskapsarbeten i regel torde komma att utgöras av skilda slag av anläggningsarbeten. Även beträffande dylika arbeten gäller, att trygghet för arbetskraftens fullgoda beskaffenhet kan vinnas, därest vid sådana slag av arbeten tidigare anställd och beprövad arbetskraft utväljes. Även annan arbetskraft läser emellertid kunna anses äga kompetens för dylika arbeten, där det ju företrädesvis kommer an på vanan att hantera enklare redskap och att besitta den nödiga fysiska förutsättningen och träningen. Erfarenheten från de av arbetslöshetskommissionen bedrivna reservarbetena är i sådant avseende belysande. Medan arbetare, tillhörande sådana yrkesgrupper som verkstads-, textil- eller sågverksindustrierna, först efter viss tids träning vid reservarbetena komma upp till arbetsprestation, jämbördig med en tränad arbetares, visa sig andra yrkesarbetare, exempelvis gruvarbetare, stenarbetare och andra, omedelbart kunna ernå sådant resultat. Bland jordbruksarbetare och skogsarbetare torde vidare finnas åtskilliga, som efter allenast relativt kort tids övning kunna anses äga kompetens såsom anläggningsarbetare. Påpekas må vidare, att de enskilda arbetarna inom skilda industrier äga olika förutsättningar för övergång till anläggningsarbete, och förglömmas må ej heller, att ett betydande antal industriarbetare i vårt land under olika arbetslöshetsperioder erhållit yrkesvana och träning vid reservarbeten.

Det torde i detta sammanhang förtjäna påpekas, att erfarenheten från arbetslöshetskommissionens reservarbeten givit vid handen, att den fördyring av arbetsprodukten, som oftast visat sig ofrånkomlig vid reservarbetena jämfört med arbeten i öppna marknaden, ej under senare åren i så hög grad varit att tillskriva arbetskraftens bristande träning och yrkesvana som fastmera arbetenas delvisa utförande å därför oläglig tidpunkt, de ständiga skiftningarna i arbetsstyrkan samt andra, själva arbetet ovidkommande, sociala kostnader.

Av det ovan anförda läres framgå, att området är ganska vidsträckt, inom vilket lämplig arbetskraft är tillfinnandes för sysselsättning i beredskapsarbetena av anläggningskaraktär. Vid andra slag av beredskapsarbeten, vilka möjligen undantagsvis kunna förekomma, är däremot arbetskraften, som kan ifrågakomma till anställning, begränsad till visst fack eller yrke. Den frågan inställer sig nu, *huru* arbetskraften skall utväljas för anställning vid beredskapsarbeten.

Vissa allmänna synpunkter.

Innan utredningsmännen ingå på uttagningens detaljerade ordnande, må vissa allmänna synpunkter beträffande speciellt de arbetargrupper, som kunna sammanfattas under anläggningsarbetarnas kategori, anföras. Till en viss del återfinnas de vid statliga anläggningsarbeten. Storleken av denna grupp är växlande. Vissa uppgifter — sammanställda i bil. 1 till detta betänkande — angående arbetareantalet under senare år vid några statliga myndigheters arbeten giva en viss uppfattning härom. De fluktuationer i arbetstillgången vid de statliga anläggningsarbetena, som dessa uppgifter utvisa, äro delvis av säsongartad karaktär och betingade av de klimatiska förhållandena. I huvudsak äro de dock beroende på inskränkning eller utvidgning i nybyggnadsprogrammet inom vederbörande område. I mindre grad torde dessa fluktuationer sammanhänga med konjunkturerna i det ekonomiska livet. Det är sålunda ingalunda säkert, att en större inskränkning av de statliga anläggningsarbetena utgör motiv för igångsättande av ett beredskapsarbete för den ledigblivna arbetskraften, ty det kan mycket väl hända, att densamma utan svårighet kan absorberas av den övriga arbetsmarknaden. Skulle, efter vederbörlig utredning, beredskapsarbete igångsättas för att bereda arbete åt sådana arbetare, vilka direkt från anställning i statens tjänst bliva arbetslösa, bör, såsom i det följande närmare angives, deras anställande vid beredskapsarbetet kunna ske på ett enkelt sätt.

För hela anläggningsarbetarkåren — såväl vid statliga som enskilda arbeten — torde emellertid i viss utsträckning gälla, att arbetstillgången är intermittent; anställningen varar lika länge som det aktuella arbetet eller, i bästa fall, som säsongen — låt vara att arbetarna i en eller annan form tillförsäkras att komma i åtanke till sysselsättning vid uppkommande nytt arbetstillfälle. Med detta förhållande sammanhänges, att hithörande arbetare måste anses vara utsatta för särskilda arbetslöshetsrisker ävensom att de utgöra ett på arbetsmarknaden lokalt mycket rörligt element. Emellertid kan det göras gällande, att dessa arbetare, inrättande sig efter sitt yrkes karaktär, i viss utsträckning hava möjligheter att under den döda säsongen eller under intervallerna mellan arbetena förskaffa sig annan inkomst genom arbete eller sys-

selsättning av olika slag. I särskild grad gäller detta sådana arbetare, som ännu ej mera industrinässigt ägnat sig åt ifrågavarande yrke, utan snarare betrakta detsamma icke såsom huvudsaklig försörjningsmöjlighet utan såsom allenast en väsentlig utväg att förskaffa sig kontant arbetsinkomst. På grund härav torde det få anses ligga i sakens natur, att anordnandet av ett allmänt arbete (beredskapsarbete) på här ifrågasatt sätt skulle genom de förhållandevis gynnsammare förtjänstmöjligheterna vid detta arbete föranleda kompetenta arbetare, som innehava annan anställning eller sysselsättning eller eljest äga möjligheter till försörjning, att söka sig till detsamma. Skulle det lyckas sådana arbetare att få anställning vid beredskapsarbete, skulle det bliva av betydelse väsentligen genom de bättre tillfällen till kontant arbetsförtjänst för vissa grupper, som därvid skapas, och ej genom att i egentlig mening arbetslösa i någon större utsträckning därvid kunde sysselsättas. Man lär nämligen icke kunna betrakta såsom arbetslösa i egentlig mening exempelvis de anläggningsarbetare, som under intervallerna mellan arbetstillfällena bruka sysselsätta sig med — låt vara mindre inkomstbringande — tillfällighetsarbeten av skilda slag eller arbeten å egna hem m. m. Ej heller hemmasonen, som gör sig nyttig å sin fädernegård, lär vara att betrakta såsom arbetslös, ehuru väl hans arbetskraft kan komma att utbjudas till beredskapsarbetet. Beträffande dylika slag av sysselsättningar och »småarbeten», vilka spela en utomordentlig roll i utjämnande riktning å arbetsmarknaden, torde i stor utsträckning gälla, att arbetskraften ej erfordrar särskild ersättning.

Det måste med hänvisning till det anförda naturligtvis noga tillses, att uttagning av arbetskraft till beredskapsarbete sker på sådant sätt, att arbetskraften ej kommer att dragas från skilda slag av andra arbeten, utan att det kommer sådana arbetare till godo, för vilka det egentligen avsetts.

Utredningsmännen övergå härefter till detaljbehandling av frågan om uttagning av arbetskraften.

Anordning för uttagning av arbetskraften.

Till en början synes det vara lämpligt att behandla den grupp av arbetare, som äro anställda vid statliga verk samt vid en depressionsperiod bliva arbetslösa. Om beredskapsarbete i den ordning, som i detta betänkande förutsettes, beslutes och igångsättes för att bereda sysselsättning åt dessa arbetare, synes anställningförfarandet kunna ordnas på följande enkla sätt. Om de arbetslösa arbetarna varit anställda hos det statliga verk, som får uppdraget att igångsätta beredskapsarbetet, bör den arbetsledning, som av verket tillsättes, direkt kunna anställa arbetarna i fråga. Om arbetsledningen uppdrages åt något annat verk, böra på enklaste sätt de arbetslösa arbetarna från det ena verket förmedlas direkt över till det andra för att placeras i det för dem avsedda arbetet. Skulle det föreligga något hinder för det sålunda angivna förfarandet i kollektivavtal, som till äventyrs må gälla mellan det verk, vilket fått uppdraget att omhänderhava arbetets utförande, och viss eller vissa arbetargrupper, bör på förhand överenskommelse träffas med denna eller dessa, att nämnda inskränkande bestämmelse icke gäller vid det ifrågavarande beredskapsarbetet.

Så snart det gäller uttagning av arbetskraft till ett beredskapsarbete ur andra arbetargrupper, föreligga, såsom av det föregående framgår, åtskilliga

omständigheter, som måste beaktas, och den enkla anordningen med uttagning av arbetskraften direkt genom arbetsledningen torde ej längre vara tillfyllest.

Som en första nödvändig åtgärd framställer sig under alla förhållanden även härvid att, om så erfordras genom förhandlingar med vederbörande arbetarorganisationer, häva de avtalsenliga inskränkningar, som möjligen kunna utgöra hinder för att vid ett beredskapsarbete, vilket uppdrages åt visst statligt verk att omhänderhava, anställa de arbetslösa, för vilka enligt det av Kungl. Maj:t lämnade uppdraget det ifrågavarande beredskapsarbetet är avsett.

Till belysande av, i vad mån de statliga verken äro bundna av sådana inskränkande avtalsbestämmelser, må anföras följande.

Beträffande *statens järnvägars* ban- och byggnadsarbetare gälla i sådant avseende, bland annat, följande bestämmelser:

§ 3.

1. Arbetare antages av vederbörande sektionsföreståndare, och utfärdas för den antagne antagningsbok, innehållande bevis om antagningen.

2. Vid antagning bör om möjligt företräde givas åt arbetare, som förut varit anställda vid statens järnvägar.

3. Lagförman bör tillsättas i samråd med lagmedlemmarna. Nyantagen arbetare bör ej insättas i arbetslag utan lagförmannens hörande.

§ 4.

5. Arbetsbefälet bör om möjligt söka skaffa entledigad arbetare, som i arbetet visat sig duglig och i övrigt lämplig, anställning vid annat arbetsföretag eller annan arbetsplats inom verket.

I det mellan *vattenfallsstyrelsen* och svenska elektriska arbetareförbundet träffade kollektivavtalet stadgas bland annat:

§ 2.

Mom. 1.

Arbetsbefäl äger antaga arbetare oavsett dessa tillhöra Svenska Elektriska Arbetareförbundet eller ej.

Mom. 3. Då uppsägning måste ske vid ett arbetsföretag eller en arbetsplats på grund av minskat behov av arbetskraft, bör, där flera ifrågakommande arbetare anses likvärdiga i avseende å lämplighet till arbetet, den, som varit anställd kortare tid, uppsägas framför den, som har längre anställningstid.

Vederbörande arbetsbefäl skall söka skaffa entledigad arbetare, som i arbetet visat sig duglig och oförvitlig, anställning vid annat arbetsföretag eller annan arbetsplats inom Statens Vattenfallsverk.

Vad i detta moment stadgats gäller även efter det entledigande trätt i kraft, så tillvida att, därest vid ovan omförmälda arbetsföretag och arbetsplatser uppas behov av ytterligare arbetskraft inom de grupper, varå avtalet äger avseende, i första hand skall undersökas, om för arbetet lämplig, under de två senaste åren entledigad arbetare finnes, som skriftligen tillkännagivit önskan om återanställning för dylikt arbete vid kraftverket, vilken då först skall tillfrågas. Med kraftverk avses därvid det kraftverksområde, där arbetaren senast varit anställd.

Enligt det för *telegrafverkets* linjedistrikt gällande kollektivavtalet föreskrives bland annat:

§ 3.

Mom. 4. Då arbetsstyrkan inom ett distrikt till följe arbetsbrist behöver minskas, skall, där ej särskilda omständigheter föranleda undantag, vid uppsägningen hänsyn tagas till ålder i anställning samt försörjningsplikt, och skall vederbörande arbetsbefäl söka skaffa uppsagd arbetare, som i arbetet visat sig duglig och oförvitlig, anställning å annan närbelägen arbetsplats inom distriktet, där arbete av mera stadigvarande art kan påräknas, om han önskar dylikt. Resekostnaden till den nya arbetsplatsen bekostas av telegrafverket.

I bilaga 1 till sistnämnda kollektivavtal innefattas, bland annat, följande närmare »bestämmelser rörande viss återanställning av arbetare för säsongarbete»:

Under nu rådande svåra arbetslöshetsförhållanden och bristande arbetstillgång skola följande bestämmelser gälla beträffande återantagning av arbetare inom det distrikt, där de avskedats till följd av arbetsbrist.

1:o) Vid intagning av arbetare för att fylla det behov av arbetskraft, som alltid uppstår under sommaren och hösten, s. k. säsongarbete, må sådan f. d. fast anställd arbetare, som avskedats för arbetsbrist och inom ett halvt år anmält sig för återantagning, ha företrädesrätt allt efter sin sammanlagda tjänstetid som linjearbetare, så framt arbetets art icke är sådan, att han måste anses olämplig för detsamma eller förut gjorda anmärkingar mot hans uppförande eller arbetsduglighet därifrån kan föranleda undantag.

Arbetare, som tillbakavisat av telegrafverket enligt ovanstående bestämmelser erbjudet arbete, förlorar sin förmånsrätt till anställning.

2:o) Resekostnaden till den nya arbetsplatsen betalas av arbetaren.

Efter framställning må arbetaren utbekomma förskott för resekostnader till arbetsplatsen.

Av det anförda framgår, att åtminstone inom en del statliga myndigheters verksamhetsområden i viss utsträckning avtalsenlig förpliktelse föreligger att vid intagning av arbetskraft till arbeten, som av dem omhänderhavas, i första hand anställa vid verkets arbeten tidigare sysselsatta arbetare. För att ett planerat beredskapsarbete skall bliva till avsedd nytta, måste påtagligen denna inskränkning i erforderlig mån hävas, innan det bringas till stånd. Lämpligen torde utfästelse härom infor dras redan under det förberedande arbetet inom socialstyrelsen och bekräftelse ske i samband med arbetets igångsättning.

Såsom av det föregående framgår, kan det, så snart det icke gäller arbetare, som varit anställda vid statliga verk och där blivit arbetslösa samt för vilka på den grund beredskapsarbete ordnats, erfordras en god kännedom om arbetarklientelet i allmänhet och god allmän orientering på arbetsmarknaden för att med avsett resultat uttaga arbetskraften till ifrågavarande arbeten. Man lär icke kunna förvänta, att den lokala arbetsledningen, som enligt det föregående kommer att finnas vid beredskapsarbeten, tillräckligt behärskar detta område. Utredningsmännen föreslå därför, att, där så befinnes påkallat, Kungl. Maj:t må meddela föreskrift, att *arbetskraften till visst beredskapsarbete skall uttagas genom den offentliga arbetsförmedlingens organ* samt att viss eller viss

sa grupper av arbetare i första hand skola ifrågakomma till anställning vid detsamma.

Arbetskraftens uttagning genom den offentliga arbetsförmedlingen.

Den ledande principen för den offentliga arbetsförmedlingens verksamhet är, att den mest kompetenta och dugliga arbetssökande arbetaren i första hand skall hänvisas till den bästa lediga platsen inom vederbörliga yrken och fack. Otvivelaktigt innebär utredningsmännens förslag i förevarande avseende ett frångående i viss grad av ovannämnda grundprincip. Då emellertid så skulle ske endast i vissa av Kungl. Maj:t särskilt angivna fall, lära betänkligheter av principiell art med avseende å den offentliga arbetsförmedlingens verksamhet i övrigt icke härav behöva föranledas.

Särskilda anordningar för arbetsförmedling synas för speciella fall lämpligen böra vidtagas. Det låter sig sålunda göra, att om ordinarie arbetsförmedlingsorgan ej finnes upprättat å den ort, där beredskapsarbete skall anordnas, viss tjänsteman hos länsanstalten beordras att å orten etablera speciell arbetsförmedling för detta arbete. Det lokala intresse, som kan påräknas vara förhanden beträffande tillgång till arbetstillfällena för ortens arbetslösa, bör därvid kunna av en tränad arbetsförmedlingsman tillgodoses inom de gränser, som må befinnas vara av behovet och de föreliggande omständigheterna i övrigt berättigade. Även den interlokala förmedlingen — exempelvis vid uttagning av arbetskraft från annat, av arbetslöshet särskilt hemsökt samhälle — låter sig genom utnyttjande av arbetsförmedlingsorganen genomföra. Vid tillfällena av lokal arbetslöshet, uppkommen på grund av industriellt sammanbrott, torde likaledes den offentliga arbetsförmedlingens organ få anlitas.

Sammanfattning av förslaget angående arbetskraftens uttagning.

Huruvida och i vad mån arbetstillfällena böra förbehållas viss eller vissa grupper av arbetare, torde få bedömas med hänsyn till de motiv, som föranlett beredskapsarbetets anordnande. Är motivet härtill omfattande arbetslöshet bland arbetsstyrkan vid den med arbetets utförande anförtrodda statliga myndigheten, synes berättigat, att dithörande arbetslösa bliva sysselsatta vid arbetet. I sådant fall torde anledning i regel saknas för Kungl. Maj:t att meddela särskilda föreskrifter ifråga om arbetskraftens uttagning, utan kan överlämnas åt myndigheten att själv ordna härmed. Är åter motivet till anordnande av beredskapsarbete, som omhänderhaves av statlig myndighet, omfattande arbetslöshet i viss trakt, torde meddelande av särskilda föreskrifter beträffande arbetskraftens uttagning få anses påkallat. Samma torde få anses vara förhållandet även i andra fall, där syftet med beredskapsarbetets anordnande icke skulle kunna ernås, med mindre dylika föreskrifter lämnades.

Bedömandet, huruvida och i vad mån föreskrifter ifråga om arbetskraftens uttagning skola anses erforderliga, synes endast kunna göras vid en samlad överblick av arbetslöshetssituationen. Utredningsmännen hava därför föreslagit, att ett dylikt bedömande i första hand skall ankomma på socialstyrelsen. På förslag av socialstyrelsen bör därefter fördelningen av de genom beredskapsarbetet uppkommande arbetstillfällena på olika grupper av arbetskraft till sina huvuddrag fastställas bland de villkor, som Kungl. Maj:t meddelar ifråga om beviljande av medel för beredskapsarbetets igångsättande.

På socialstyrelsen bör det således ankomma att vid den förberedande hand-

läggningen av ett beredskapsärende utreda, i vad mån platser skola förbehållas de olika grupperna av arbetare. För bedömandet härutinnan böra stå till buds dels uppgifter genom det ifrågakomma verkets representant, som ju äger deltaga i frågans avgörande, om önskemål beträffande verkets arbetslösa personal, dels uppgifter från arbetslöshetskommissionen genom dennas representant i frågor, som beröra kommissionens arbetsområde, och dels uppgifter genom de socialstyrelsen underställda arbetsförmedlingsorganen angående den lokala arbetslöshetsituationen. Skulle icke sådana förhållanden föreligga, att arbetet eller vissa platser vid detsamma bör förbehållas särskilda grupper arbetare, vilket exempelvis vid en stor och allmän arbetslöshet torde vara svårt att motivera, torde vederbörande arbetsförmedlingsanstalt ej behöva några särskilda direktiv utan hava att följa sin vanliga, ledande princip att i första hand hänvisa den mest kompetenta och dugliga lediga arbetskraften.

Det bör givetvis ankomma på socialstyrelsen, som är uppsiktsmyndighet över den offentliga arbetsförmedlingen, att vid igångsättande av ett beredskapsarbete genom vederbörande arbetsförmedlingsanstalt låta föranstalta om sådana dispositioner — i den utsträckning behov därav föreligger — att uttagningen av arbetskraft kan ske i enlighet med de av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifterna.

Förhållandet till arbetarorganisationer.

I enlighet med vad ovan föreslagits skola vid beredskapsarbetena de löner vara gällande, som stipulerats i eventuellt förefintliga kollektivavtal inom ifrågakommande områden eller som eljest äro i orten gängse. Med hänsyn till beredskapsarbetenas karaktär av vanliga allmänna arbeten synas beträffande detsamma böra ej blott med avseende å löner utan även beträffande övriga arbetsvillkor gälla samma regler i fråga om förhållandet till arbetarorganisationer, som vanligen bruka gälla beträffande andra allmänna arbeten av samma slag. Finnes kollektivavtal upprättat på det område, inom vilket visst beredskapsarbete faller, böra alltså för detsamma tillämpas i ifrågakommande delar samma arbetsvillkor, som finnas stipulerade i sådant kollektivavtal. Ej heller synes invändning vara att resa mot att särskilt kollektivavtal upprättas om visst beredskapsarbets utförande genom myndighet, som ej har förhållandet till arbetarna ordnat genom kollektivavtal.

I detta sammanhang må även erinras om att viss förhandling med en arbetarorganisation — såsom ovan framhållits — kan bliva erforderlig i sådana fall, när det arbetsledande organet kan anses vara rättsligt bundet av kollektivavtalsbestämmelse angående särskild ordning för anställande av arbetare.

Vid beredskapsarbetena eventuellt uppkommande arbetstvister — strejker eller blockader — synas i överensstämmelse med den uppfattning angående kollektivavtalens tillämplighet, varåt utredningsmännen ovan givit uttryck, böra få biläggas i eljest bruklig väg. De i kollektivavtal intagna regler angående förhandling — i den mån avtal med sådana regler förefinnas — böra således komma i tillämpning. Om därigenom tryggande av arbetsfreden ej kan ernås, torde de statliga organen för medling i arbetstvister få komma till anlitan.

Användningen av beredskapsarbete.

När skall beredskapsarbete igångsättas?

I den riksdagsskrivelse, som ligger till grund för utredningsmännens uppdrag, angives, att det reservationsanslag, som ifrågasättes skola ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för anordnande av beredskapsarbeten, borde tagas i anspråk »i den mån påtaglig arbetslöshet antingen generellt eller, t. ex. på grund av industriella sammanbrott, mera lokalt uppstår». Vidare anföres, att »därigenom komme, åtminstone till viss del, de offentliga arbetena att kunna mera smidigt anpassas efter konjunkturerna, så att en större anpart av dessa arbeten igångsättes under depressionsperioder, än eljest blir fallet». Med utgångspunkt härifrån hava utredningsmännen, efter prövning av olika på frågan inverkan spörsmål, föreslagit, att *beredskapsarbetena böra anordnas för att i utjämnande syfte motverka de större svängningarna i konjunkturutvecklingen*. De böra därför komma till utförande endast vid kristillfällen med åtföljande arbetslöshet av större omfattning. Sådan kris kan vara av generell omfattning eller beröra visst yrke eller fack eller också vara lokalt begränsad, exempelvis vid uppkommande industriellt sammanbrott. Till närmare belysning av förevarande frågor få utredningsmännen anföra följande.

Vid säsong-
arbetslöshet
eller kris-
arbetslöshet.

Att beredskapsarbetena icke avsetts skola komma till användning för motverkande av säsongarbetslösheten torde få anses framgå av vad riksdagen i frågan anført. Med de klimatiska förhållandena i vårt land är arbetslöshetens ökade omfattning under vintern en normal, årligen återkommande företeelse, efter vilken vårt näringsliv i olika avseenden fått anpassa sig; erinras må sålunda om den högre lönenivå, som med hänsyn till den intermittenta sysselsättningen ansetts böra tillkomma vissa slag av säsongarbetare. Ur social synpunkt lär säsongarbetslösheten — ehuru nog så betungande för dem, som därav drabbas — ej heller vara av samma ödeläggande beskaffenhet för individen som krisarbetslösheten. Att söka lösningen av det svårlösta problem, som frågan om den årligen återkommande säsongarbetslöshetens motverkande innebär, faller emellertid vid sidan av det utredningsmännen givna uppdraget.

Även den så kallade omsättningsarbetslösheten, varmed här förstås vid omflyttningar och ombyten av anställningar uppkommande arbetslöshetsperioder, torde vara att betrakta såsom en normal företeelse och torde såsom sådan ej kunna utgöra motiv för igångsättande av beredskapsarbete.

Utredningsmännen hava utgått från den uppfattningen, att arbetslösheten — för att därav skall kunna föranledas igångsättande av beredskapsarbete — ej endast skall vara påtaglig utan äga en omfattning, som är större än den vid

normalt läge på arbetsmarknaden. Beredskapsarbetena skola sålunda komma till användning för att motverka arbetslösheten vid tider av depression. Vid de smärre svängningarna i konjunkturutvecklingen torde såsom regel en viss ökning av arbetslösheten inträda, men å andra sidan lära de arbetslösa under sådana perioder i stor utsträckning — åtminstone till en början — hava möjligheter att på ett eller annat sätt själva hjälpa sig fram till dess bättre tider inträffa. Vid sådana tider torde därför av staten icke påkrävas några extraordinära åtgärder av här förevarande slag utan arbetsmarknadens självläkning vara det naturliga.

Förhållandena torde emellertid gestalta sig annorlunda vid de större svängningarna i konjunkturutvecklingen. Det är dessa tid efter annan återkommande perioder av krisartad karaktär, som föranleda den ur social synpunkt mest betänkliga arbetslösheten med därav förorsakad nöd och lidande för de arbetslösa och social oro i samhällskroppen. Vid sådana kristillfällen synes numera ingå i allmänna medvetandet, att det allmänna, i första hand kommunerna och vid behov även staten, skola inträda med lämpliga åtgärder. Det är i sådana tider, som beredskapsarbeten kunna tänkas komma till användning.

Såsom allmän regel beträffande användandet av beredskapsarbeten synes — med utgångspunkt från den uppfattning angående beredskapsarbetets natur, varåt i det föregående givits uttryck — böra gälla, att beredskapsarbete bör igångsättas, när — jämsides med behovet och nyttan för staten av arbetets utförande — sådana omständigheter föreligga, att genom detsamma kan beredas sysselsättning och förtjänstmöjligheter åt arbetskraft, vilken eljest skulle komma att åsamka det allmänna kostnader i en eller annan form för arbetslösas understödjande.

I detta sammanhang inställer sig spørsmålet, huruvida icke beredskapsarbetena skulle kunna disponeras på sådant sätt, att därigenom *uppkomsten* av arbetslöshet förhindrades. Det har förut framhållits, att de statliga affärsverken måste följa affärsmässiga synpunkter vid sin nybyggnadsverksamhet. Att de inom den ram, som dessa synpunkter giva, söka utjämna tillgången på arbete torde vara naturligt och sker i regel också. Att därutöver för att förebygga arbetslöshet under vissa tider söka forcera nyanläggningar vid desamma måste, såsom i det föregående framhållits, ske med klok försiktighet vid risk att eljest äventyra en affärsmässigt sund utveckling.

Vad beträffar övriga statliga verk, som ombesörja utförandet av arbeten, är deras aktivitet väsentligen beroende på de anslagsbeviljande myndigheterna. Det är naturligtvis riktigt att vid den avgörande budgetbehandlingen av hithörande anslag hänsyn tages till arbetsmarknadens läge. Men ännu torde kännedomen om krisfenomenen vara alltför ofullständig för möjliggörande av att genom anslag på budgeten för vissa bestämda arbeten öva något nämnvärt inflytande för att förebygga arbetslöshet vid en kommande kris. Här synes anordningen med ett reservationsanslag att användas vid behov, erbjuda bestämda fördelar.

Vid arbetslöshet inom visst fack.

Den eventualiteten kan också inträffa, att en kris inbryter, vilken är begränsad till visst fack eller viss industrigren. Om arbetsmarknadsläget i landet i dess helhet vid sådan inträffande kris är gynnsamt, synes det naturligt, att den från ifrågavarande industri ledigblivna arbetskraften söker sig över till annan industriell verksamhet, där behov av tillskott på arbetskraft av ifrågavarande slag till äventyrs kan vara förhanden, eller i övrigt skaffar sig nya försörjningsmöjligheter. Genom anordnande av beredskapsarbeten för sådan arbetskrafts sysselsättande skulle man endast ernå, att en sådan naturlig övergång till annan industrigren eller verksamhet fördröjdes och försvärades. Sådana fall kunna dock förekomma, där beredskapsarbeten, i den mån för det speciella fallet lämpade arbetsobjekt härför äro förhanden, kunna göra denna övergång lättare och jämnare, särskilt då arbetstillgången på den industriella arbetsmarknaden i dess helhet ej är riklig.

Vid lokal arbetslöshet till följd av industriella sammanbrott.

Ej endast vid generell, näringslivet i dess helhet eller enskilt fack berörande krisarbetslöshet böra beredskapsarbeten kunna komma i fråga, utan även vid lokalt uppkommande krissituationer på grund av industriella sammanbrott. En tillfälligtvis minskad ordertillgång med därav följande driftsinskränkningar och permittering eller avskedande av arbetskraft synes ej böra i och för sig utgöra tillräckligt motiv för igångsättande av beredskapsarbete i trakten, utan synes sådan åtgärd böra ifrågakomma, endast när verklig, mera varaktig krissituation synes vara förhanden. Beträffande de åtgärder i form av beredskapsarbeten, som vid sådant tillfälle synas böra ifrågakomma, må framhållas följande.

I den mån den lokala krisen beror på sammanbrott av viss specialindustri, torde åtgärderna böra avpassas på sådant sätt, att de verkligen komma vederbörande av krisen drabbade arbetare till hjälp på ett ändamålsenligt sätt. Såsom den av utredningsmännen verkställda inventeringen av lämpliga arbetsobjekt giver vid handen, stå till buds såsom beredskapsarbeten i första hand allenast olika slag av anläggningsarbeten. Ej på långt när alla industriarbetare, särskilt ej yrkesarbetarna, torde få anses vara fullgoda såsom anläggningsarbetare. Äro emellertid vederbörande arbetare av sådan specialitet, att de äro att betrakta såsom kompetenta anläggningsarbetare, torde självfallet anordnandet av särskilt beredskapsarbete kunna vara en för situationen avpassad åtgärd, i den mån tillgång finnes till lämpligt arbetsobjekt i trakten. I annat fall torde hjälpbehovet få tillgodoses på annat sätt.

Om krisen är att betrakta såsom definitiv och återupptagandet av en lönnande drift alltså icke är att förutse, torde åtgärderna i första hand böra inrikta sig på att genom lämpliga arbetsförmedlande åtgärder bringa vederbörande arbetskraft över till trakter, där produktion inom deras specialgebit bedrives under gynnsammare förutsättningar. Såsom en förmedlande åtgärd härvidlag kan tagas i övervägande anordnande av beredskapsarbete, men torde vid valet av arbetsobjekt därvid böra beaktas, att man ej genom sådant arbete binder i trakten den arbetskraft, som i allt fall ej, vid beredskapsarbetets slutförande, där kan påräkna att finna sysselsättning å ortens arbetsmarknad. Beredskapsarbetena böra med andra ord i dylika fall disponeras på sådant sätt,

att arbetskraften dirigeras över till trakter med gynnsammare arbetsmarknadsläge, på det att vederbörande arbetare under en övergångsperiod av sysselsättning vid beredskapsarbetet skola kunna hinna förskaffa sig erforderliga anknytningar i den ur arbetsmarknadssynpunkt gynnsammare trakten.

Allmänna synpunkter ifråga om anordnandet av beredskapsarbeten.

Såsom den av utredningsmännen verkställda inventeringen givit vid handen, stå företrädesvis endast olika slag av anläggningsarbeten till buds för utförande under formen av beredskapsarbeten. Redan härutinnan ligger ett starkt begränsande moment i fråga om användbarheten av denna hjälpform för de arbetslösa. Visserligen kunna såsom i det föregående framhållits också andra arbetsobjekt än de i denna inventering berörda finnas lämpliga, men till sin karaktär torde även de bliva av ungefär enahanda art. Det torde därför vara på sin plats att här understryka den begränsade räckvidd, som även vid generella kristillfällen beredskapsarbetena kunna erhålla, därigenom att i stort sett man endast har att hålla sig till anläggnings- och liknande arbeten.

Arbetsobjektens lokala fördelning ut över landet torde få tillmätas en mycket stor betydelse. Enligt utredningsmännens mening bör man i vanliga fall i största möjliga utsträckning söka att så disponera beredskapsarbetena, att ett tillskott till arbetstillgången genom dessa arbeten beredes den enskilda lokala arbetsmarknaden snarare än att avlasta arbetslösheten i orten genom beredande av arbetstillfällen på långt avlägsna orter. Flera smärre beredskapsarbeten äro därför att föredraga framför ett eller ett fåtal större dylika. Synpunkten bör nämligen vara att så långt möjligt söka bereda de arbetslösa sysselsättning i sin hemtrakt, där de hava sina hem och sina anhöriga samt sannolikt, vid en ljusning i arbetsmarknadsläget, äga de bästa förutsättningarna att genom egna förbindelser och anknytningar åter kunna vinna inträde på den öppna arbetsmarknaden. Vad i detta avseende sagts, kan emellertid icke gälla beträffande sådana fall, då man genom beredskapsarbeten vill söka underlätta arbetskraftens överflyttning från en trakt och omplantering i en annan, ur arbetsmarknadssynpunkt lämpligare sådan.

Betydelsen av beredskapsarbete såsom medel för arbetslöshetens motverkande.

Under hänvisning till sitt ovan framlagda förslag och den i det föregående för detsamma i olika avseenden förebragta motiveringen få utredningsmännen härmed övergå till att sammanfattningsvis upptaga till bedömande, i vad mån arbetslösheten under en depressionsperiod kan motverkas genom på föreslaget sätt igångsätta beredskapsarbeten, jämte vissa därmed sammanhängande spörsmål.

Omfattningen av framkommande initiativ.

Till en början må i sådant avseende framhållas, att förslag om utförande av olika slag av arbeten såsom beredskapsarbeten, enligt vad synes sannolikt, torde framkomma i rätt stor omfattning. Till buds stående medel hava en benägenhet att komma till användning. Inom de statliga myndigheternas verksamhetsområden förefinnas ganska talrika arbetsuppgifter, som på grund av den starka konkurrensen mellan de olika behoven om de tillgängliga årliga anslagsmedlen ej kunna komma till utförande. Vid uppkommande mera svårartad arbetslöshet skulle emellertid tillfälle föreligga för sådana arbetsuppgifters tillgodoseende med erforderliga medel. De anordningar, som föreslagits beträffande beredskapsarbetes igångsättande, torde i stort sett få anses enkla och för den myndighet, som skall handhava arbetet, föga betungande; sedan arbetet väl kommit i gång, eventuellt med anlitan av på särskild väg anställd arbetskraft, inordnar sig arbetsföretaget bland övriga inom området pågående arbetsföretag i avseende å såväl sättet för utförandet som kontrollen och redovisningen av detsamma. Vad särskilt länsstyrelserna beträffar synas för dem öppnas möjligheter att såsom beredskapsarbete få till stånd sådana angelägna arbetsföretag inom respektive län, som i anseende till knappheten å anslagsmedel dittills ej kunnat bringas till utförande.

Det lär med hänsyn till det ovan anförda vara att förutse, att uppslag och initiativ ej skola komma att saknas. Svårigheten lär i stället bliva att sovra desamma.

Denna uppgift skall, enligt utredningsmännens förslag, i sista hand ankomma på Kungl. Maj:t. Bedömandet skall därvid ske under hänsynstagande till arbetsmarknadsläget, arbetets lämplighet och angelägenhetsgrad samt dess beskaffenhet att kunna utföras i stort sett med arbetskraft, som eljest skulle komma att åsamka det allmänna kostnader i form av hjälp åt arbetslösa. I detta onekligen vanskliga bedömande har Kungl. Maj:t stödet av ett rådgivande organ av erfarna och kunniga män, sammanförda inom socialstyrelsens ram.

Betydelsen för olika arbetargrupper.

För industri-
arbetare.

Såsom i det föregående vid flera tillfällen anledning varit att framhålla, torde bland de till buds stående arbetsobjekten, som kunna ifrågakomma till utförande såsom beredskapsarbete, endast i undantagsfall förekomma sådana, vid vilka industriens olika specialarbetargrupper skulle kunna beredas anställning. Erinras må nämligen, att till anställning vid beredskapsarbete skall ifrågakomma endast fullgod och i facket fullt hemmastadd arbetskraft. Vid tillfällen av depression torde arbetslösheten i regel snabbast och med särskild intensitet drabba just de stora, på den internationella marknaden arbetande industriernas arbetarstam. För arbetare från dessa industrier vore det naturligtvis önskvärt att vid sådana tillfällen sysselsättning kunde beredas dem genom anordnande av beredskapsarbeten, men torde detta icke i någon nämnvärd utsträckning låta sig göra. Vid sådant förhållande begränsar sig beredskapsarbetets betydelse såsom faktor för arbetslöshetens motverkande i väsentlig grad och kommer följaktligen att huvudsakligen hänföra sig till vissa grupper av anläggnings- och grovarbetare.

För anläggnings-
och
grovarbetare.

Sistnämnda grupper utgöra emellertid en förhållandevis stor andel av vår arbetarbefolkning. Gränserna för desamma äro icke snävt uppdragna, och tillströmningen och avgången från dithörande yrken är förhållandevis stor. Anordnandet av beredskapsarbete i enlighet med det här framlagda förslaget torde därför icke böra fränkännas viss betydelse såsom medel att motverka arbetslösheten.

Den uppfattningen lärer emellertid härvid kunna framföras, att utredningsmännens förslag, därest detsamma bringas till utförande, skulle försätta ifrågavarande grupper i en gynnsammare position vid iråkad arbetslöshet än övriga arbetargrupper, vilka i regel icke skulle kunna ifrågakomma till anställning vid särskilt anordnade beredskapsarbeten. Det har redan inledningsvis påpekats, att svårigheter i detta avseende möjligen kunna befaras. Vad man har att särskilt andraga såsom motiv för den vid dessa arbeten föreslagna lönestandard, nämligen en klart vitsordad angelägenhetsgrad hos arbetet samt upprätthållandet av kravet på full yrkeskompetens hos den ifrågakommande arbetskraften, kan visserligen för de prövande myndigheterna förefalla tillfyllestgörande. Det kan härvid också hänvisas till den eljest inom näringslivet gällande huvudregeln, att ett arbetes igångsättande bestämmes i första hand av behövligheten och det ekonomiska berättigandet därav, men icke av hänsynen till arbetskraftens behov av arbetstillfällen. Vissa svårigheter kunna dock möta att i samma mån få dessa motiv att framstå såsom berättigade också för de lokala arbetslöshetsmyndigheterna och sådana arbetslösa, inom vederbörliga fack kompetenta arbetare, exempelvis de vid reservarbeten sysselsatta, som icke kunna vinna anställning vid anordnat beredskapsarbete.

Å andra sidan lärer också den invändningen kunna göras gentemot utredningsmännens förslag, att det forcerade arbetet i form av beredskapsarbeten under en depressionsperiod skulle vara ägnat i ogynnsam riktning påverka ar-

betstillgången på längre sikt för de anläggnings- och grovarbetare, som inom ifrågavarande områden även normalt hava att söka sin utkomst. I sådant avseende må emellertid erinras därom, att anläggningsarbetenas omfattning — i den mån de äro av statlig karaktär eller eljest utföras med bidrag av statsmedel — i stor utsträckning är beroende av årliga anslag, främst de till vägbyggnader. Med hänsyn till den stora reserv av arbetsuppgifter, som föreligger på ifrågavarande områden och de nya arbetsuppgifter, som alltjämt därinom framväxa, lärer det ej vara att förutse, att genom hithörande arbetens utförande såsom beredskapsarbeten — åtminstone i den begränsade omfattning, som utredningsmännen ifrågasatt — anledning skulle bliva förhanden att minska dylika ordinarie anslag.

En annan fråga är, i vad mån arbetstillgången för sådana, så att säga ordinarie anläggningsarbetare skulle influeras därigenom, att särskilt de arbeten, som lämpligen kunde utföras på vintern, bleve avarbetade i form av beredskapsarbeten. Att så icke, till förfång för dylika anläggningsarbetare, bör ske utan att vid bedömandet av ett ifrågasatt beredskapsarbete lämplighet hänsyn bör tagas jämväl till angelägenheten av att inom vederbörande område på längre sikt upplagt arbetsprogram icke genom beredskapsarbete förtryckes, har ovan av utredningsmännen framhållits.

Sammanfattande omdöme.

Den utredning av väsentligen teknisk natur, som utredningsmännen här haft att verkställa, lärer få anses hava givit vid handen, att en anordning, varigenom de allmänna arbetena skulle på ett mera smidigt sätt än nu är fallet kunna disponeras för arbetslöshetens motverkande, låter sig vidtagas på nu föreslaget sätt allenast med utnyttjande av redan befintliga statsorgan. Erforderliga organisatoriska anordningar för en sådan verksamhet behöva föranleda endast obetydliga kostnader för statsverket — en fråga, vartill utredningsmännen återkomma i det följande. Verksamheten lärer också på ett i stort sett enkelt sätt kunna anslutas till den eljest bedrivna statliga företagarverksamheten. Förslag till anordnande av sådana allmänna arbeten torde sannolikt framkomma i avsevärd omfattning, och tillgången på arbeten, som med hänsyn till statsintresset kunna befinnas lämpade att utföras i denna ordning, torde bliva ej obetydlig. Såsom framgår av det ovan anförda, begränsas dock till följd av omständigheter av praktisk art möjligheterna att kunna motverka arbetslösheten genom dylika beredskapsarbeten väsentligen till endast vissa arbetargrupper. Ehuru sålunda möjligheterna att i denna väg kunna motverka den generella arbetslösheten lära få anses vara starkt begränsade, kan dock med hänsyn till berörda arbetargrupperns relativt stora omslutning anordningen icke fränkännas viss betydelse i sådant avseende. Huru stort antal arbetslösa, som verkligen skulle kunna beredas sysselsättning vid sådana beredskapsarbeten, blir emellertid i sista hand beroende av storleken av det anslag, som statsmakterna kunna finna lämpligt bevilja för ifrågavarande ända-

mål. Till vägledning för ett bedömande av den inverkan ifråga om arbetslöshetens motverkande, som sålunda skulle kunna ernås genom anordnande av beredskapsarbeten, må såsom ett exempel anföras, att om 1 milj. kronor ställas till förfogande för anordnande av skenfria korsningar mellan väg och järnväg, kan den del av dessa medel, som låter sig disponera direkt i form av arbetslöner, beräknas motsvara 60—70,000 dagsverken.

Kostnader för förslagets genomförande.

Reservationsanslaget.

Därest utredningsmännens förslag bringas till utförande, bör ett särskilt anslag för anordnande av beredskapsarbeten ställas till Kungl. Maj:ts förfogande. Vid överbägande av storleken av de medel, som under form av ovanberörda reservationsanslag lämpligen synas böra ställas till förfogande för anordnande av beredskapsarbeten under nästkommande budgetår, har inom kommittén framställts yrkande om att ett så stort belopp, som i betraktande av det statsfinansiella läget befunnes möjligt, måtte för nämnda ändamål bliva tillgängligt, vilket syntes påkallat av den omfattande arbetslösheten, som kunde vara ett emotse jämväl under nämnda budgetår, och har därvid framförts önskemål om upptagande av ett större belopp än vad här nedan föreslås. Å andra sidan har hänsyn tagits till att en reserv av till beredskapsarbeten lämpade arbeten ej är för handen och först efter undersökningar och planläggningar kan komma till stånd samt att det här är fråga om en verksamhet under nya, oprövade former. Utredningsmännens majoritet har därför föreslagit såsom lämplig storlek av det ifrågasatta reservationsanslaget för budgetåret 1931/1932 ett belopp av 3 milj. kronor.

De årliga kostnaderna.

De årliga kostnaderna för den föreslagna beredskapsorganisationen begränsa sig till jämförelsevis obetydliga belopp.

De för beredskapsärenden hos socialstyrelsen adjungerade ledamöter, vilka förordnats av Kungl. Maj:t, synas böra åtnjuta ett årligt arvode av, förslagsvis, 500 kronor jämte vanligt kommittéarvode för sammanträdesdagar. Dessa arvoden synas böra utgå ur reservationsanslaget. Ifrågavarande ledamöter synas vidare böra av socialstyrelsens chef kunna förordnas att företaga tjänsteresor och böra därvid åtnjuta rese- och traktamentsersättning enligt, förslagsvis, allmänna resereglementets klass I B.

Den tjänsteman hos socialstyrelsen, som förordnas att förbereda och föredraga ärenden rörande beredskapsarbeten inom styrelsen, torde för detta uppdrag böra komma i åtnjutande av särskilt tillägg till sina eljest tillgodonjutna avlöningsförmåner. Visserligen torde verksamheten bliva av intermittent natur, men på denne tjänsteman lär dock ankomma handhavandet av viktiga förberedelse- och observationsuppgifter av fortlöpande natur. Då för uppdraget kräves en man med omdöme att föredraga och i viss utsträckning självständigt handlägga hithörande ärenden, anse utredningsmännen, att ifrågavarande tillägg bör bestämmas till ett årligt belopp av 2 000 kronor.

Det torde vidare befinnas påkallat, att anslaget till socialstyrelsens verksamhet höjes med det mindre belopp, som kan befinnas erforderligt till följd av hänförandet under styrelsen av förevarande nya arbetsuppgift.

Särskilt yttrande av herr Söder.

Utredningsmännen hava bl. a. framhållit, att under innevarande år svårli- gen några beredskapsarbeten torde komma i gång förrän under sensommaren och hösten. I betraktande av dessa omständigheter föreslå utredningsmännen, att storleken av det reservationsanslag, som må finnas erforderligt för bud- getåret 1931—1932, bestämmas till 3 miljoner kronor.

Då en avsevärd myckenhet av arbeten, lämpliga att utföras såsom bered- skapsarbeten, finnas tillgängliga, som kunna igångsättas utan några synner- ligen tidsödande undersökningar eller planeringar, har jag framhållit såsom önskvärt, med hänsyn till den allt mer omfattande arbetslösheten, att ett avse- värt större reservationsanslag för sagda budgetår måtte föreslås riksdagen för godkännande.

Förutom utförande av angelägna skenfria korsningar vid statens järnvägar, av vilka åtskilliga såväl större som mindre arbeten kunna igångsättas utan längre förberedelser, synes arbetet med den projekterade järnvägsbyggnaden Malung—Vansbro samt anläggandet av en inomskärsfarled mellan Ramsviks- kilen och Ålstenshamn i den bohuslänska skärgården kunna påbörjas under ifrågavarande budgetår, därest riksdagen så beslutar.

I anledning härav och med beaktande av förefintliga önskemål, att staten i tider sådana som för närvarande söker utföra arbeten i största möjliga ut- sträckning för beredande av arbete åt behövande arbetslösa anläggningsarbe- tare, stenarbetare och grovarbetare, har jag ansett mig böra framhålla, att ett reservationsanslag för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1931—1932 må bestämmas till minst tre gånger det belopp, som utredningsmännen föreslagit.

Antalet sysselsatta arbetare samt gällande löner och vanliga arbetsförtjänster vid vissa statliga verk.

Arbetar-
antalet.

Till belysning av frågan om storleken av de arbetarstyrkor, som bruka sysselsättas vid statliga anläggnings- och liknande arbeten, må meddelas följande uppgifter angående arbetarantalet vid vissa arbeten inom järnvägsstyrelsens, vattenfallsstyrelsens och telegrafstyrelsens verksamhetsområden.

Antalet sysselsatta arbetare vid *statens järnvägsbyggnader* under år 1913 samt under vart och ett av åren 1925—1929 framgår av efterföljande sammanställning.

År	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Medeltal per år
1913	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 470
1925	1 362	1 669	1 714	1 601	2 155	3 129	3 247	3 239	3 087	2 508	1 858	1 251	2 235
1926	1 137	1 190	1 331	1 328	1 329	2 086	2 168	2 229	2 099	1 834	1 451	1 050	1 601
1927	1 092	1 267	1 301	1 354	1 302	1 760	2 215	2 265	2 253	2 084	1 454	1 130	1 622
1928	1 002	1 098	1 115	1 027	1 151	1 800	1 984	2 022	1 960	1 821	1 321	947	1 437
1929	741	815	843	893	1 011	1 527	1 683	1 731	1 783	1 699	1 287	795	1 234

Vid *statens vattenfallsverk* uppgick under samma år arbetarstyrkan till följande antal:

År	Byggnads- avd.		Kraft- verken		Stamlinje- byggnader		Kanal- verken		Fastighets- förvaltn.		Summa	
	Juni	Dec.	Juni	Dec.	Juni	Dec.	Juni	Dec.	Juni	Dec.	Juni	Dec.
1913	2 538	2 569	63		61	50	30		2 692	2 712		
1925	661	789	233	328	56	64	82	59	25	18	1 057	1 258
1926	669	186	317	346	74	15	63	48	17	17	1 141	614
1927	153	75	322	338	22	4	80	69	18	18	597	508
1928	109	39	346	344	13	24	92	60	18	26	581	496
1929	115	331	389	391	124	152	83	199	19	22	731	1 096

Antalet vid *telegrafverkets* olika avdelningar anställda arbetare har under motsvarande år uppgått till följande:

År	Linjeavdelningarna			Verkstaden och övriga avdeln.			Summa		
	högst	i medel- tal för året	lägst	högst	i medel- tal för året	lägst	högst	i medel- tal för året	lägst
1913	—	1 206	—	—	437	—	—	1 643	—
1925	2 782	—	2 177	804	—	748	3 586	—	2 925
1926	2 825	—	2 193	920	—	762	3 745	—	2 955
1927	3 002	—	2 247	921	—	854	3 923	—	3 101
1928	3 034	—	2 307	920	—	832	3 954	—	3 139
1929	3 201	—	2 375	896	—	717	4 097	—	3 092

För förekommande slag av anläggnings- och liknande arbeten är inom ovan nämnda verksamhetsområden förhållandet till arbetarna i allmänhet reglerat genom kollektivavtal, träffade mellan vederbörande verk och ifrågakommande arbetarorganisationer.

Vid *statens järnvägsbyggnader* regleras arbetsvillkoren genom ett mellan järnvägsstyrelsen, å ena sidan, samt, å den andra, svenska järnvägsmannaförbundet och svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet träffat kollektivavtal, innefattande avlöningsbestämmelser m. m. för ban- och byggnadsarbetare. Timplönerna äro graderade efter olika dyrorter i enlighet med den av Kungl. Maj:t för personal vid kommunikationsverken fastställda dyrortsgrupperingen. Till fullt arbetsföra och i vanligt grovarbete vana och kunniga arbetare utgå i enlighet härmed timplönerna enligt följande skala:

Ortsgrupp A	76 öre
» B	82 »
» C	89 »
» D	97 »
» E	104 »
» F	114 »
» G	125 »
Stockholm	130 »

Förekommande arbeten utföras emellertid som regel på ackord, till följd varav timplönerna icke äro ägnade att belysa den arbetsinkomst, som kommer arbetaren till del. Härutinnan har man därför att hålla sig till de uppnådda förtjänsterna. För lägsta arbetargruppen — jord- och bergarbetare, betongarbetare samt andra grovarbetare — uppgick vid nedan angivna byggnadsföretag genomsnittsförtjänsten i ören per arbetad timme till följande belopp under år 1929:

	Genomsnittlig förtjänst per timme
Inlandsbanans södra distrikt (Volgsjön—Storuman och Storuman—Sorsele)	136 öre
Inlandsbanans mellersta distrikt (Sorsele—Jokkmokk)	149 »
Inlandsbanans norra distrikt (Jokkmokk—Gällivare)	137 »
Hällnäs—Stensele	136 »
Jörn—Arvidsjaur	137 »
Stockholms bangårdsbyggnader	170 »
Göteborgs »	149 »

Arbetsvillkoren vid *statens vattenfallsverk* äro reglerade på något olika sätt vid kraftverken, kanalverken och de större byggnadsarbetena.

För de vid kraftverkens drift och underhåll normalt erforderliga arbetena med tillhörande linjebyggnader regleras villkoren genom ett mellan vattenfallsstyrelsen och svenska elektriska arbetareförbundet träffat kollektivavtal, vars timplöner äro graderade efter dyrorter i enlighet med förenämnda ortsguppering för kommunikationsverken. Timplönerna för fullt arbetsföra och i sitt yrke fullt hemmastadda arbetare utgå för lägsta arbetargruppen efter en anställningstid av minst 15 månader med följande belopp:

Ortsgrupp A	83 öre
» B	88 »
» C	93 »
» D	98 »

Ortsgrupp E	103 öre
» F	110 »
» G	116 »

För tillfälliga hjälparbetare vid kraftverken med tillhörande linjebyggnader samt för drift- och underhållsarbetare vid kanalverken tillämpas i orten gängse löner, vilka äro lägre än enligt ovan angivna lönetabell.

För större byggnadsföretag gälla i allmänhet lokala kollektivavtal. Detta är sålunda fallet för kraftstationsarbetena vid Vargön, där lägsta normaltimlönen utgör 93 öre, samt vid Sillre i Västernorrlands län, där lägsta normaltimlönen från hösten 1930 utgår med 95 öre.

För vissa vattenfallsverkets arbeten, jämförliga med järnvägsbyggnaderna, gäller, att arbetet i regel utföres på ackord och att därför timlönerna ej äro belysande för den i verkligheten ernådda arbetsinkomsten. De under år 1929 bedrivna arbetena av ifrågavarande slag hänförde sig huvudsakligen till stamlinjebyggnaderna samt arbetena vid Vargön. Den genomsnittliga inkomsten per arbetstimme för arbetare, tillhörande lägsta arbetargruppen, uppgick sålunda under nämnda år till följande belopp:

	Genomsnittlig förtjänst per timme
Vid stamlinjebyggnaderna	112 öre
» Vargön	113 »

Inom *telegrafverkets* område gäller ett mellan telegrafstyrelsen och telegraf- och telefonmannaförbundet träffat kollektivavtal rörande avlöningar m. m. till arbetare vid telegrafverkets linjedistrikt. Timlönerna, som äro graderade efter gällande dyrortsgruppering för kommunikationsverken, öka med fastställda intervaller i mån av längden av vederbörandes anställningstid såsom fast arbetare. För den lägsta gruppen utgå timlönerna med följande belopp:

Ortsgrupp A	88 öre
» B	93 »
» C	98 »
» D	102 »
» E	107 »
» F	113 »
» G	119 »

Ovanstående löner utgöra begynnelselöner för de fast anställda arbetarna. Huvudparten av arbetarna hava emellertid längre anställningstid och åtnjuta sålunda högre timlön än begynnelselön. Sålunda uppgick timlönen, genomsnittligt räknad för alla ortsgupper och åldersklasser, år 1929 till 125 öre.

Arbetet vid linjedistriktet utföres väsentligen på dagtid. Endast omkring 15 procent av hela antalet ordinarie arbetstimmar utgöras av ackordstimmar, och av dessa falla ej mindre än två tredjedelar på G-ort (Stockholm).

Nämnda avtal äger emellertid giltighet endast för de fast anställda arbetarna vid linjedistriktet, varmed enligt avtalet förstås sådana arbetare, som under minst 15 arbetsmånader deltagit i ifrågavarande arbeten. Avtalet begränsar sig vidare till att äga avseende å medlemmar av telegraf- och telefonmannaförbundet. Antalet av avtalet berörda fasta arbetare uppgick under år 1929 till 1 854. I en ej obetydlig utsträckning äro därför vid telegrafverkets intermittent bedrivna arbeten, särskilt ute i landsbygden, sysselsatta arbetare, som ej falla under avtalet och vilka torde i regel avlönas med i orten gängse löner.

Frågan om arbetslöshetens motverkande genom allmänna arbeten i Sverige.

När arbetslöshetsfrågan såsom ett socialt massproblem trädde fram till aktualitet, gällde, att samhällets förpliktelser gentemot de arbetslösa åvilade kommunerna i den väg fattigvårdslagstiftningen anvisade. Emellertid framstod det såsom en praktiskt och socialt irrationell anordning, att fullgoda lediga arbetare lämnades direkt understöd utan arbetsprestation samtidigt som för det allmänna betydelsefulla arbetsuppgifter väntade på utförande. Med tiden hade den kommunala liksom den statliga företagarverksamheten nått en alltmera vidgad omfattning och hade därmed blivit en faktor av betydelse att kunna i viss mån påverka den samlade arbetstillgången på arbetsmarknaden. I såväl vårt land som i många främmande länder syntes det därför — vid tider av mera omfattande arbetslöshet — ligga närmast till hands att motverka arbetslösheten i första hand genom beredande av talrikare arbetstillfällen vid de allmänna arbetena. Frågan att mera systematiskt nyttja de allmänna arbetena på ett sådant sätt har också ägnats uppmärksamhet av den internationella arbetskonferensen redan vid dess första sammanträde i Washington år 1919, och har sedermera gjorts till föremål för vissa undersökningar.

I det följande må bringas i erinran några kortfattade data rörande den allmänna diskussionen i vårt land angående användandet av de allmänna arbetena såsom en regulator å arbetstillgången ävensom om de åtgärder, som i sådant syfte blivit vidtagna.

A. Den tidigare diskussionen i ämnet.

När en allmän depression år 1908 gjorde sig gällande inom det svenska näringslivet i samband med dåvarande penningkris, yppades farhågor för att arbetslösheten under den instundande vintern skulle antaga extraordinär omfattning. Statsmakterna stodo på den principiella ståndpunkten, att kommunerna hade att sörja för de arbetslösa; skulle direkt understödsverksamhet för arbetslösa erfordras, vore även denna en kommunens angelägenhet. Den lämpligaste formen för de arbetslösas hjälpande vore dock tillhandahållande av arbetstillfällen. I känslan av att även staten hade ett ansvar i fråga om arbetslöshetsproblemet, sökte emellertid regeringen väcka de närmast ansvarigas uppmärksamhet på frågan och giva ledning för lämpliga åtgärders vidtagande. I överensstämmelse härmed sökte regeringen i cirkulärbrev, den 4 december 1908 till länsstyrelserna framkalla positiva praktiska åtgärder för att minska arbetslösheten. I cirkuläret framhölls bland annat följande: »Då därjämte synes antagligt, att tidpunkten nu är lämplig för lantbrukare att igångsätta företag, som i tider med klen tillgång på arbetskraft fått ligga nere, hava Vi, som emellertid låtit vidtaga förberedande åtgärder i syfte att vissa större, redan beslutade arbeten för statens räkning må så snart ske kan påbörjas, funnit gott anbefalla Eder att genom personliga hänvändelser söka väcka intresse och verka för att lämpliga arbetsföretag må komma till stånd. Slutligen bör Ni erinra vederbörande kommunala myndigheter om angelägenheten att i största möjliga utsträckning bereda dem, som utan eget förvållande äro arbetslösa, till-

Regerings-
initiativet
1908.

fällen till arbete ävensom påpeka, hurusom det bör ligga i vederbörande kommuners intresse att ställa medel till arbetsförmedlingsanstaltens förfogande att användas såsom reselån eller bidrag till resekostnader för arbetslösa, som fått sig arbete anvisat å annan ort».

Om resultatet av detta initiativ lämnade dåvarande chefen för civildepartementet, statsrådet Hugo Hamilton, i riksdagens andra kammare den 1 april 1909 (protokollet, III, 36:6 ff.) vissa upplysningar, baserade på från länsstyrelserna genom skrivelse den 3 februari 1909 inhämtade uppgifter. Enskilda arbetsgivare hade endast i ringa mån kunnat stimuleras att under den pågående krisen igångsätta nya företag. Kungl. Maj:ts uppfordran till åtgärder för arbetslöshetens bekämpande hade emellertid av de kommunala myndigheterna rönt beaktande. På sina ställen hade man redan tidigare förberett åtgärder, men i allmänhet syntes regeringens initiativ ha varit uppslagsgivande. Särskilda extra arbeten, igångsatta i direkt syfte att bereda arbetslösa sysselsättning genom kommunens försorg, hade anordnats i 45 städer och 14 landskommuner. För ändamålet hade anslagits mer än 1.5 miljoner kronor, och vid arbetena hade över 4 000 arbetslösa beretts anställning. De vanligast förekommande extra arbetena hade i städerna varit: jordschaktning, bergssprängning och planering för gaturegleringar, vattenlednings-, kloak-, kaj- och järnvägsbyggnader samt vidare strömrensning, muddring och skogsavverkning. För landsbygden hade anordnats vägbyggnads- och vägröjningsarbeten samt dikning och skogsavverkning. I allmänhet hade man därjämte både i stads- och landskommuner som nödfallsutväg anlitat makadamslagning. Man hade emellertid i flera kommuner kunnat konstatera, att de arbetslösa icke velat motaga anvisat arbete med makadamslagning.

För arbetares antagande vid de ifrågakvarande arbetena hade nästan överallt satts såsom villkor, att de skulle vara mantalsskrivna inom kommunen. Avlöningen hade i allmänhet varit beroende av arbetenas art, så att egentligt yrkesarbete betalats enligt gällande priser, under det att för rena grovarbeten någon sänkning vidtagits.

Vid statens olika arbetsplatser hade man, så långt förhållandena medgivit, sökt undvika de inskränkningar i arbetsstyrkan, som om vintrarna vore vanliga eller eljest bort ske av ekonomiska skäl. Regeringen hade hos riksdagen begärt betydande anslag till påbörjande av nya, delvis mycket omfattande anläggningar. Genom domänstyrelsen hade medel anvisats för att genom skogsavverkningar och väganläggningar bereda arbetsförtjänst i de mest hemsökta reviren i Västerbotten och Norrbotten. Det framhölls i detta sammanhang, »att statens möjligheter till anordnande av direkta arbetstillfällen äro jämförelsevis begränsade och i allt väsentligt beroende av Riksdagens medverkan».

Det ovanberörda initiativet från regeringens sida medförde otvivelaktigt, att ett större beaktande ägnades arbetsmarknadssynpunkterna vid planerandet av de allmänna arbetena. Av enskilda motionärer vid riksdagen år 1910 väcktes förslag, åsyftande att stimulera till ett ökat sådant hänsynstagande och att systematiskt utnyttja den arbetsreserv, som förelåg i de allmänna arbetena, till åvägabringande av en jämnare arbetstillgång på arbetsmarknaden. I andra kammaren föreslog sålunda herr Sven Persson (motion nr 134), att riksdagen måtte anvisa ett belopp av 5 miljoner kronor att omedelbart under år 1910 ställas till Kungl. Maj:ts disposition i och för räntefria lån åt sådana kommuner, vilka under år 1910 anmälde sig därav vara i behov för igångsättande av allmänna arbeten till beredande av arbetsförtjänst åt arbetslösa arbetare. Riksdagen avsåg motionen. I en annan motion vid samma riksdag (A. K. nr 195) av herr Blomberg m. fl. hemställdes, att riksdagen måtte anhålla om utredning, huruvida och på vad sätt statens och kommunernas arbeten måtte utföras enligt sådan planläggning, att arbete kunde beredas största möjliga antal arbetare

under tider och perioder, då den privata företagsamheten inskränktes och till följd därav större arbetslöshet uppstode. Första kammaren avslög, medan andra kammaren biföll den i motionen gjorda hemställan. Vid 1911 års riksdag väcktes ny motion (A. K. nr 282) i samma ämne. Jämväl denna gång föll förslaget på första kammarens avslagsbeslut.

Den sålunda förda offentliga diskussionen fäste uppmärksamheten på önskvärdheten av ett ur arbetsmarknadssynpunkt mera planmässigt bedrivande av statens och kommunernas arbeten. Några större kommuner började planlägga sina arbeten för vissa årsperioder i huvudsakligt syfte att därigenom åstadkomma största möjliga stabilitet i finansväsendet, men även i syfte att åvåga bringa så jämn arbetstillgång som möjligt för de i kommunens tjänst anställda.

Vad beträffar statens arbeten förtjänar särskilt framhållas, att Kungl. Maj:t den 21 oktober 1910 anbefalldes järnvägsstyrelsen att »utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med plan för bedrivandet av statens järnvägsbyggnader under ett antal år framåt». Med anledning härav inkom järnvägsstyrelsen den 19 januari 1911 med en plan för bedrivandet av statens järnvägsbyggnader under en följd av sju år (1912—1918). Såsom principiell motivering för denna plan anfördes i huvudsak följande.

Upprättandet av en dylik plan vore nödvändigt för att avvända de olägenheter, vilka bleve en följd av tidtals forcerande och tidtals i det närmaste avstannande av statens järnvägsbyggande. Vid perioder av forcerat byggande av nya statsbanor kunde det befaras, att arbetare och befäl med nödiga kvalifikationer icke alltid kunde erhållas, vilket måste bli till skada för arbetsprestationerna, varförutom det ju alltid måste vara lättare att erhålla fullt kompetenta arbetare och befäl, om dessa med något så när säkerhet veta sig hava att påräkna sysselsättning för en följd av år. Därest det forcerade järnvägsbyggandet inträffade under för landet gynnsamma konjunkturer, bleve stegringen i arbets- och materialpriser sådan, att för normala förhållanden uppgjorda kostnadsförslag fullständigt förrycktes. De huvudsakligaste olägenheterna av en tidtals inträffande avsevärdare inskränkning i järnvägsbyggandet bestode däruti, att såväl större delen av det förut använda arbetsbefälet, vilket under årens lopp förvärvat mycken god praktisk erfarenhet, som järnvägsarbetare, uppgående kanske till flera tusental, måste avskedas. Skedde sådan inskränkning vid en tidpunkt, då till följd av tryckta konjunkturer kännbar arbetsbrist vore rådande, funnes för alla största delen av detta befäl och dessa arbetare ingen annan utväg än att utom fosterlandets gränser söka sin utkomst. Med hänsyn till rådande ovisshet om och när ett återuppbyggande av järnvägsbyggnadsverksamhet i större omfattning kunde komma att inträffa, uppstode också den olägenheten, att en stor del av arbetsredskap måste realiseras för jämförelsevis obetydliga belopp. Samtliga dessa olägenheter, som utövade ett menligt inflytande även på landet i dess helhet, skulle kunna undanröjas, om en plan för en längre följd av år uppgjordes för de nya järnvägsbyggnader, som borde genom statens försorg utföras. Härvid borde givetvis nödig hänsyn tagas till landets förmåga att bära kostnaderna för de nya järnvägsföretagen. Slutligen framhölls, att det icke kunde vara klokt att under lågkonjunktur väsentligt inskränka statens arbeten — åtminstone icke sådana, som i allmänhet bedreves med användande av lånemedel — för att åter under högkonjunktur bedriva dem i raskare tempo. Ehuru det ju kunde ligga nära till hands att under lågkonjunktur med åtföljande minskning i statens inkomster söka i möjligaste mån minska statens utgifter, fann järnvägsstyrelsen det dock vara lämpligare att just under sådan period med kraft bedriva de arbetsföretag, för vilkas realiserande i alla händelser lånemedel ansåges bära användas. Förutom att under sådan period arbetslöshet brukade göra sig mera kännbar än eljest, vilken skulle kunna avsevärt minskas genom

Järnvägs-
styrelsens
7-årsplan av
år 1911.

ett kraftigare bedrivande av statens arbeten, måste arbetena under period, då såväl arbets- som materialpriser vore förhållandevis låga, kunna bedrivas billigare än under period, då till följd av livligare verksamhet på den enskilda arbetsmarknaden såväl arbets- som materialpriser vore mer eller mindre onormalt uppdrivna.

Riksdags-
skrivelse i
ämnet 1912.

Sedan järnvägsstyrelsen, inom vars förvaltningsområde hörde en bland de största och viktigaste grupperna av statliga arbeten, nämligen järnvägsbyggnaderna, för sin del sålunda ansett det praktiskt genomförbart och lämpligt att använda dessa arbeten i arbetsreglerande syfte, återkommo inom riksdagen med förstärkt motivering förslagen om utredning beträffande åtgärder för en generell disposition i sådant syfte av de allmänna arbetena. Dessa förslag vunno nu riksdagens bifall. Efter motion (A. K. nr 250) av herrar Sven Persson och Viktor Larsson beslöt sålunda 1912 års riksdag i skrivelse nr 262 anhålla om utredning »huruvida och på vad sätt statens och kommunernas arbeten må utföras enligt sådan planläggning, att arbete kan beredas största möjliga antal arbetare under tider och perioder, då den privata företagsamheten inskränkes och till följd därav större arbetslöshet uppstår». Av den i skrivelsen anförda motiveringen framgick, att utredningen borde avse såväl möjligheten att mildra säsongarbetslösheten genom systematiskt genomförda vinterarbeten, som möjligheten att motverka den av vikande konjunkturen föranledda krisarbetslösheten genom att upprättade arbetsplaner uppsköttes under avvaktan på en förr eller senare inträffande lågkonjunktur.

Över denna riksdagsskrivelse inhämtades utlåtanden och yttrande från vissa statliga verk och myndigheter, ävensom från samtliga länsstyrelser, vilka senare beredde kommuner och i vissa fall vägstyrelser och andra lokala myndigheter tillfälle att i ärendet avgiva yttranden. Det omfattande utredningsmaterial, som på detta sätt åvägabragtes, gav vid handen, att det behjärtansvärda syftet med de ifrågasatta åtgärderna vunnit erkännande på alla håll och att de olika statliga och kommunala myndigheterna utfäste sig att, så långt förhållandena medgävo, i sin verksamhet taga hänsyn till önskvärdenheten av att genom de allmänna arbetena ernå en utjämning av arbetstillgången. Allmänt framhölls dock, att endast begränsade resultat kunde på denna väg vara att förvänta. I övrigt torde enquetes väsentliga resultat kunna i sina huvuddrag sammanfattas på följande sätt.

Inom landskommunerna förekomme allmänna arbeten endast sporadiskt och i obetydlig omfattning, och sådana arbeten — kyrko-, skolhus- eller fattighusbyggnader — kunde näppeligen med något avsevärdare resultat disponeras såsom en regulator på arbetstillgången i orten. Från en del landskommuners sida framhölls, att brist på arbetskraft inom jordbruket gjort sig gällande; skulle nu den till städerna inflyttade arbetskraften vid inträffande lågkonjunktur beredas i extraordinär väg anordnade arbetstillfällen därstädes, skulle härigenom motverka en önskvärd återströmning av arbetskraft till jordbruket.

Även för de smärre och medelstora stadskommunerna gällde, att allmänna arbeten förekomme endast i ringa omfattning och icke kunde tänkas bliva av nämnvärd inverkan ifråga om arbetstillgången i orten. Sådana arbeten framtvingades av det föreliggande behovet, och när medel väl kunde åvägabringas för deras utförande, finge desamma utan uppskov igångsättas. Det låte sig därför ej göra att långa tider i förväg planera arbetena och sedermera uppskjuta utförandet av desamma i avvaktan på att en period av arbetslöshet skulle inträda. Därtill kom, att i kristider samma modlöshet, som då gjorde sig gällande på andra områden, även grepe de kommunala myndigheterna, vilket vore förklarligt med hänsyn till att åtminstone i industriorter samtidigt gjorde sig gällande en betydande nedgång i bevilningskronornas antal. Beträffande åtgärder till motverkande av säsongarbetslöshet framhölls, att åtskilliga av

städernas ordinarie arbeten vore av beskaffenhet att kunna utföras vintertid, om ock med viss fördyring. Allmänt gjordes gällande, att man redan vidtagit sådan disposition av dessa arbetstillfällen, att man i görligaste mån kunnat förhindra någon mera betydande inskränkning i antalet hos vederbörande kommun anställda arbetare under den kallare årstiden. Det vore dock icke att förvänta, att vid sådana arbeten kunde sysselsättas säsongarbetare från den enskilda företagarverksamheten.

För de större stadskommunernas vidkommande syntes möjlighet föreligga att så planera och utföra arbetena, att jämnare arbetstillgång bereddes för stadens egna kommunalarbetare, men icke för säsongarbetslösa från den enskilda företagarverksamheten. En disposition av de kommunala arbetena till lindrande av krisarbetslösheten vore förenad med synnerligen stora praktiska svårigheter, och läte sig tänka endast under förutsättning att särskilda finansiella åtgärder på förhand vidtagits för sådana arbetens utförande under penningknappa tider. Det påpekades i sådant avseende, att kommunerna ej ägde befogenhet fondera medel för visst större arbetsföretags utförande. I övrigt betonades, att det just vore under tider av allmän högkonjunktur, som staden tillväxte genom ökad befolkning och livligare byggnadsverksamhet, varav uppkomme behov av nya gatukommunikationer, ledningar av olika slag, spårvägar, skolor m. m. Sådana arbeten vore av natur att i regel icke böra uppskjutas. Endast ett begränsat utrymme funnes därför för en efter arbetsmarknadsläget anpassad disposition av de kommunala arbetena.

Länsstyrelserna framhöllo, att i stort sett endast ringa utrymme funnes att på avsett sätt anpassa de allmänna arbetena efter behovet av arbetstillfällen. Staten kunde icke annat än genom exemplets makt eller i form av rekommendation i sådant avseende inverka på kommunerna, och en sådan inverkan vore dessutom överflödigt, enär kommunerna i eget intresse så långt möjligt varit självmant sökt utnyttja sina arbeten på ifrågasatt sätt. Den reglerande verksamhet, staten skulle kunna utöva, skulle bestå i att hålla igen under högkonjunktur i fråga om meddelande av tillstånd åt kommunerna att upptaga de för arbetenas utförande ofta nog erforderliga lånen. Det torde dock knappast vara tillrådligt att av sådana, låt vara behjärtansvärda skäl hindra eljest klara tillståndsansökningars fortgång. Däremot torde staten kunna inverka på de kommunala och därmed jämförliga arbeten, för vilka staten själv vore långivare eller anslagsgivare, således beträffande väganläggningar och vattenavledningsföretag av olika slag. Om större anslag ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande för dessa ändamål, skulle möjlighet till ett frikostigare utdelande, då krisbarometern visade hän mot depression, bliva för handen och härigenom ett visst reglerande inflytande på arbetsmarknaden sannolikt kunna utövas, något som finge förutsätta en större återhållsamhet under tider av högkonjunktur. Särskilt säsongarbetslösheten skulle kunna motverkas, därest vid beviljande av statsbidrag vore möjligt föreskriva, att viss del av sådant anslag finge åtnjutas under villkor att särskilda delar av arbetet, exempelvis bergsprängning, körslor av sten och grus, huggning av sten för broar m. m., skulle utföras under vintern.

De tillfrågade affärsdrivande verken — telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen — anförde, att säsongarbetslöshet i viss utsträckning vore omöjlig att förebygga med hänsyn till att vissa arbeten av praktiska och ekonomiska skäl icke läte sig utföra på vintern. Krisarbetslösheten kunde, genom uppskjutande av beslutade arbetens utförande till tider av lågkonjunktur, icke i nämnvärd grad motverkas inom telegraf- och vattenfallsstyrelsernas ämbetsområden, där arbetsföretagen tillkommo för att tillfredsställa föreliggande och manifesterade behov på trafikmedel eller elektrisk kraft. Inom järnvägsstyrelsens förvaltningsområde föreläge emellertid viss

möjlighet att anpassa nybyggnadsverksamhetens omfattning efter arbetsmarknadsläget.

Det sålunda av 1912 års riksdag tagna initiativet till utredning av förevarande spörsmål ledde icke omedelbart till åtgärder från statsmakernas sida, som det vill synas, väsentligen med anledning av det snart härefter inbrytande världskriget och därav föranledda exceptionella förhållanden. Efter världskrigets slut togs emellertid frågan under förnyat övervägande av olika kommittéer, och 1926 års arbetslöshetsakkunniga hava haft jämväl det i denna riksdagsskrivelse framförda spörsmålet till bedömande.

Arbetslöshetskommissionen.

Världskrigets inbrott förändrade i viss mån möjligheterna och förutsättningarna för planläggning och disposition av det allmännas arbeten i den riktning, som ovan berörts. Omedelbart efter krigsutbrottet tillsattes statens arbetslöshetskommission, vilken fick i uppdrag att upprätta och inkomma med förslag till åtgärder, ägnade att motverka den under de inträdda förhållandena väntade arbetslösheten. En av kommissionens första uppgifter blev att uttröna, i vilken omfattning offentliga arbeten kunde komma att bedrivas. Med anledning härav utsände kommissionen en frågeskrivelse den 14 augusti 1914 till dels vissa centrala verk, nämligen fängvårdsstyrelsen, arméförvaltningen, marinförvaltningen, lotsstyrelsen, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, överintendentensämbetet, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen samt arméns kaserubyggnadsnämnd, dels ock till samtliga länsstyrelser, i vad anginge landstings och kommuners företag ävensom enskilda större arbetsföretag inom vederbörande län. I fråga om dylika arbeten infordrades upplysning i följande avseenden:

- 1) vilka redan påbörjade arbetsföretag komma att omedelbart fullföljas;
- 2) vilka företag avses skola omedelbart eller under den närmaste framtiden igångsättas;
- 3) vilka kostnader ha beräknats och vilka medel finnas anvisade för de under 1) och 2) omförmälda arbetena samt huru stor del av dessa medel ha ännu icke kommit till användning;
- 4) huru många arbetare äro redan sysselsatta och huru många kunna bli sysselsatta vid ifrågavarande arbeten;
- 5) huru lång tid beräknas dessa arbeten komma att fortgå;
- 6) kunna desamma i större eller mindre omfattning bedrivas under alla årstider eller endast under den varmare årstiden; samt
- 7) föreligga genom rådande förhållanden några särskilda svårigheter — på grund av bristande tillgång å vissa materialier eller av annan anledning — för arbetenas bedrivande.

I anslutning till denna inventering hemställde arbetslöshetskommissionen till vederbörande myndigheter att taga under övervägande, huruvida några av arbetsföretagen lämpligen kunde utvidgas eller forceras utöver vad tidigare beräknats samt huruvida nya arbetsföretag, vilka icke beräknats skola omedelbart igångsättas, kunde komma till stånd.

Resultatet av den sålunda gjorda inventeringen delgavs riksdagen av dåvarande chefen för civildepartementet i det svar, han den 19 september 1914 gav på en i riksdagens andra kammare framställd interpellation i arbetslöshetsfrågan, speciellt angående beviljandet av anslag till allmännyttiga arbeten. Det hade visat sig, att utöver redan pågående offentliga arbeten en icke obetydlig reserv av arbetsföretag förefunnes, vilken vid framträdande svårartad arbetslöshet kunde utnyttjas. I själva principfrågan om måttet av statens åtgärder att genom allmänna arbeten motverka arbetslösheten uttalade statsrådet: »Jag är helt ense med interpellanten däri, att det vore synnerligen önskvärt, om man genom att från statens sida igångsätta ytterligare arbetsföretag kun-

de bidra att minska den arbetslöshet, som utan tvivel är att befara. Frågan härom har också varit föremål för ingående prövning såväl inom statsrådet som inom arbetslöshetskommissionen. Det visade sig emellertid snart, att svårigheterna härvidlag måste anses oöverstigliga; det socialt önskvärda måste vika för det finansiellt möjliga. För att bereda arbetstillfällen åt ett så stort antal personer, varom här sannolikt blir fråga, skulle nämligen erfordras anslag till så avsevärda belopp, att det med hänsyn till rådande förhållanden bleve hart när omöjligt att disponera desamma.»

De första krigsmånadernas omfattande arbetslöshet avlöstes snart av gynnammare arbetstillgång inom näringslivet, vartill medverkade, att genom mobiliseringen åtskillig arbetskraft drogs från arbetsmarknaden. Osäkerheten i konjunkturutvecklingen och rådande finansiella svårigheter gjorde det också praktiskt taget omöjligt för det allmännas organ att under krigsåren och närmast därefter genomföra en rationell planläggning av de offentliga arbetena på längre sikt. Inom vissa industrier — särskilt stenindustrin och senare även textilindustrin — uppkommo emellertid svårigheter, vilka ledde till successiva driftsinskränkningar. Särskilt för dessa industriers ledigblivna arbetarstyrkor uppkom behov av extraordinära hjälpåtgärder. Det var därvid framför allt genom beviljande av medel till offentliga arbetsföretag, som man sökte bereda ökade arbetstillfällen. Sålunda anvisades 1915 utöver de vanliga väganslagen särskilda belopp till väganläggningar inom Blekinge och Bohuslän, varjämte Kungl. Maj:t medgav, att vägföretag senare finge komma i åtnjutande av statsbidrag, utan hinder därav att de för avhjälpande av arbetslöshet påbörjades, innan statsbidragen blivit anvisade. Vidare anvisades medel för forcerat igångsättande av arbeten å järnvägen från Gullabo till Torsås i Blekinge, å vissa fiskehamnsbyggnader i Blekinge och Malmöhus län samt å vissa gatudelar i Karlskrona, vilkas underhåll ålåg kronan. Anslag beviljades skogsvårdsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län för anordnande av vissa skogsodlingsarbeten. Vidare sökte man genom tillhandahållande ur en särskild lånefond av lån åt kommuner och väghållningsdistrikt för inköp av gatsten stimulera stenindustriens förmåga att bereda sysselsättning åt dess arbetare, vilken åtgärd sedermera kompletterades genom direkta statsinköp av gatsten.

Vid dessa första försök att genom anordnande av särskilda arbeten mildra arbetslösheten tillskapades icke några speciella statliga arbetsledande organ, utan sökte man anknytning till redan existerande sådana, nämligen i främsta rummet statens järnvägar, skogsvårdsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt skogssällskapet i Göteborg. Under tidsskedet 1915—1920 hade arbetslöshetskommissionens uppgifter efterhand alltmera vidgats, och den s. k. *arbetslinjen* hade vuxit fram, genom vilken man i största utsträckning ville lindra arbetslösheten genom att bereda de arbetslösa nödhjälpsarbete. Från och med år 1918 ha direkta statliga nödhjälpsarbeten kommit till stånd. I nära förening med kommissionen tillkommo nu i olika etapper särskilda statliga eller under statens kontroll stående organ för ledningen av dessa arbeten, nämligen direktionen för statens diknings- och torvtäcksarbeten, statens stenleveranscentral och skogssällskapets statsarbeten, sedermera södra Sveriges statsarbeten och Norrlands statsarbeten, vilka fungerade som arbetslöshetskommissionens arbetsledande organ. Sedan direktionerna för dessa båda statsarbeten upplöstes, övertog kommissionen under år 1924 jämväl den direkta ledningen av nödhjälpsarbetena. Härigenom hade man alltså kommit fram till skapandet av ett centralt statligt organ, avsett att ej endast taga initiativ till utan också i egen regi utföra allmänna arbeten i direkt syfte att därigenom lindra arbetslösheten.

Sedan den form för arbetslöshetens lindrande genom allmänna arbeten, som sålunda genom nödhjälpsarbeten till lägre löner än å den öppna arbetsmark-

naden vuxit fram, har denna hjälpform — i en efter arbetsmarknadens läge från år till annat växlande utsträckning — kommit till användning. Erinras må också om de betydelsefulla allmänna arbeten för arbetslöshetens lindrande, som efter i stort sett likartade principer som de statliga nödhjälpsarbetena av kommuner anordnats i form av så kallade statskommunala nödhjälpsarbeten.

1920 års
riksdags-
skrivelse.

Då en återgång till mera normala förhållanden efter fredsslutet väntades inträda, bragtes inom riksdagen ånyo frågan å bane om åtgärder för arbetstillgångens reglerande genom en planmässig disposition av de ordinära allmänna arbetsföretagen. Genom motion av herrar Hage och Vennerström år 1920 (A. K. nr 312) framfördes krav på utredning om ordnandet genom ett permanent statsorgan av ett samarbete de affärsdrivande statliga verken emellan samt, om möjligt, även med den enskilda företagarverksamheten. I första hand tänkte man sig åvägabringandet av en fortlöpande rapportering rörande igångsättandet och nedläggandet av arbetsföretag för att man därigenom skulle erhålla en samlad överblick av arbetstillgångens fluktuationer inom landet. Det ifrågasatta centralorganet skulle med ledning av denna arbetsmarknadsrapportering bedriva en rådgivande och dirigerande verksamhet i fråga om de allmänna — och om möjligt även de större enskilda — arbetenas bedrivande samt söka åstadkomma en härav betingad omflyttning och överflyttning av arbetskraft mellan olika arbetsföretag och arbetsområden. Riksdagen stödde det framlagda förslaget och beslöt i skrivelse nr 368 anhålla om utredning, »huruvida och på vilket sätt en lagstiftning eller andra åtgärder kunna åstadkommas för att i möjligaste mån motarbeta den oregelbundna arbetstillgången med därmed följande arbetslöshet». Skrivelsen har sedermera varit föremål för överväganden av olika kommittéer och sakkunniga, som haft att utreda arbetslöshetsspörsmålet.

1924 års
arbetslöshets-
sakkunniga.

Genom beslut den 6 juni 1924 uppdrogs åt vissa sakkunniga att verkställa utredning och avgiva förslag beträffande motverkande av arbetslöshet genom anordnande av allmänna arbeten. Enligt de givna direktiven åsyftade de sakkunnigas uppdrag att utreda, huruvida icke det under kristiden i vårt land utbildade systemet för arbetslöshetens bekämpande genom anordnande av allmänna arbeten skulle kunna bevaras samt utvecklas och anpassas för mera normala tidsförhållanden. Utredningsarbetet angavs avse »frågan, på vilket sätt man lämpligast skulle kunna anordna en beredskap för ingripande vid tillfällen, då arbetslöshet påkallar anordnandet av allmänna arbetsföretag. Särskilt torde det vara erforderligt att utreda, vid vilka tillfällen ett statligt ingripande till arbetslöshetens bekämpande bör ske, huru ett sådant ingripande bör organiseras samt vilka arter av arbetsföretag, som för ändamålet böra komma till användning. Vid utredningen torde särskilt böra beaktas önskvärdenheten av att kostnaderna för organisation och arbetsledning vid de arbeten, som anordnas, hållas så låga som möjligt.» I samband med de sakkunnigas utredningsarbete uppdrog Kungl. Maj:t genom brev den 17 oktober 1924 åt vissa ämbetsverk att verkställa undersökning rörande arten och omfattningen av sådana arbeten, vilka föllo inom området för vederbörande verks förvaltningsuppgifter och vilka under de närmaste åren kunde komma till utförande, samt att ställa resultatet av den sålunda verkställda utredningen till de sakkunnigas förfogande. Utredningarna skulle avse sådana arbeten, som, ehuru i och för sig önskvärda, icke hade upptagits i arbetsplanerna för den kommande treårsperioden. De sakkunniga hade i anslutning härtill att bygga sitt arbete på utredningar i angivet avseende från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen. De sakkunniga fullgjorde sitt uppdrag genom avgivande den 24 juli 1925 av ett betänkande,¹ vari framhölls, att behov av anordnande av allmänna

¹ Statens offentliga utredningar 1925: 29.

arbeten för arbetslöshetens mildrande syntes komma att göra sig gällande kontinuerligt, ehuru givetvis med betydande svängningar. De sakkunniga föreslugo därför, att en verksamhet av förevarande art — anordnande av nödhjälpsarbeten — borde anordnas icke intermittert utan på sådant sätt, att den efter föreliggande behov kunde bedrivas kontinuerligt. Vidare föreslogs, att såsom statligt organ för denna verksamhets handhavande tills vidare måtte bibehållas arbetslöshetskommissionen med i huvudsak den organisation och de befogenheter, densamma hittills ägt. Kommissionen borde under tider av gynnsammare arbetsmarknadsläge, mer än hittills kunnat ske, inrikta sig på ett systematiskt förberedande av arbeten för kommande tider med större arbetslöshet och borde således städe stå rustat att med väl förberedda arbetsföretag möta tider av växande arbetslöshet.

Den offentliga diskussionen om arbetslöshetens motverkande genom allmänna arbeten har under de senare åren väsentligen rört sig kring anordnandet av nödhjälpsarbeten, numera benämnda reservarbeten. Nämnas må särskilt, att bedrivandet av statliga reservarbeten i diskussionen om införande av arbetslöshetsförsäkring föreslagits skola utgöra ett väsentligt komplement till en sådan försäkring.¹ Tanken på arbetsmarknadsläget utjämning genom allmänna arbeten till öppna arbetsmarknadens löner har emellertid i den enskilda diskussionen liksom vid avgörandet inom riksdagen av anslagsfrågor rörande särskilda statliga arbetsföretag alltfört varit aktuell. Vid 1930 års riksdag väcktes av herr Möller m. fl. en motion (F. K. nr 108), vari hemställdes, att riksdagen måtte ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag å 20 milj. kronor att användas för utförande av allmänna arbeten till arbetslöshetens motverkande. I anledning härav beslöt riksdagen (skrivelse nr 392) att anhålla om skyndsamt utredning, huruvida och under vilka villkor ett reservationsanslag måtte böra beviljas för att efter Kungl. Maj:ts beprövande tagas i anspråk vid tillfällen av ökad arbetslöshet av mera betydande omfattning.

Riksdagens
skrivelse år
1930.

B. Vidtagna åtgärder.

Såsom framgår av den i det föregående lämnade summariska översikten av den i vårt land förda diskussionen om arbetslöshetens motverkande genom allmänna arbeten hava i viss utsträckning sådana arbeten redan kommit till användning i direkt utjämningssyfte. Några kortfattade, summariska anteckningar om den utsträckning, vari allmänna arbeten av staten under senare år anordnats i sådant syfte, må i det följande anföras.

Såsom redan ovan framhållits, inriktades arbetslöshetskommissionens verksamhet så småningom alltmer på att i den mån så krävdes för arbetslöshetens lindrande anordna eller understödja arbetsföretag, särskilt avsedda att bereda arbetsinkomst åt arbetslösa. Därvid tillämpades en lägre lönenivå än den å den öppna arbetsmarknaden.

De första arbetsföretagen, som igångsattes för beredande av arbete för oförvållat arbetslösa, voro av skoglig natur och bestodo av röjnings- och planteringsarbeten. De utfördes på allmänningsskogar — företrädesvis landstingens — samt på de under skogssällskapets förvaltning stående markerna. Senare anslagos arbetslöshetsmedel för utförande av nödhjälpsarbeten för dikningsändamål. Också andra arbetsobjekt prövades, i den mån behovet så föranledde. Medel anvisades sålunda 1916 för ett större vattenavledningsföretag i Krokån jämte biflöden i Kronobergs län. Sedan skogssällskapets statsarbeten år 1918 tillskapats, började vägarbeten, såväl ny- och ombyggnadsarbeten å allmänna vägar, att tillgripas såsom arbetsobjekt i allt större omfattning, och under pe-

Arbetslöshets-
kommissionens
arbeten.

¹ Se 1926 års arbetslöshetsakkunnigas betänkande (statens offentliga utredningar 1928: 9).

rioden efter 1921 dominerade detta slag av arbeten. I samband härmed utfördes även större och mindre brobyggnader. Avdickningsföretag, vilka i en framtid skulle kommit i åtnjutande av statsanslag, hava även utförts såsom statliga nödhjälpsarbeten. Särskilt från tillkomsten av Norrlands statsarbeten och därefter hava i betydande omfattning utförts flottledsarbeten. Även järnvägar hava byggts såsom nödhjälpsarbeten. Ett stort antal idrottsplatser hava också anlagts. Sedan arbetslöshetskommissionen från år 1924 övertagit den direkta ledningen av arbetsföretagen, trädde nödhjälpsarbetena av skoglig natur ånyo i förgrunden. De bedrivs sålunda numera uteslutande på statens egna skogar under samarbete med domänstyrelsen och bestå huvudsakligen i utdickningar samt vägarbeten.

Vid sidan av dessa nödhjälpsarbeten, som utförts genom kommissionen eller densamma närstående organ (statsarbetena), hava åtskilliga arbeten kommit till utförande genom ämbetsverk och myndigheter med anlitan av arbetslöshetsanslagen. Sålunda har, såsom redan tidigare omnämnts, arbetslöshetsmedel anvisats till järnvägsstyrelsen för byggande av automobilvägar i Bohuslän, samt vidare till vattenfallsstyrelsen, telegrafstyrelsen, domänstyrelsen samt arméförvaltningen och marinförvaltningen. På samma sätt har medel anvisats till skogsvårdsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt till vissa enskilda i allmännyttigt syfte verksamma föreningar.

Sedan under år 1922 regler utformats för understödjande av s. k. statskommunala nödhjälpsarbeten, hava åtskilliga arbetsföretag utförts i sådan ordning, exempelvis vattenlednings- och kloakarbeten, väg- och gatuarbeten, planeringsarbeten m. m.

Vid de av arbetslöshetskommissionen utförda arbetena har under senare år i fråga om förhållandet till vederbörande uppdragsgivare gällt i stort sett följande.

När arbete utförts för ett vägdistrikts räkning, har distriktet vanligen fått bidra med ett visst kontant belopp, som i allmänhet i stort sett motsvarat, vad som skulle hava blivit distriktets utgift för företaget, om detsamma utförts i vanlig ordning.

Då arbeten utförts för domänverket, har detta verk i allmänhet bidragit med vissa naturaprestationer, som varit lättare att åvägabringa för verket än för kommissionen, exempelvis körningar, tillhandahållande av virke, upplåtande av bostäder m. m.

När kommissionen utfört arbeten för kommuners och andras räkning, har uppdragsgivaren i allmänhet fått dels tillskjuta ett visst kontant belopp såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för företaget, dels tillhandahålla redskap o. d., varöver uppdragsgivaren själv förfogat.

Kommunikationsverkens nödhjälpsarbeten för den egna personalen.

Vid deflationskrisens inbrott fram emot årsskiftet 1920—1921 befanns, att de sparsamhetssynpunkter, som de affärsdrivande verken med hänsyn till den statsfinansiella situationen de senare åren iakttagit, borde i viss mån vika för angelägenheten av att bereda ökade arbetstillfällen och för undvikande av att staten genom ett omfattande avskedande av personal bidrog till att ytterligare försämra läget på arbetsmarknaden. De verk, för vilkas personal supplerande arbetstillfällen befunnos böra anordnas, voro statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk. Sålunda anvisades särskilda anslag till övervägande del av lånemedel för bedrivande under åren 1921—1924 genom arbetslösa av arbeten för de nämnda tre verkens räkning. Järnvägsstyrelsen använde en betydande del av medlen till arbeten å statsbanan Forsmo—Hoting samt till en rad olika schaktnings-, terrasserings-, bangårds- och byggnadsarbeten samt utvidgningar av spårssystem m. m. i olika delar av landet. Vattenfallsstyrelsen lät utföra omfattande arbeten i Porjus och Harsprånget samt begagnade anslagen jämväl till arbeten med reglering av de så kallade Suorvasjöarna och

uppmuddring och ombyggnad av Södertälje kanal m. m. Vad slutligen telegrafstyrelsen angår, åtgick dess anslag i allt väsentligt till arbeten med tillverkning av växelbord och apparater vid telegrafverkets verkstäder i Nynäshamn.

Enligt den till grund för beviljande av nödiga medel för dessa arbeten ligande kungl. propositionen (nr 158 år 1921) skulle visserligen det i affärsföretaget nedlagda kapitalet genom det ifrågasatta anslaget av lånemedel ökas, men det borde samtidigt bemärkas, att arbetenas påbörjande vid denna tidpunkt i många fall vore ur arbetssynpunkt olämplig. Därav följde, att »därast arbetenas utförande på nuvarande tidpunkt kommer att förorsaka vederbörande verk viss merkostnad, som ur ekonomisk synpunkt icke kan anses försvarlig, denna merkostnad till lämplig del bör bestridas av medel från socialdepartementets anslag till bekämpande av arbetslösheten». I den mån kostnaderna för arbetena utginge från arbetslöshetsanslaget, borde desamma icke belasta verkens kapitalkonton. I de fall de ifrågavarande arbetena vore att betrakta som nödhjälpsarbeten, borde lägre arbetslöner tillämpas än de som i allmänhet brukade gälla vid verkens byggnader. Kungl. Maj:t förbehöll sig att i varje särskilt fall avgöra, huru kostnaderna för ett arbetsföretag skulle fördelas på respektive anslag.

Under den svårarbetade deflationskrisen befanns önskvärt, att arbetslösa — särskilt vissa grupper av högt kvalificerade industriarbetare — som eljest hade måst hänvisas till nödhjälpsarbeten, kunde genom statliga åtgärder beredas arbetstillfällen i sina förutvarande yrken. Efter därom framlagd proposition (nr 11 år 1922) beslöt riksdagen ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av 15 milj. kronor att användas till statsbeställningar hos industrien. Av anslaget skulle 10 milj. kronor användas till beställningar för kommunikationsverkens räkning och återstående 5 milj. kronor för andra verk. Vad de förstnämnda verkens beställningar beträffade, ansågs, att det för den affärsmässiga skötseln av dessa verk måste anses vara av stor betydelse, att verkens kapital vid anslagens disposition ej påfördes större belopp, än som ur ren affärssynpunkt kunde anses skäligt, varvid hänsyn borde tagas ej endast till den ytterligare nedgång i prisnivån, som för det dåvarande vore att förvänta, utan även till de ränteförluster, som verken komme att åsamkas genom att nödgas tidigare än eljest skulle hava varit fallet utföra arbetena. Riksdagen framhöll för sin del, att den fordran borde uppställas, att tryggad arbetsfred skulle vara att emotse vid de företag, hos vilka beställningarna komme att placeras. Vidare uttalades, att det syntes, som om vid urvalet av statsbeställningarna företräde borde lämnas sådana industriprodukter, varav vederbörande gren av statsförvaltningen under den närmaste framtiden befunes vara i behov och med vilkas anskaffande man således icke utan olägenhet kunde låta alltför länge anstå.

Sedan arbetslöshetskommissionen efter samråd med vederbörliga verk avlämnat förslag till detta anslags disposition, fördelades detsamma av Kungl. Maj:t.

I förevarande sammanhang må jämväl erinras om de i det föregående berörda statsbeställningarna av gatsten, vartill under åren 1918—1922 disponerades tillhoppa över 9 milj. kronor. Största delen av den härigenom producerade gatstenen utlämnades till en början till statens järnvägar och andra statliga förvaltningar, såväl till omedelbar användning som till upplagring för framtida behov. En betydande del gick till omedelbar användning vid de statliga nödhjälpsarbetena. Den sedermera producerade gatstenen blev av stenvärdcentralen lagrad. År 1922 bemyndigades leveranscentralen att, efter inhämtande av arbetslöshetskommissionens medgivande, utan ersättning ställa lämpliga partier gatsten till förfogande åt vägstyrelser ävensom åt vissa stä-

Statsbeställningar hos industrien m. m.

der att användas för stensättning av infartsvägar till större städer och andra vägar av större allmän betydelse. Såsom villkor för stenens erhållande skulle vägstyrelserna och städerna utfästa sig dels att betala alla med stentransporten förenade kostnader, dels att omedelbart igångsätta de i förväg noga bestämda vägförbättringsarbeten, vid vilka stenen skulle användas, dels att vid anställandet av arbetskraft för samma arbeten ställa sig till efterrättelse arbetslöshetskommissionens anvisningar. Bland de av kommissionen uppställda villkoren gällde särskilt, att för grovarbetet vid ifrågavarande arbeten skulle användas arbetslösa, vilka skulle uttagas av närmast belägna organ för offentlig arbetsförmedling i enlighet med de för statliga nödhjulsarbeten tillämpade normerna.

Angående resultaten av det sålunda gjorda försöket att stimulera till igångsättande av arbetsföretag föreligga icke några mera preciserade uppgifter. Gatsten med ett sammanlagt tillverkningsvärde av över 7.5 milj. kronor utlämnades emellertid till 57 vägstyrelser och städer i skilda delar av landet på ifrågavarande villkor.

Forcerat väg-
byggande.

Vägarbeten, understödda med allmänna medel, intaga en framskjuten plats bland de arbetsföretag, som äro att i förevarande sammanhang betrakta såsom offentliga arbeten. Trots ökade anslag för meddelande av statsbidrag till utförande av vägbyggnadsföretag förslå dessa anslag icke att tillfredsställa de föreliggande ansökningarna om sådant bidrag. En i det närmaste konstant reserv av arbeten föreligger i dessa planerade vägbyggnadsföretag. De tillstyrkta ansökningarna om statsbidrag inom ett län uppföras av vederbörande länsstyrelse i viss ordning med hänsyn till deras lämplighet ur olika synpunkter och angelägenhet. Denna ordningsföljd rubbas icke vid meddelandet av statsbidrag, såvida icke särskilda förhållanden tillstöta, som motivera företagens snara utförande. För att därvid ett arbetsföretag må kunna komma till utförande, fastän företaget icke omedelbart kan komma i åtnjutande av statsbidrag ur tillgängliga anslag, har en särskild anordning träffats, varigenom tillstånd kan beviljas vederbörande vägstyrelse att påbörja det planerade och godkända vägarbetet, utan att detta skall betaga de väghållningsskyldiga möjlighet att framdeles komma i åtnjutande av det statsbidrag, som må kunna utgå till företaget. Härigenom har viss möjlighet skapats att i någon mån anpassa de statsunderstödda vägföretagens bedrivande efter arbetsmarknadens växlingar. Denna möjlighet torde också i ej obetydlig utsträckning hava utnyttjats.

Under deflationskrisen fann arbetslöshetskommissionen erforderligt, att åtgärder vidtoges för stimulerande av vägstyrelsernas intresse av sådant i förtid igångsatt vägbyggande. Genom beslut den 2 september 1921 bemyndigades kommissionen att använda högst en miljon kronor till förskotterande av erforderliga medel till utförande av väganläggningar och vägförbättringar, vilka tillerkänts statsbidrag. Såsom säkerhet för de ur dessa medel beviljade lånen krävde kommissionen borgen för utförande av vederbörande arbetsföretag. Vidare avfordrades låntagarna 5 % ränta per år å oguldet belopp, samt tillförbundos desamma att slutamortera undfångna lån inom fem år. I övrigt skulle utbetalningar verkställas i den mån, som respektive vägstyrelser erhöllo de ordinarie statsbidragen. Statens rätt tryggades härvid på det sättet, att låntagarna lämnade kommissionen förbindelser, som innehöllo fullmakt för kommissionen att lyfta de utfallande statsbidragen direkt hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

De arbeten, som på detta sätt kommo till utförande, betraktades icke såsom nödhjulsarbeten i vanlig mening, utan kommo till utförande genom vederbörande väginträsenters försorg. Följaktligen tillämpades den öppna arbetsmarknadens löner.

Här berörda tillvägagångssätt för stimulerande till vägarbetsföretags igångsättande praktiseras alltjämt.

Ovan hava antydningssvis berörts vissa former, varunder statsmakterna sökt lindra arbetslösheten genom anordnande av allmänna arbeten, och har därvid väsentligen tillämpats den form, som under arbetslöshetskommissionens verksamhet utbildat sig i form av nödhjälpsarbeten, numera benämnda reservarbeten. Det lärer emellertid — med arbetsmarknadsfrågornas alltmera centrala betydelse ur det allmännas synpunkt i samma mån som statens förpliktelser gentemot den ofrivilligt arbetslösa arbetskraften vunnit beaktande — få anses naturligt, att statsmakterna vid planerandet av sina ordinarie, efter öppna arbetsmarknadens löner bedrivna arbetsföretag i allt större utsträckning beaktat arbetsmarknadsläget. Man finner sålunda, hurusom under senare år vid behandlingen av anslagsfrågor till större allmänna arbeten det rådande läget på arbetsmarknaden ägnats hänsyn.

Såsom ett exempel härpå må omnämnas Ostkustbanebygget, till vilket statsmakterna beviljade låneunderstöd under framhållande av detta arbetsföretags betydelse för bekämpande av arbetslösheten inom husbyggnadsverksamheten och stenindustrien. För att syftet med företagets igångsättande skulle bliva vederbörligen tillgodosett, inrycktes i lånevillkoren en bestämmelse om rationell anordning av arbetsanskaffningen vid bananläggningen. Från riksdagens sida framhölls sålunda angelägenheten av att icke genom anställande av lantarbetare — förutom för körslor och dylika arbeten, som på grund av sin natur måste förbehållas ortsbefolkningen — den konstanta bristen på sådan arbetskraft inom de av banan berörda jordbrukstrakterna ytterligare ökades. Detta syntes så mycket mera erforderligt, som ett betydande antal inom järnvägsbyggnadsfacket utbildade arbetare funnos tillgängliga och avvaktade arbetenas påbörjande. I den mån arbetskraft därutöver kunde sysselsättas, ansågs denna lämpligen böra utväljas bland den mängd vana byggnads-, sten- och grovarbetare inom orten och annorstädes, som saknade sysselsättning. I anslutning till dessa önskemål kom arbetaranskaffningen enligt Kungl. Maj:ts bestämmelser att i största möjliga utsträckning ordnas genom samverkan mellan arbetsledningen och den offentliga arbetsförmedlingen.

Andra allmänna arbeten, som motiverats av arbetsmarknadsläget.

Har bave de tillyggene...
attändes i den...

Oven nämnde uttryck...
attändes i den...

Enligt de förhållanden...
attändes i den...

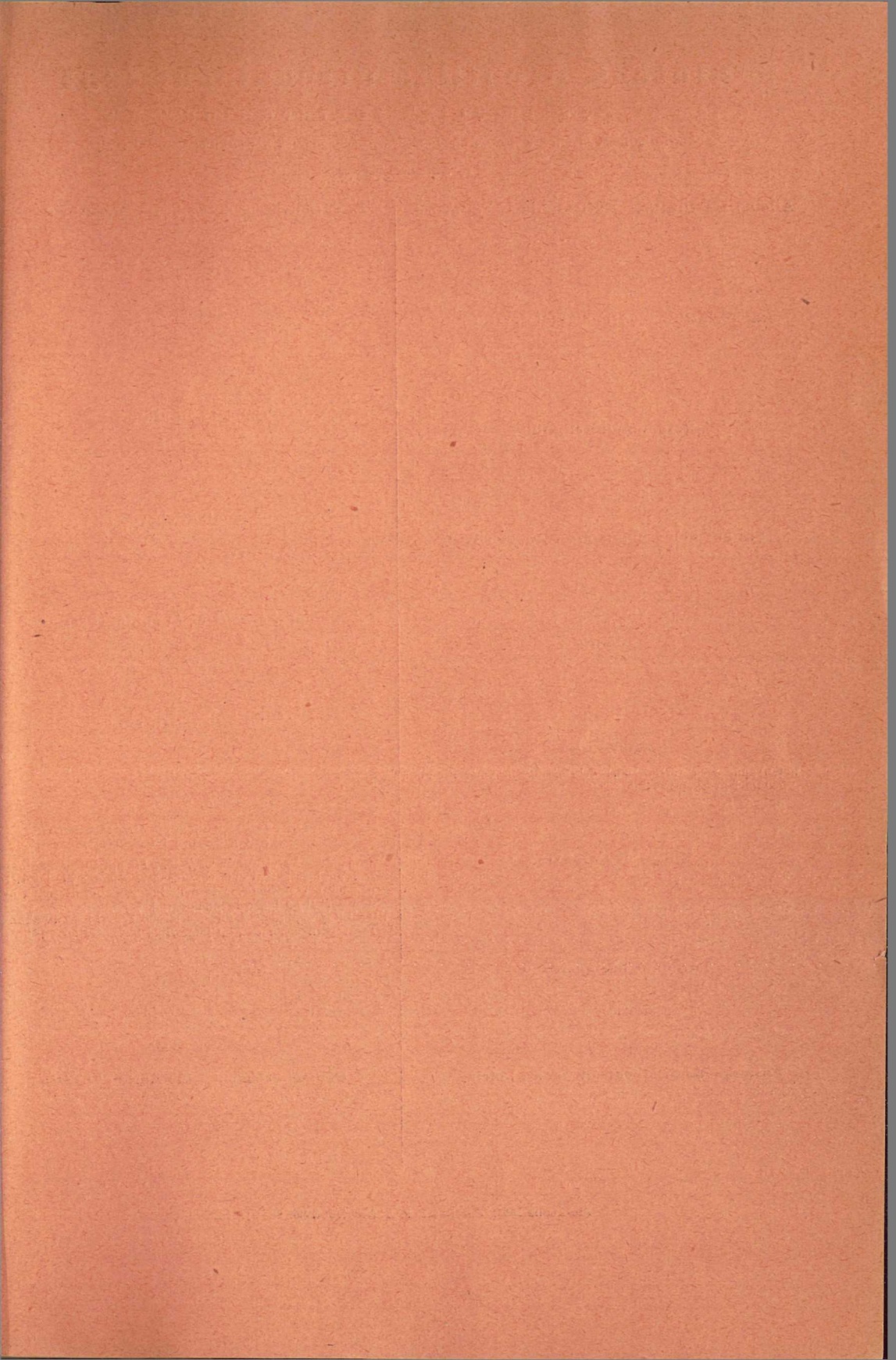
och de förhållanden...
attändes i den...

De förhållanden...
attändes i den...

Attändes i den...
attändes i den...

Attändes i den...
attändes i den...

Attändes i den...
attändes i den...

Statens offentliga utredningar 1931

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Socialpolitik.

Betänkande med förslag ang. arbetslöshetens motverkande genom beredskapsarbeten. [1]

Hälsa- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.
Andlig odling i övrigt.

Sammandrag av yttranden över 1927 års prästlönereglerings-sakkunnigas betänkande rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning och förvaltningen av den därtill anslagna egendomen. [1]
Utredning och förslag rörande läroböcker vid de allmänna läroverken och med dem jämförliga läroanstalter. [2]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.